

ОДБРАНА

Специјални прилог
ВОЈНА УТРВРЂЕЊА НА ДУНАВУ

Интервју

Александар Радић
војни аналитичар

**МИ КАО
МЕРА СВЕГА**

Посета делегације
Националне гарде Охаја

ГОДИНА УСПЕШНЕ САРАДЊЕ

Они се буде са Србијом

Јована и Срђан

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС, СВАКОГ ДАНА У 06.05

ВАШЕ ПРАВО ДА ЗНАТЕ СВЕ

www.rts.co.yu

НОВИНСКИ ЦЕНТАР
ОДБРАНА
Браће Југовића 19

*препоручује
капитално издање*

Велику енциклопедију
**МАНАСТИРИ
СРБИЈЕ**

мр Слободана Милеуснића

штампану у суиздаваштву са
„Православном речи“
из Новог Сада

Двотомна, богато илустрована енциклопедија писана упоредо на српском и енглеском језику, на 1040 страна, са више од хиљаду фотографија у боји, представља 253 манастира подигнутих у претходном миленијуму на тлу Србије.

Дело од изузетног значаја за културну и духовну баштину српског народа.

Књиге можете набавити код издавача,
Катанићева 15, Београд,
и у књижарама НЦ „ОДБРАНА“ у Београду
(Васе Чарапића 22-24).

Књигу можете купити и на кредит,
на десет рата - чековима са одложеним
плаћањем или решењем о
административној забрани.

Цена: 14.580,00 динара

НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд тел: 011/3241-026,
телефакс: 011/3241-363; жиро-рачун: 840-49849-58

НАРУЏБЕНИЦА

Наручујем ..... примерака књиге: „МАНАСТИРИ СРБИЈЕ“

по укупној цени од ..... динара.

Књиге ћу платити (заокружити број): 1) одједном (плаћање унапред)
2) на кредит у ..... месечне рате (највише 10)
по ..... динара, уз оверену административну забрану.

Код плаћања унапред уз наруџбеницу послати доказ о уплати целокупног износа
увећаног **за поштарину у износу 300 динара**. Купци на кредит достављају
административну забрану (обаразац се добија од НЦ „ОДБРАНА“) **оверену у Војној пошти или предузећу у коме су запослени**.
Рекламације у случају неуручивања књига примамо у року од 30 дана.

Купац.....
(име, очево име, презиме)

Матични број грађана ..... Број личне карте .....

издате у МУП .....

Улица и број .....

Место и број поште ..... Телефон .....

Датум ..... Потпис наручиоца

Именовани је стално запослен у .....
(назив ВП или предузећа)

Улица и број .....

телефон ..... Место и број поште .....

МП

Овера овлашћеног лица

*Оставите својима у наслеђе капитално дело
о културном и духовном благу српског народа*

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

"Одбрана" наставља традиције "Ратника",
чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар "ОДБРАНА"
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић, мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво), Душан Мариновић,
др Зоран Миладиновић, потпуковник (дописник из Ниша),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, капетан I класе (одбрана),
Сања Савић (интернет)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастијан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковски, Предраг Милићевић,
Миљан Миликић, Крстан Милошевић,
др Милан Милошевић, др Александар Мутавић,
Благоје Ничић, Никола Остојић, Никола Оташ,
Будимир М. Поподић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници), Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Поподић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-104; 3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-078
Редакција 2682-937; 23-810; 3201-576; 23-576
Прелом 3240-019; 23-583
Дописништво Ниш 018/509-481; 21-481
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995
ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.yu
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ "Одбрана"

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа "ПОЛИТИКА" АД, Београд, Македонска 39

ЦИП – Каталогизација у публикацији

Народне библиотеке Србије

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

"Одбрана" је члан
Европског удружења војних новинара

Снимко Даримир БАНДА

САДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Александар Радић, војни аналитичар

МИ КАО МЕРА СВЕГА

8

Per aspera

СПОМЕНИК КУЛТУРЕ

13

ОДБРАНА

Промовисани официри 127. и 128. класе Војне академије

ПОЗДРАВ СРБИЈИ

14

Први сусрет начелника генералштабова Србије и Турске

ЈАЧАЊЕ РЕГИОНАЛНЕ СТАБИЛНОСТИ

18

Посета делегације Националне гарде Охаја

ГОДИНА УСПЕШНЕ САРАДЊЕ

20

Штабна ратна вежба Здружене оперативне команде ГШ ВС

ПЛАНИРАЊЕ ОПЕРАЦИЈА

24

Тактичка вежба 230. самоходног ракетног дивизиона ПВО

ПРОВЕРА ОПЕРАТИВНЕ СПОСОБНОСТИ

26

Аеромитинг у Брну

ЗАПАЖЕН НАСТУП СРПСКИХ ПИЛОТА

30

ПРИЛОГ

Војна утврђења на Дунаву

КАПИЈЕ НАШИХ СУДБИНА

35

ДРУШТВО

Исламизација Косова и Метохије

ОБРИСИ ИСЛАМСКЕ ДРЖАВЕ

51

СВЕТ

Шпанска противтерористичка јединица

**ПОСЛЕДЊА БРАНА
ОД ТЕРОРИЗМА**

54

Либериа

ЗЕМЉА СЛОБОДНИХ РОБОВА

56

ТЕХНИКА

Пет деценија освајања космоса

ПРОДОР У ТАЈНЕ СВЕМИРА

60

War Rock

САМО НА ИНТЕРНЕТУ

64

КУЛТУРА

Нова стална поставка Народног музеја у Ваљеву

**ТРЕЋА ДИМЕНЗИЈА
ПРОШЛОСТИ**

66

ФЕЉТОН

Први балкански рат (2)

ЗАТВАРАЊЕ КОСОВСКЕ РАНЕ

70

ТРАДИЦИЈЕ

На листи светске културне баштине Унеска

НА ДРИНИ ЋУПРИЈА

74

СПОРТ

Помоћ падобранца старијем воднику прве класе Горану Тодоровићу

СВЕ ЗА ДРУГА

78

ДРУГА ГОДИНА

Данас се навршавају тачно две године од 1. октобра 2005, када је изашао први број „Одбране“. Затворили смо, дакле, и други круг „по реду летења“, који смо најавили том приликом.

Један од наших најважнијих задатака у протеклом времену био је да „Одбрана“ постане референтан извор информација о систему одбране земље и Војсци Србије. Дакле, да постане новина којој се верује, јер у јавност износи проверене, тачне и поуздане информације.

Потврда да смо на добром путу јесте чињеница да се наш лист све чешће цитира у медијима, а најдража признања су управо она од колега новинара који прате систем одбране земље. Њима је „Одбрана“ постала незаобилазно штиво, а неретко и извориште идеја за нове теме, анализе и истраживања.

Наш задатак био је и да професионалним припадницима Војске, али и свим осталим читаоцима који желе подробније да се обавесте о свему што се догађа у систему одбране наше земље, искуствима страних армија и модерним достигнућима у развоју наоружања и војне опреме омогућимо да све то нађу на једном месту – у модерно дизајнираном и квалитетно опремљен листу. Како смо га извршили, оценићете сами.

Није нам било лако, морам да признам. Било је и доста препрека на том путу. Било је и неразумевања, напада, чак и претњи људи којима није одговарало разоткривање бројних афера из минутих времена. Али то је саставни део новинарског позива.

Датум обележавања годишњице рада Редакције одложио смо за две недеље, због два разлога. Најпре зато што 15. октобра излази јубиларни – 50. број нашег листа, а други је што управо тада објављујемо и десети специјални прилог „Арсенал“, о савременом наоружању и војној опреми, који је наишао на велико занимање шире читалачке публике.

Поводом наше годишњице јавности ће бити представљено специјално издање „Одбране“ на укупно 240 страна, у ком ћемо објединити свих десет „Арсенала“.

Тај својеврсни алманах домаћег и страног наоружања и војне опреме и савремених војнотехничких достигнућа објављујемо на захтев бројних читалаца „Одбране“ и посетилаца наших страница на Интернету. Биће то, сигурни смо, незаобилазно штиво свих оних који са посебном пажњом прате шта се догађа у тој области.

Прилика је, такође, да вам поново захвалимо на поверењу и подршци коју нам пружате у остварењу наше мисије. Она нам је неопходна и на њу рачунамо и убудуће. Посебну захвалност дугујемо нашим бројним сарадницима и пословним партнерима.

Будите наши гости 15. октобра у Централном дому Војске Србије, да заједно прославимо другу годишњицу рада. ■

САСТАНАК НАЧЕЛНИКА ГЕНЕРАЛШТАБА ВС И НОВОГ КОМАНДАНТА КФОР

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош састао се 27. септембра у Нишу са новим командантом КФОР-а генерал-потпуковником Ксавијером де Марњаком.

То је први састанак начелника Генералштаба Војске Србије са новопостављеним командантом КФОР-а.

Генерали Понош и Марњак разговарали су о даљој сарадњи и договорили да ће наставити сарадњу у циљу безбедности у зонама одговорности Војске Србије и КФОР-а. ■

ДЕЛЕГАЦИЈА ПЕНТАГОНА У БЕОГРАДУ

Бригадни генерал Марк Ремзи, заменик директора за политичко-војне односе за Европу, НАТО, Русију и Африку J-5 Здруженог генералштаба САД, боравио је средином септембра у званичној посети Београду.

Генерал Ремзи одвојено се састао са министром одбране Драганом Шутановцем, помоћником министра одбране за политику одбране Душаном Спасојевићем и начелником Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковником Здравком Поношем.

Сусрет и разговори генерала Ремзија са високим званичницима Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије још су један доказ да Пентагон жели унапређење сарадње са нашом земљом у области одбране, посебно у школовању и практичној обуци малих јединица. ■

БРИФИНГ ЗА ИНОСТРАНЕ ВОЈНЕ ПРЕДСТАВНИКЕ

У Дому гарде на Топчидеру, 14. септембра, организован је брифинг за иностране војне представнике у нашој земљи, чији је домаћин била Управа за међународну војну сарадњу Министарства одбране.

Том приликом, начелник Управе Милорад Периф и његов заменик пуковник Михајло Младеновић, представили су војним ата-

шеима и њиховим помоћницима организацију Министарства одбране, уз посебан осврт на оне делове који се баве билатералним и мултилатералним односима са страним армијама.

Представљен је и план групних посета и обилазака културних и природних добара Србије које Управа сваке године организује за војне дипломатске представнике. ■

ВОЈНИЦИ СЕПТЕМБАРСКЕ К

ОДГОВОРНОСТ П

Свечаности полагања заклетве младих војника септембарске класе одржане су 22. септембра у гарнизонима Пожаревац, Сомбор, Панчево, Јаково, Ваљево, Зајечар, Крушевац и Лесковац, уз присуство родитеља, родбине и пријатеља младих војника, представника локалне самоуправе, полиције, Српске православне цркве и бројних грађана.

На свечаности у Центру за обуку Копнене војске у Пожаревцу младим војницима честитао је заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Милоје Милетић.

– Ваше опредељење да служите војни рок частан је и узвишен чин – рекао је на почетку свог обраћања генерал Милетић.

ЧЕСТИТКА МИНИСТРА ШУТАНОВЦА

Министар одбране Драган Шутановац упутио је честитку војницима септембарске класе, која је прочитана у свим гарнизонима Војске Србије где су најмлађи у строју одбране положили заклетву да ће часно и савесно служити својој отаџбини.

– Млади војници, честитам вам положену војничку заклетву и желим вам да војнички рок одслужите у миру, да се врхунски оспособите, али и да никада не будете у прилици да та знања проверавате у пракси.

Веома ме радује чињеница да је у овом року одзив регрута највиши до сада, скоро 99 посто. Ваша одлука да редовно служите војни рок, најбољи је показатељ да смо вратили поверење у Војску Србије.

Војнички рок не треба да схватите само као обавезу, већ и као прилику да стекнете нове пријатеље, као и знања и вештине које ће вам користити и ван Војске – поручио је министар Шутановац у честитки младим војницима поводом полагања свечане заклетве. ■

ЛАСЕ ПОЛОЖИЛИ ЗАКЛЕТВУ

Снимко Горан СТАНКОВИЋ

РЕД БУДУЋНОШЋУ

– Служење војсци и народу одувек су представљали највишу људску и патриотску дужност и обавезу. То је потврда зрелости и одговорности за сопствену, али и будућност нових генерација.

Генерал Милетић је истакао и податак да је одзив за службе војске у септембарском року скоро 99 посто.

– Стали сте у строј припадника Војске Србије који своје задатке, од међународне војне сарадње до обавеза на југу Србије у Копненој зони безбедности, извршавају професионално и одговорно – рекао је генерал Милетић и истакао да је организацијским променама Војске Србије успешно завршена значајна фаза реформе. Он је пожелео младим војницима да што пре изграде чврсте војничке колективе и обећао да ће дужност Министарства одбране и Генералштаба ВС да чувају животе и здравље војника бити, уз помоћ родитеља, успешно испуњена.

На свечаности у Пожаревцу младим војницима честитали су и командант Команде за обуку генерал-мајор Владимир Стојиљковић, командант Центра за обуку пуковник Винко Марковски и начелник Браничевског округа Горан Петровић.

На полагању заклетве у Лесковцу младим војницима честитали су генерал-потпуковник Младен Ђирковић, командант Копнене војске, и пуковник Радивој Вукобрадовић, начелник Управе за телекомуникације и информатику ГШ; у Крушевцу генерал-мајор Драган Катанић, командант ВиПВО, и Раде Ђурић, начелник Управе за обавештајно-извиђачке послове ГШ; у Јакову генерал-мајор Петар Радојчић, начелник Управе за људске ресурсе ГШ; у Сомбору честитке је упутио генерал-мајор Драган Колунија, начелник Управе за оперативне послове ГШ; у Зајечару пуковник Љубомир Самаршић, начелник Управе за логистику ГШ; у Панчеву пуковник Божидар Форца, начелник Управе за планирање и развој ГШ; у Ваљеву младим војницима честитао је пуковник Бранко Делетић, заменик начелника Управе за обуку и доктрину ГШ. ■

А. АНТИЋ

ИЗ АКТИВНОСТИ МИНИСТРА ОДБРАНЕ

►►► **САСТАНАК СА ПРЕДСТАВНИЦИМА РЕЗЕРВИСТА** – Министар одбране Драган Шутановац разговарао је 25. септембра у Београду са представницима резервиста који су учествовали у рату 1999. године.

На састанку је договорено да правници Министарства одбране у Куршумлији одрже састанак са адвокатима резервиста, како би разјаснили дилеме око износа дневница које су исплаћене.

Министар Шутановац показао је резервистима документацију којом се потврђује да су им дневнице већ исплаћене. Такође, дата су им на увид и документа на основу којих се јасно види износ дневница који је требало да буде исплаћен. Одлуком министра одбране скинута је тајност са тих докумената и она су објављена на Интернет сајту Министарства одбране.

На састанку је исказана спремност Министарства одбране да се делегацији резервиста омогући увид у сву документацију са потписима резервиста којима се потврђује да су новац примили, како би се што пре утврдило да ли има оних који дневнице нису добили. Представници резервиста нису прихватили тај предлог. Министар је најавио да ће скинути тајност и са тих спискова и да ће бити објављене на сајту Министарства.

Шутановац је том приликом упутио позив свима који дневнице нису наплатили да се јаве Министарству одбране, како би, након провере у документацији, добили новац. ■

►►► **СУСРЕТ СА ПОРОДИЦАМА ПОГИНУЛИХ РАДНИКА РТС** – Министар одбране Драган Шутановац са сарадницима састао се 24. септембра са представницима породица погинулих радника РТС. Том приликом, постигнута је сагласност око предлога министра Шутановца да је за разрешење случаја најбоље покренути обнављање судског поступка.

Министар је обећао да ће Министарство у оквиру својих надлежности пружити сву неопходну помоћ, посебно у скидању тајности са докумената који у поступку буду потребни и ослобађању чувана тајне лица која буду позвана као сведоци. ■

►►► **ПОСЕТА ТЕХНИЧКОМ РЕМОНТНОМ ЗАВОДУ У ЧАЧКУ** – Министар одбране Драган Шутановац присуствовао је, 26. септембра у Чачку, скупу под називом „Развој Србије“, где је са министром за Национални инвестициони план Драганом Ђиласом и челницима општина Шумадијског и Моравичког округа разговарано о коришћењу средстава из Националног инвестиционог плана.

Говорећи о финансирању развојних програма у сектору одбране, министар Шутановац је рекао да ће сва средства из Националног инвестиционог плана предвиђена за одбрану, бити искоришћена и набројао неке од приоритета. Помињући војне аеродроме на Батајници и Лађевцима, министар Шутановац је навео да ће средства из Инвестиционог плана бити искоришћена и за изградњу објеката који ће омогућити њихово коришћење и у цивилне сврхе.

Министри Шутановац и Ђилас обишли су и Технички ремонтни завод, где су са директором пуковником др Војиславом Милинковићем и његовим сарадницима разговарали о перспективама развоја и приоритетима Завода. ■

МИ КАО МЕРА СВЕГА

Демаркациона линија која одређује простор националног утемељења у интегративним процесима потпуно је јасна. Она је сведена на људе који осећају да су припадници истог. Тачка иде до нивоа препознавања у првом лицу множине. *Ми* јесте дефиниција којом постављамо разлику. То *Ми* је важно. Онда долазе *Они* са којима успостављамо контакт, увек имајући у виду шта је то што *Ми* желимо и можемо да учинимо.

Бећ сама чињеница да војних аналитичара у нашој средини има мало, корен је питања шта је то потребно да се догоди да неко изабере такав позив. Одговор на ово питање, али и на многа друга о природи и спознаји таквог посла, о стварној слици и привиду света у коме живимо, ударним вестима и оним убојитим, испод површине сваког медијског простора, очекиваним, али и неочекиваним судовима, понудио нам је Александар Радић, „читајући“ за нас свет испод појавних облика.

– Када је генерал Кастер требало да изгуби годину, јер је био најлошији на Вест Поинту, рекао је: *Војска је одабрала мене*. Ја сам дете војног лица. Управо судбина генерације којој припадам показала је због чега је у многим развијеним земљама света, са стабилно попуњеном војском, већина старешина од каријере из породица војних лица. Они чине и већину људи који се крећу око безбедносног сектора. У војној породици се стиче посебан начин размишљања, који од почетка до краја на неки начин везује за идеју војске, оружане силе. Не само ја, него и већина мојих пријатеља са којима сарађујем, који се баве војним темама или их занима војна историја, јесу деца официра. Та заједничка одлика се не препознаје у јавном кретању, али када седнемо неформално да разговарамо, и када се постави питање ко су нам очеви, можете исписати читаве листе по пуковима и бригадима, или градовима – гарнизонима у којима смо живели.

Рођен сам у Бихаћу. Тамо је МиГ 21 за нас био једина спознаја живота. Ако у кући имате војну енциклопедију, ако литературу која се доноси чине *Крила армије*, *Народна армија*, *Морнарички гласник*, па чак и када не разумете многе термине, почињете да мерите време по доласку те литературе. После

извесног времена потпуно сте с тим сједињени. Резултат је прилагођавање том систему вредности, те више не размишљате да постоји и неки други.

Оно о чему треба добро размислити када треба изнаћи решење како убудуће стварати квалитетан официрски кор у Срба је сте фокусирање баш на ту еснафску компоненту. Ако се погледа крвна слика било које западне војске, код људи који пређу тридесету годину, дакле кад дођу до тренутка када се издвајају официри од каријере, највеће шансе за успех имају управо деца војних лица. То треба уважити као чињеницу. Ако је потребно пронаћи образац – где тражити људе који ће бити темељ будуће српске војске, онда су то деца војних лица.

Свет је данас потпуно оптерећен информацијама. Оне нас окружују, а ми их мање или више вешто читам по површини, или усвајамо као такве. Испод те површине сваког медијског простора постоји читав свет каузалности. Шта је у послу војног аналитичара најважније сагледати? Какав је то поглед испод површине?

– Проблем постоји већ приликом дефинисања професије аналитичара. Ми смо тај термин преузели са Запада. Дуго је скоро свако ко говори о некој теми потписиван као аналитичар. То је изазвало контраефекат. Поставило се питање: *А ко су заправо ти људи?* Са друге стране термин је довољно флексибилан да би описао скуп људи који се на простору између званичних институција, невладиних организација и медија, баве неком ужом темом. Уз све мане израза, он ипак решава проблем представљања. Посао војног аналитичара, како га ја схватам, пре свега јесте конзумирање огромне количине информација. Када је реч о начину на који треба да функционише неко ко је у тој области, опис је најближи непрестаном студирању. Стално се храните информација, издвајајући оно што је најважније и што има неку потенцијалну вредност.

Снага анализе је на утемељености информацијама. То је уједно, нажалост, и најслабија тачка на нашем простору, јер овде многи праве анализе без информација. Ако имате информације, долазите до узрочно-последичних веза на основу којих изведете закључак. Колико год он био, можда, и противан личним емоцијама. Управо је у протекли месец-два настао проблем у комуникацији између дела политичког естаблишмента Србије и НАТОа. То је добар пример за стање у коме морате да изведете закључке и да их јавно саопштите, а да при том знате да ћете код многих изазвати негативне емоције. То је и директно суочење са проблемом дефинисања анализе. Та дистанца коју морате да створите у емоцијама у односу на начин којим ствари сагледавате узимајући у обзир низ њихових каузалности и изводите закључак. То је и суштинска разлика између коректно урађене анализе и дневнополитичког наступа.

Та врста анализе, коме је она најпотребнија? Кома се аналитичар, у којој год области се кретао – обраћа?

– Прича је превише широка, мада је описују две екстремне ситуације. Са једне стране текстови које пишем намењени су уском кругу референтних корисника у државним институцијама широм света, са друге стране, када се појавим у медијима, онда ту информацију, при пуној савести, упућујем најширем кругу корисника, јавном мњењу Србије, преузимајући одговорност да им се многе ствари не допаду. Иста информација може да се пласира експерту, и само нешто другачије срочена најширем кругу људи. Ту настаје и тачка која дефинише проблем одговорности у овом послу. Да ли је важнији евентуални утицај који имате на неког ко

доноси одлуке, или чињеница да сте на телевизији, у емисији коју гледа стотине хиљада људи изговорили то исто. То је тешко избалансирати.

Који су у овом тренутку најважнији политички процеси у свету одређујући и за судбину и улогу војног чиниоца?

– У ширем кругу то је неспорно битка за ресурсе. То је иначе начин на који ће бити преобликован будући свет. За нас је 1991. година крај једне ере, али се бојим да смо пропустили прилику да приметимо да свет све то посматра другачије. Да су се догодиле и политичка и технолошка револуција, које на неки начин, и после толико година, још игноришемо. Начин на који свет посматра тај проблем усмерен је на конструкцију глобалне моћи. Само Русија је у фази реконструкције.

У овом тренутку обликују се нови односи који ће до краја нашег века одредити простор на коме живимо. Тај процес се најчешће одвија на тачкама које нису главне вести у медијима. Управо тамо где је сада призма стварног обавештајног интереса одвијају се и главни процеси. Говорим о средњој Азији. То је тачка где постоје резерве енергената и тачка где се сукобљавају интереси сила: америчке доминације са руским настојањем да реконструише своју моћ унутар граница империјалне Русије и настојање Кине, која мора да напредује ка ресурсима, јер је то питање опстанка нације.

Наравно, да би се ситуација додатно искомпликовала, на југу тог региона су Индија и Пакистан, са огромном популацијом и са нуклеарним потенцијалом. Говоримо о простору који почиње на Кавказу, завршава на кинеско-монголској граници, у коме се осликава све оно што ће обликовати свет будућности. Наш балкански израз је мало другачији. Ушли смо у себичну фазу у којој не спознајемо нашу реалну тачку. Ми још имамо људе који мисле да можемо да се поигравамо са вредностима биполарног света, да постоји некаква шанса трећег пута. Не увиђамо колико смо, заправо, у свему томе маргинализовани.

Главни ток збивања отишао је ка истоку. Балкан је био вештачки створен као криза деведесетих. Значај те кризе, која је била наша истинска, на глобалном нивоу је био преувеличан због тренутних потреба одређеног дела америчке администрације. Ту су се преламали неки други интереси, а ми смо помислили да смо заиста важни. Сада имамо велики проблем како да се снађемо у систему вредности, чекамо на став великих сила о нама, а заправо су збивања негде другде. Чињеница је да су сви руски војници отишли са наших терена, као што

је чињеница да амерички војници намеравају исто то учине. Све то неспорно показује шта се дешава. Ми ћемо на дужи рок, као потенцијални безбедносни проблем, бити у надлежности неке нове Европе, нових чланица НАТОа. Међународне снаге ће бити присутне на Косову и Метохији, како год да се дефинише статус, и то земаља који ће том мисијом показати да су спремне да следе велике. Али ту више великих играча неће бити.

Сећамо се периода када смо били, или наизглед били, у фокусу великих сила. Тада су Ваше колеге, војни аналитичари, говорили да ће све бити боље када се тај рефлектор измени са неком другом подручју. Зар ми сада не би требало да будемо у бољој позицији?

– Ми смо у сваком случају у лошијој позицији, јер нисмо успели да станемо на своје ноге. То је наш највећи проблем. Ми не успевамо да схватимо како функционише свет. Морам да преуземмо одговорност на себе, не можемо да чекамо шта ће се десити негде напољу, или да нам други одреде како то ваља читити. Наши проблеми су првенствено наши, а онда тек у другом кругу тражимо начин како ћемо споља да пронађемо савезнике да бисмо их решавали.

Раније смо се губили у магли великих бројева, звучних назива јединица, монструозно широке организацијско-формацијске шеме. Сада се тачно зна којим се ресурсима располаже. Осетљива тачка читаве те приче јесте да следи читав низ потеза и много посла како би се утицало на промену свести људи, како би се пронашла нова интелектуална снага. Више није довољно употребити фразу: Ми желимо квалитетнију и ефикаснију војску. Сада је морамо створити.

Ако се погледа крвна слика било које западне војске, међу људима који пређу тридесету годину, дакле, дођу до тренутка када се издвајају официри од каријере, највеће шансе за успех имају управо деца војних лица. То треба уважити као чињеницу.

Говоримо о?

– Нашем највећем проблему: одређивању места Србије у новопостављеном глобалном систему вредности. Где смо и зашто смо. Дobar је пример База „Орао“ у Тузли. Донедавно невиђен пример развијене и модерне војне инфраструктуре. Ослонац за велику војну операцију. Сада више никог нема у тој бази. Она је потпуно исељена, остали су само празни објекти. То ће се десити и са „Бондстилом“. Једно време је изгледало као да постоји осовина америчког војног присуства, која се за неке параноичне, ксенофобне српске теоретичаре сводила на трајну мржњу према Србима. Све је изгледало као стварање кавеза, са базом „Ташар“ на југу Мађарске, уз „Орао“ и „Бондстил“, затварање осовине која ће стално да држи Србију под британском. Сада смо остали без читаве те конструкције.

Без теорије завере и великог непријатеља. А да ли у тој констелацији постоје назнаке поновног грађења биполарног света? Ракетни штитови су налик на модернију верзију трке у наоружању, која је некада била једна од битних ознака биполарности.

– Русија настоји да заштити свој интерес. Она има право на то, веома брзо напредује, али мислим да ту не постоји потенцијал који ће обновити онакв свет у каквом смо некада живели. Историја се, ипак, не може поновити у тако кратким временским размацима. Будући свет ће бити много сложенији. Чиниће га неколико озбиљних сила, које ће у складу са својим интересима мењати савезе, а које ће морати да понуде изузетно висок ниво међусобног разумевања да би избегле конфликт. Такав би конфликт у оваквим односима био убиственiji од сценарија биполарног света.

Које је, условно речено, „оружје“ опстанка у таквом свету?

– У таквој ситуацији обавештајни рад, информације и анализе постају све драгоценiji ресурси. Ако то не схватимо, имаћемо велики проблем. Дубоко сам против идеје о интеграцији Обавештајне и Безбедносне агенције. Обавештајни рад је сада значајнији него икада. А све то, нарочито у ситуацији малих земаља, као што је Србија. Ми немамо друге ресурсе, ми можемо да опстанемо само уз помоћ добрих и благовремених информација. Не постоји ниједна форма материјалног ресурса којом Србија може да заштити свој безбедносни интерес. Само информацијом, само спознајом о реалним токовима и покушајем да се пронађе право решење, права комбинација савезништва, уследиће прави низ политичких и дипломатских потеза који ће нам у датом тренутку омогућити да афирмишемо свој интерес.

Ми смо већ у току интеграције.

– Да, и она нам знатно повећава ресурс. Али наш проблем је наш проблем. Ми смо ти који свесно занемарују неке важне компоненте нашег одбрамбеног система. Потпуном маргинализацијом обавештајног рада понашамо се емоционално. Разумем да су држава, војска и политика женског рода. Али то није одређење за волим или не волим НАТО. Проблем је само у томе на који начин ћемо створити дугорочни план афирмације наших националних интереса унутар тога. Све остало је поступање по инерцији. Ако грубо поделимо српски политички живот на два правца: за

НАТО и против њега, они који су за – створи доживљавају превише линеарно, испуњавајући неке задатости. Много је лакше у војсци направити организацијске промене, усвојити нове стандарде, него променити начин размишљања. Питања су врло јасна: Како да схватимо флексибилност могућности које нам се нуде и како да преуземо одговорност да их максимално користимо? Недостаје нам интелектуални потенцијал за праве одговоре. Недостају нам предуслови за то, и то у било ком делу српског друштва који се бави одбраном.

Министарство одбране и Генералштаб, који у томе функционишу ипак линеарно и, са друге стране, постојање отворених противника који не наводе ниједан аргумент, осим: не волимо НАТО. Они не нуде алтернативу, не нуде визију другачијег света, не наводе другу опцију. Неутралност им је само реч, а не схватају да таква категорија није могућа у свету у коме живимо. Управо земље на које се они позивају у Европи, а које нису чланице НАТОа, јесу земље које имају квалитетнију и конкретнију сарадњу са Северноатлантским савезом него неке чланице самог савеза. Све се то на крају сведе на прилично емотивно одређење пред српском јавношћу, са којом се онда на ружан начин манипулише. Она се стално подсећа на 1999, на ситуацију која јесте сложена, и јесте болна, преко које се тек тако не прелази... Али се увек заборави да су скоро све интеграције базиране на помирењу земаља које су ратовале током историје, са много већим последицама и губицима. Тај недостатак способности да се разуме како треба да функционише једна политика и какав амбијент треба да створи, заиста је поражавајући.

Завршена је прва фаза реорганизације Војске. Какви су Ваши утисци о том делу пређеног пута, шта очекујете од следеће фазе, и где, усталом, води тај пут?

– Добра страна је то што се коначно подвукла црта испод наслеђа хладног рата. Дуго времена смо живели у инерцији модела понашања наслеђеног из света који је превазиђен. Масовна војска, базирана на развоју јединица на мобилизацијски позив, била је наша најслабија тачка. Од јавног мњења, од квалитета целокупног функционисања државе, зависио је и квалитет војске. То се у српском случају показало као велики хендикеп. Посебно сада, ми не можемо да будемо сигурни да ли држава може економски да подржи чак и најмању војну амбицију. Рецимо, учешће са нижим тактичким саставом у међународној мисији ствара политичке, економске и организацијске проблеме. Да не говоримо о озбиљнијем сценарију.

Зато је било неопходно створити војску која је модерна по начину организовања, стварно професионалну институцију, која може да пружи што прецизнију слику својих могућности у случају потребе. То раније није било могуће. Губили смо се у магли великих бројева, звучних назива јединица, монструозно широкај организацијско-формацијској шеми. Сада се тачно зна којим се ресурсима располаже.

Осетљива тачка читаве те приче јесте да следи низ потеза и много посла како би се утицало на промену свести људи, како би се пронашла нова интелектуална снага. Више није довољно употребити фразу: *Ми желимо квалитетнију и ефикаснију војску.*

Сада је морамо створити. Наравно, проблем је како створити преко ноћи нешто што смо занемарили од 1991. године. Имали смо читаве генерације официра и подофицира који су одрасли у невреме, без контакта са спољним светом, без могућности за поређења. Ти људи су живели у сиромаштву интелектуалног амбијента, без литературе, информација. Проблем техничке опремљености такође је неспоран. Уколико би се сада и нашла средства за најсавременије уређаје, проблем би био како савладати технолошки јаз. Искусства земаља у транзицији показала су да то није нимало наивно. Сада је главна битка, у ствари, на нивоу спознаје да ли организација која је створена и реално може да се претвори у сврсисходну и, када су могућности у питању, предвидиву војну организацију.

Који је најважнији потез у том правцу?

– Образовање, и што више курсева. Мора постојати велики притисак сталног усавршавања, уобичајен у војскама Запада. Приступ односу официра и подофицира такође је важно питање. Подофицир је ту носилац извршне дужности, а официр – менаџер. То треба добро препознати, посветити пажњу подофицирима и не либити се да копирамо било које решење, чак се вратити и неким добрим старим вредностима српске војске. Апсурдно, ми смо у та нека давна времена имали много боље профилисаног подофицира него данас. Водник вода је у старој српској војсци био ауторитет, човек који је младог официра на почетку каријере припремао за оно што га чека. Полазна база за то није најбоља. Ослањамо се на кадар који је створен у време кризе, тако да ће селекција бити заиста оштра.

Занимљиво је погледати и како је Војска у ово новије време разрешавала свој однос према јавности. На овом нашем простору, историјски гледано, војска је била важна у време ратова, заборављана у време мира, а понекад оптуживана зарад вечите неспособности политике да искористи неке војничке победе.

– Та прича је веома болна. Једна од најслабијих тачака српског друштва јесте управо начин на који се обликује јавно мњење. Тај простор је, са једне стране, препуштен политикантској манипулацији, са друге стране је такође видљив врло снажан притисак комерцијалног и стихијног. Неке информације обликује не вредносно уверење медија, већ потреба да се тог дана прода новина. Војсци је веома тешко да све то амортизује. Медији су пре за то да објаве ствари које су најнепријатније у восци, као што су погибије војника, афере, догађаји који су је оптерећивали претходних година. Велики је проблем како се суочити са унапред задатим негативним ставом јавности. Војска је стално користила проучавања јавног мњења која су указивала на то да народ има поверење у ту институцију. Међутим, Срби су склони преувеличавању афера, радо конзумирају такве садржаје и то у комбинацији са митоманијом. Пример где је све то експлодирало јесте случај „Топчидер“. У ситуацији када је требало препустити све професионалцима, обликовање става јавности било је препуштено емоцијама, које су медији свесно потхрањивали. Тако је затворена спирала коју војска није могла да пресече, нити је то њен посао, али је та афера показала колико јавно мњење може да буде лабилно према војсци и колико ће војска у будућности морати да промени однос према медијима.

У ком смислу?

– Чињењем многих интелигентних потеза у комуникацији са јавношћу, где један случај никако не сме да детонира ту медијску бомбу и сруши све учињено. Страни примери интеграције између цивилног

У овом тренутку обликују се нови односи, који ће до краја нашег века одредити простор на коме живимо. Тај процес се најчешће одвија на тачкама које нису главне вести у медијима.

Наш балкански израз је мало другачији. Ушли смо у себичну фазу у којој не спознајемо нашу реалну тачку. Ми још имамо људе који мисле да можемо да се поигравамо са вредностима биполарног света, да постоји некаква шанса трећег пута. Не увиђамо колико смо, заправо, у свему томе маргинализовани.

Потпуном маргинализацијом обавештајног рада понашамо се емоционално. Разумем да су држава, војска и политика женског рода. Али то није одређење за волим или не волим НАТО. Проблем је само у томе на који начин ћемо створити дугорочни план афирмације наших националних интереса унутар тога. Све остало је поступање по инерцији.

друштва и војске добри су за анализу. Када гледате прес-клипинг западних оружаних сила, прво што уочите јесте да постоји маса личних информација, наизглед маргиналних, којих код нас нема. То су приче о два брата која су заједно у јединици, престанку војне каријере, читавом редоследу људи који имају име и презиме. Избацавање неких авиона из наоружања неке армије јесте повод да се позову новинари. То је, у ствари, гомила ситних догађаја из живота војске, којима сваког дана треба потврђивати везу војске и друштва, преко медија. Тако се корак по корак ствара амбијент у коме војска постоји као релативно затворена установа, али увек има и име и презиме пред јавношћу. Војска мора да организује много више такозваних „отворених дана“ за посете касарнама, аеро-митинге. Треба упутити јавни позив неким новим клинцима, који ће сутра волети војску и да дођу у касарне, да виде тенк уживо, хеликоптере на аеродрому...

После девалвације многих вредности, шта је то у шта Ви успевате да верујете?

– Верујем у професионализам. Ја сам Крајишник. Као Србин који је живео у једном хрватском граду, болно сам преживео све што се дешавало, закључно са „Олујом“. Провео сам много времена у Крајини и Републици Српској током рата, и када сам се појавио у Београду после свега тога, имао сам велики проблем како да средим

емоције, бес који је био логична последица преживљеног. Како да се одредим. Одговор на та питања пронашао сам у потпуној посвећености професији, идејама у које верујем. А било када и било где спреман сам да извршим свако наређење као војни обвезник, што ми највише недостаје код других људи овде, који само декларативно остају у том уверењу.

Шта је то за шта се данас вреди борити? Ратовали смо за краља, отаџбину, веру, уверења...

– Велико је искушење створити нови систем вредности у компромитованој идеји патриотизма. Мислим да нас је снашло проклетство Веслија Кларка, који је рекао да ћемо, ако овако наставимо, заборавити војну професију. Ми смо деведесетих успели да учинимо оно исто што и Италијани са својим силним грађанским ратовима – отупели смо оштрицу, отупели смо идеју патриотизма, стварну снагу морала. Питање је како људе вратити ка изворној снази тих вредности, које бар у скорије време неће бити онакве какве смо знали. Са 35 година, колико имам, чак и ја имам историјско памћење у коме време делим на пре и после. То је битка коју је тешко добити, професионализацијом бар нешто можемо да надокнадимо. Онда би војска као еснаф стварала систем вредности, сама за себе. Тако се ствара лојалност групи, а то је лојалност која је моћнија од сваког наивног патриотизма. Историја војног организовања сведочи да сте пре свега лојални човеку поред себе, са којим имате посебну везу припадности истој јединици, истом систему вредности. Зато војска тежиште и треба да пребаци на стварање култа јединица, оданости организацији. То је улагање које ће увек да се врати у најбољем могућем облику.

Колики је простор за национално утемељење у интегративним процесима о којима говоримо?

– Демаркациона линија је потпуно јасна. Она је сведена на људе који осећају да су припадници истог. Тачка иде до нивоа препознавања у првом лицу множине. Ми је дефиниција којом постављамо разлику. То Ми је важно. Онда долазе Они са којима успостављамо флуид, увек имајући у виду шта је то што Ми желимо и можемо да учинимо. ■

Драгана МАРКОВИЋ

ДЕЛЕГАЦИЈА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ У БУГАРСКОЈ

МУЊЕ НА ШАБЛИ

Официри Ваздухопловства и противваздухопловне одбране Војске Србије боравили су средином септембра на полигону *Шабла*, где су посматрали бојна гађања и са бугарским колегама разговарали о развоју сарадње у тој области

Североисточно од града Варне, на самој обали Црног мора, смештен је полигон *Шабла*, веома значајан за борбену готовост јединица ПВО оружаних снага Бугарске. Наменен је пре свега за тактичке вежбе са бојним гађањем јединица ПВО, експериментална и бојна гађања ловачке авијације, те бојна гађања са лаким преносним ракетним системима која изводе сва три вида бугарске војске.

Полигон *Шабла* посетила је, од 11. до 14. септембра, радна група Војске Србије са пуковником Јовицом Драганићем на челу, начелником штаба Команде ВиПВО. У делегацији су били и пуковници Миодраг Гордић и Станко Васиљевић и потпуковник Раде Ранђеловић из Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, те потпуковник Бошко Зорић из Управе за обуку и доктрину (Ј-7) Генералштаба Војске Србије.

Домаћини нашим официрима били су заменик команданта бугарских ваздушних снага, генерал-мајор Младен Казаков, помоћник начелника штаба команде ваздушних снага, бригадни генерал Божина Гаврилов, те командант ракетне бригаде ПВО, бригадни генерал Бањо Славен са сарадницима. Поред улоге посматрача бојног гађања, радна група водила је и експертске разговоре у вези са наставком сарадње на пољу противваздухопловне одбране и сагледавања могућности заједничког коришћења полигона за гађања авијацијских и ракетних јединица ПВО.

Наша делегација имала је прилику да, летећи хеликоптером *кугуар*, обиђе све ватрене положаје на полигону и сагледа његове капацитете и могућности. Након што их је руководилац гађања, бригадни генерал Бо-

жин Гаврилов информисао о програму гађања, обезбеђењу полигона, командним местом и начину командовања, радна група присуствовала је извођењу гађања ракетним системима С-125М *нева* и С-75М *волхов*, те лаким преносним системима *стрела* 2М. Гађање је проведено на падобранску мету СП-100 која се избацује из авиона, али и на мету ЈАСТРЕБ-2М, беспилотну летелицу коју је „Авиотехника“ специјално развила за ову намену. Ова фирма производи и све остале врсте мета које се користе на полигону, али и беспилотне летелице различитих намена за потребе бугарских оружаних снага.

– Ова посета је за нас изузетно корисна, јер смо били у прилици да сагледамо целокупну организацију и провођење једног тако сложеног задатка као што је бојно гађање на полигону, што свакако представља врхунац обуке свих јединица ПВО. Поред тога, уверили смо се да се овом задатку у Оружаним снагама Бугарске придаје велики значај – оцењује пуковник Драганић. – Уверили смо се у високу оспособљеност јединица ПВО бугарске војске, о чему најбоље сведоче одлични и врло добри резултати постигнути током ватрених дејстава. Свакако да ће искуства која смо стекли током посете наћи примену у оспособљавању послуга и посада и у нашим ракетним јединицама ПВО.

Током посете разговарали су и о заједничком коришћењу ресурса полигона *Шабла*, што би била нова потврда успешне сарадње између две војске. ■

Горан МИЛОШЕВИЋ

НОВЕ МЕТОДЕ РАДА

На основу годишњег плана билатералне војне сарадње, делегација Војске Србије учествовала је у штабној ратној вежби „Трајна слобода 2007“, која је изведена у Националном симулационом центру „Чаралица“ код Софије.

У делегацији су били пуковник Драган Стојчић, потпуковници Предраг Прлић, Стипан Златар и Зоран Петковић, мајори Данило Миловановић и Дејан Ивантић и поручник Зоран Јовановић.

Током вежбе представљене су нове методе рада официра и штабова, односно њихова обука коришћењем симулационог система JCATS (Joint conflict and tactical system), који се користи у процесу обучавања свих нивоа командовања. ■

ПОСЕТА ДЕЛЕГАЦИЈЕ БУГАРСКЕ АРМИЈЕ

Четворочлана делегација Генералштаба Бугарске армије, коју је предводио бригадни генерал Јордан Јорданов, боравила је у дводневној посети Управи за оперативне послове Генералштаба Војске Србије.

Стручни разговори са колегама из Бугарске вођени су у Центру за мировне операције, а у делегацији Војске Србије, коју је предводио генерал-мајор Драган Колунија, били су представници Здружене оперативне команде (ЗОК), Управе за оперативне послове и Управе за обуку и доктрину.

Контрола и оцењивање оспособљености, управљање обуком, место и улога ЗОК у превентивном планирању и припреми снага за мировне операције, израда стандардних оперативних процедура, неке су од тема о којима су две делегације размениле искуства. ■

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

Шта нам данас значе унакажене зграде Генералштаба? Већ у првих двадесет година постојања, њихова моћна естетика ставила је у сенку реалсоцијалистичку идеју. И управо тада су грађевине започеле своје неограничено постојање. Али онда, оне изненада бивају кључно место сукоба две културе: западне, која '99. убија и разара без разлога, и балканске, српске, која се томе опире и уз помоћ темеља свога неимарства. На тој тачки судара са ирационалним варваризмом, зграде на углу Немањине и Милошеве постају споменици културе.

СПОМЕНИК КУЛТУРЕ

Уредник једног страног листа замолио ме је ономад да напишем један текст о споменицима. Тачније, о срушеним или зарушеним симболима креативне традиције Београда. Још тачније, текст се односио на унакажене зграде Генералштаба и СС-НО-а. А оне су биле и још су у Немањиној улици препознатљиве по загаситоцрвеном фасадном мрамору и терасама, које чине симболични кањон у прометном булевару српске метрополе.

Још нисам сазнао како се човеку свидео мој осврт на позицију рањених грађевина. Али тема је заиста крупна, и скоро да сам сигуран како јој нисам дораствао. За њено апсолвирање био би потребан читав један обавезно досадни симпозијум, округли сто или семинар, свеједно. На њему би учени људи гавили једни друге о основној дилеми: да ли су заиста оне крупне зграде, које су с временом израсле у симбол једног важног дела Београда, постале неотклоњиви део културног наслеђа? Или су, једноставно, оне неговано чедо реалсоцијалистичког гигантизма.

Постоје иначе две „школе мишљења“ о начину доласка у Београд. По једној, која је већ постала опште тугаљиво место, у српску престоницу улази се искључиво Балканском улицом. Оно јест, многи знаменити људи успели су се до Теразија, тешких ногу и задихани, све ходајући узбрдо поред хотела „Праг“, лешковачке скаре и „Мале Москве“. Да би се касније успентрели још више, пошто је Сингидунум пун брежуљка и брда. Балканском улицом не ходају тако често, чак ни већ зоборављеним носталгичним кораком. Сувише је напорно за њихове године, превише корачаја за далеке успомене.

Они лежернији, који више љубе благе падине од депресивних успона, нису ишли Балканском на Теразије, него Немањиним према Славији. Улазили су у Београд на широку капију, мада их је тристотинак метара од железничке станице чекао онај црвени теснац, помало им претећи, помало их веселећи, чинећи тако најпознатији градски кањон на почетку Шумадије.

Зграде „А“ и „Б“ чувале су у себи многе војне и личне тајне. Свакога дана око пола осам више стотина официра долазило је на своја радна места. Био је то масовни хепенинг у славу одбране државе. Неки цивили су се чудили како у тој шуми људи уопште нађу своја радна места! У пола четири исти униформисани службеници државе враћали су се кућама.

Чинило се да је све то непромењиво и неразрушиво. Људи су долазили, службовали, напредовали или пропадали, чекали бољу платну групу или пензију, славили 22. децембар... Зграде су стајале пуне снаге и трајне попут вечности.

Оне ноћи кад су нападнуте бомбама, прво је зацијукао оштри, љути венчачки или вишки мермер који се одвајао од својих зидова и косио људе по Милошевој и Немањиној.

Био је то већ класичан однос између вандалског насиља и постојаности градње. Обрачун који је завршен „заустављањем времена“. Две моћне грађевине, које су чиниле прозирани теснац у најпознатијој капији Београда, ипак су остале на својим местима. Порушена су степеништа, отпали лифтови, нестали до приземља и подрума читави спратови, испали прозорски оквири, распрсла се стакла све до Чубуре.

Зарушени улази, затрпана дворишта, погођена подземна склоништа, побијени људи унутра и на улицама... Зграде су добиле гротескни изглед тешких рањеника, оних тврдоглавих бораца који по сваку цену желе да остану на својим ногама.

Већ више од осам година је тако. У једном часу се учинило како је све пролазно а само је рушење постојано, јер долазнике у Београд широком Немањиним дочекује клисура оскрнављена тешким насиљем над градом и зградама. И сад је питање: хоћемо ли све то лепо зауставити тако како је, конзервирати рушење, оставити зјапећа врата и прозоре и показивати гостима Београда: „Ево, видите па судите!“

Или ће загаситоцрвене зграде бити претворене у хотеле високе категорије, како се прича, бар са по једном спомен-собом која би била сведок бурног људског посртања.

Говори се да би на том месту могле да никну пословне зграде, али да се темељи не руше, јер да нису били добри – све би тамо још оне ноћи било равно као тепсија.

Свашта би још у теснацу Немањине улице могло да никне и настане, чудни су путеви господњи и предузимачки. На пример, потпуно обновљена зграда коју би по оригиналним грађевинским нацртима вратили у стање пре напада исти они који су је напали.

Ако таквих више нема на родним местима, нека то ураде људи са којима можемо сарађивати. Једино горе од онога што се догодило, јесте да одржавамо атмосферу свађе за вјеки вјекова.

Но, шта је са зградама и архитектуром Београда! Шта нам данас значе унакажене зграде Генералштаба, које су и те како предмет трговине и надметања разних комерцијалних идеја? Оне су сигурно настале под утицајем стила једног времена, уз елан градитеља који је високо надмашио штурну функционалност. Можда је већ у првих двадесет година постојања зграда, њихова моћна естетика ставила у сенку реалсоцијалистичку идеју. И управо тада су грађевине започеле своје неограничено постојање.

Али онда, оне изненада бивају кључно место сукоба две културе: западне, која '99. убија и разара без разлога, и балканске, српске, која се томе опире и уз помоћ темеља свога неимарства.

На тој тачки судара са ирационалним варваризмом, зграде на углу Немањине и Милошеве постају споменици културе. ■

Аутор је коментатор листа „Политика“

ПОЗДРАВ СР

Наша земља је опредељена за мир, а Војска треба да буде гарант такве мирољубиве политике којом стварамо партнере и савезнике и која обезбеђује развој и стабилност земље, рекао је председник Србије Борис Тадић на свечаности испред Дома Народне скупштине

Најмлађа генерација официра Војске Србије промовисана је 15. септембра на свечаности испред Дома Народне скупштине, којој су присуствовали председник Републике Србије Борис Тадић, председник Скупштине Оливер Дулић, министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош, најодговорније личности из Војске Србије и Министарства одбране, инострани војни представници и многобројне званице.

Указом председника Републике Србије 192 потпоручника примљена су у професионалну војну службу.

Председник Тадић честитао је унапређење младим старешинама, истакавши да Србија данас има демократске институције и Војску која је чинилац стабилности у региону.

– Наша земља је опредељена за мир, а Војска треба да буде гарант такве мирољубиве политике којом стварамо партнере и савезнике и која обезбеђује развој и стабилност земље – рекао је председник Тадић, нагласивши да

БИЈИ

ВЕШТИНЕ РАТОВАЊА И ПРЕГОВАРАЊА

– Учили смо их и вештини ратовања и вештини преговарања. Када ће и коју вештину употребити зависиће од безбедносних изазова и времена у коме буду живели и радили и, наравно, од одлуке надлежних државних органа – рекао је начелник Војне академије генерал-мајор Видосав Ковачевић.

ПРИЈАТЕЉИ И САВЕЗНИЦИ

– Стратешки циљ Србије јесте да њена војска буде активан учесник у евроатлантским интеграцијама и Партнерству за мир, да буде цењена и поштована међу пријатељима и савезницима – рекао је председник Србије Борис Тадић.

Војска мора да врати углед какав је одувек имала у нашем народу.

– Грађани желе модерну, опремљену и ефикасну Војску часних официра и војника, који имају решене egzистенцијалне проблеме. Обавеза државе је да створи услове да тако и буде. Стратешки циљ Србије јесте да њена војска буде активан учесник у евроатлантским интеграцијама и Партнерству за мир, да буде цењена и поштована међу пријатељима и савезницима – рекао је председник Србије и истакао да Србија у преговорима о Косову и Метохији брани свој територијални интегритет и суверенитет политичким, правним и дипломатским средствима. – Чврсто смо опредељени да своје интересе бранимо мирним путем, јер је то једини начин да их и одбранимо. Рат на Косову никоме добра не би донео, а био би катастрофалан и за Албанце и за Србе и за Европу, Русију и Америку. Због свега тога мировна политика Србије нема алтернативу – рекао је Тадић.

Начелник Војне академије генерал-мајор Видосав Ковачевић, представљајући 127. и 128. класу, рекао је да су студенти одслуша-

УТИСЦИ

Младенка и Драган Живковић, родитељи најбољег студента Мише

– Као родитељи, трудили смо се да му усадимо све најбоље особине. Срећан сам и пресрећан што је најбољи међу најбољима. Надам се да неће стати, да ће са истим успехом наставити даље. Ово је тек почетак – каже Мишин отац Драган Живковић.

– Ја сам такође пресрећна – додаје Мишина мајка Младенка. – Желим да захвалим његовим професорима и старешинама које су подједнако допринеле да буде један од најбољих. Миша није могао често да долази кући викендом, јер је имао пуно обавеза, али све време школовања имао је нашу пуну подршку.

Оливер Дулић, председник Народне скупштине Републике Србије

– Потребно је да имамо више оваквих дешавања, јер треба изградити идентитет овог народа и његових институција, не само његове војске него и свих осталих институција. Култ поштовања војске, заставе, грба и химне, то је оно што нама треба у фази изградње тог модерног идентитета нашег народа у којој се тренутно налазимо.

Генерал-мајор Грегори Вејт, командант Националне гарде Охаја

– Церемонија промоције најмлађих официра била је просто фантастична и омогућила нам је да сагледамо са колико поноса се српски народ односи према својој војсци.

Епископ хвостански Атанасије (Ракита), изасланик патријарха српског Павла

– Импресиониран сам данашњом свечаношћу, орадошћен и охрабрен, јер један од стубова наше отаџбине јесте управо војска, поред цркве и просвете. Користим прилику да честитам младим официрима који су управо завршили своје школовање и њиховим професорима. Надам се да ће своје вештине и знања која су стекли искористити на добро наше отаџбине. Додатно ме чини радосним чињеница да ће ускоро у ВС бити уведено војно свештенство. У оквиру оспособљавања официра стоји и њихово духовно образовање. Што је човек духовно јачи, то више има могућности да развије способности и на осталим пољима. Потребно је да имамо војнике као целосне личности, с јаким духом и вољом и одличном физичком увежбаношћу. Уверен сам да ће им и војни свештеници помоћи да све то постигну.

Др Бојан Димитријевић, помоћник министра одбране за људске ресурсе

– Све је одлично протекло и сматрам да су се питомци и новопромовисани официри током дефилеа приказали у најлепшем светлу, да је авијација увеличала свечаност и да су грађани, на лицу места и посредством телевизије, могли да дочарају нешто што у будућности треба да буде слика српске војске у смислу имиџа који млади официри са собом носе.

Бригадни генерал Јаник Асе, шеф канцеларије НАТО у Србији

– Свечаности каква је данашња спадају у најважније у животу једног официра. После четири године школовања био је то веома значајан тренутак за те младиће. Церемонија је изузетно добро организована, уз присуство народа и државних представнике, што је све одавало врло лепу слику. Желим тим момцима много среће у даљој каријери. И сам сам се присетио своје промоције, када сам после много уложеног напора понео свој први официрски чин.

Генерал-мајор Драган Колунџија, начелник Управе за оперативне послове Генералштаба ВС

– Сваки војнички корак пред народом је корак од десет миља за војску. Народ тако добија прилику да непосредно види своју војску и схвати шта од ње може да очекује. То је и прилика да сви спознају и шта је војсци потребно да би она била још боља и служила на понос држави и народу.

Александар Радић, војни аналитичар

– Српска војска мора да пронађе аутентични дух поштовања своје традиције. Док нешто од тога црпе из прошлости, мора да уведе и неке нове елементе, као што то раде и друге земље. Када пронађе прави спој старог и новог у имиџу, моћи ће коначно да консолидује своју слику у јавности и постане војска, са дефиницијом која је недостајала током годишња кризе иза нас, у периоду између нестанка Југославије и прелазних облика до коначног стварања српске државе.

ли четири до пет хиљада наставних часова и положили од 38 до 50 испита, у зависности од смера.

– Учили смо их и вештини ратовања и вештини преговарања. Када ће и коју вештину употребити зависиће од безбедносних изазова и времена у коме буду живели и радили и, наравно, од одлуке надлежних државних органа. Обишли су све јединице Војске Србије да би видели места где ће службовати, посетили су наше културно-историјске споменике и знаменитости. Научили су где су им извори и узори, ко су им оци и подвизници – рекао је генерал Ковачевић. Он је додао да сви потпоручници говоре најмање један светски језик, познају одредбе међународног ратног права и припремљени су да извршавају све три дефинисане мисије Војске.

Првој тројци студената у рангу: Миши Живковићу, Милану Михајловићу и Дамиру Нађу, председник Тадић уручио је официрске сабље. Најуспешнијем је припала позлаћена, другом у рангу посребрена, а трећем официрска сабља.

На основу одлуке председника Владе Републике Србије Војислава Коштунице, тројици студената најбољих у видовима: Миши Живковићу у батаљону Копнене војске, Милану Михајловићу у батаљону Логистике и Предрагу Маријановићу у батаљону ВиПВО, министар одбране Драган Шутановац уручио је ручне сатове.

Најуспешнији студент у генерацији Миша Живковић, у традиционалном обраћању првог у рангу рекао је:

– Велику захвалност дугујемо старешинама и наставницима. Они су нас саветовали и усмеравали. Били су нам узор, припремајући нас да сутра одговорно извршавамо поверене задатке. Захваљујући њима, уз свесрдну подршку родитеља и уз наш рад и напоре постали смо професионални официри Војске Србије. Поносни смо на то и чинове које смо данас добили носићемо часно и одговорно.

У 127. и 128. класи Војне академије дипломирао је седам студената из Црне Горе и 13 из Републике Српске.

На платоу испред Дома Народне скупштине окупили су се родбина и пријатељи младих официра, али и велики број грађана који су посматрали свечани дефиле јединица, праћен прелетима летелица нашег ваздухопловства. Авиони МиГ 21, гaleb Г4, и хеликоптери газела поздравили су свечани строј јединица Војне академије. Када је потпуковник Милорад Ристић са орлом прелетео изнад Теразија и када се преко разгласа чуо његов поздрав младим колегама уз поклич „Живела Србија!“, потпоручничке шапке полетеле су увис. ■

Александар АНТИЋ

Александар ПЕТРОВИЋ

Снимили: Радован ПОПОВИЋ, Горан СТАНКОВИЋ,
Звонко ПЕРГЕ и Даримир БАНДА

ДОДЕЛА ДИПЛОМА

У касарни „Бањица“, 15. септембра уручене су дипломе студентима 127. и 128. класе Војне академије. Тим чином они су званично постали дипломирани официри, а студенти батаљона логистике су, поред официрских, стекли и звање дипломираног инжењера или економисте.

– Војска вашом промоцијом добија значајно интелектуално освежење. У ваше индексе више се неће уписивати оцене. Нова евалуација почиње са вашим ступањем пред строј – рекао је декан Војне академије пуковник проф. др Јоже Сивачек, отварајући свечаност доделе диплома.

НАГРАДА ФОНДА „БОРКО НИКИТОВИЋ“

Награда фонда „Борко Никитовић“ припала је потпоручнику Миши Живковићу, најбољем студенту батаљона Копнене војске, а уједно и најуспешнијем у генерацији.

Потпоручник Борко Никитовић, који је 1991. године завршио Војну академију први у рангу, исте јесени изгубио је живот на вуковарском ратишту. Његова мајка Зора више од десет година додељује новчану награду првом у рангу на Одсеку Копнене војске Војне академије.

ЈАЧАЊЕ РЕГИОНАЛНЕ СТАБИЛНОСТИ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал -потпуковник Здравко Понош боравио је недавно у посети Оружаним снагама Турске, на позив начелника Генералштаба генерала Јашара Бујуканита. Био је то први званични билатерални сусрет начелника генералштабова две армије.

Ако се има у виду уставна позиција и утицај који војска има у Турској, а посебно начин на који је посета организована у протоколарном и суштинском смислу, стиче се потпун утисак о значају који су домаћини дали боравку и разговорима са начелником Генералштаба Војске Србије и члановима наше делегације. Посета зато нема само значај за развијање војно-војне сарадње већ и за јачање укупних односа две државе. Досадашња економска размена не бележи веће резултате, али треба узети у обзир да Турска има велике инвестиције у земљама у окружењу. Проширење војне сарадње може дати додатне импулсе унапређењу економских односа Србије и Турске.

■ ЕФЕКТИ ПОСЕТЕ

Иницијатива за јачање сарадње две армије потекла је пролетос, на састанку начелника генералштабова балканских земаља у Солуну, и то је историјски сусрет, јер је десет начелника генералштабова из тог региона први пут седело заједно и разговарало о унапређењу сарадње у области одбране и безбедности. Тадашњи разговори генерала Поноша и Бујуканита убрзали су спремност обе стране да дође до таквог сусрета, јер је евидентно да регионална сарадња у овим државама има висок приоритет. Турска је веома заинтересована за стање безбедности у региону и због тога што има око 700 војника у контингенту Кфора на Косову и Метохији. Србија је сада у Партнерству за мир, тако да је и то утицало на одређење да турска страна упути позив за посету, што је са задовољством прихваћено. Реч је значајној војној сили која, после САД, има најбројнију војску у НАТОу.

Генерал Понош истиче да конкретни ефекти посете, презентовани такође у званичној турској политици и медијима, показују да ово није остало само отварање врата за сарадњу, већ су обе стране искористиле прилику и направиле корак даље, договарајући се шта све могу даље учинити у оквиру билатералних односа.

Представљене су области од интереса и за једну и за другу страну, а бољем сагледавању могућности допринеле су посете јединицама и установама које имају висок углед у турској војсци, као што су специјалне снаге, центри за мировне операције и Партнерство за мир. Експертски разговори вођени су у Оперативној управи (ЈЗ). Договорен је наставак експертских разговора, где ће детаљније бити прецизиране области сарадње и план реализације.

Генерал Бујуканит је прихватио позив генерала Поноша да посети Србију идуће године, чиме је потврђено да ова посета нема једнократни значај, већ њоме започиње шири процес сарадње. Заключено је да већ постоје уговори о сарадњи у више области, као што су војнотехничка и научна, а то и јесте формални предуслов за сарадњу.

Оцењујући значај посете, генерал Понош напомиње да су наши официри и до сада ишли на курсеве у турску армију, али не и на школовање. А познато је да Турска има изванредне академије и центре за обуку и свакако да смо заинтересовани за приступ њиховим образовним институцијама, наглашава генерал. И за то постоји спремност турске стране и заинтересованост за наше ресурсе који имају углед, а то су Војномедицинска академија, односно војно здравство, Центар АБХО, војна индустрија, научноистраживачки рад и развојни капацитети. У области војнотехничке сарадње већ има конкретних разговора и планова.

■ РЕГИОНАЛНА САРАДЊА

Унапређење војних односа са Турском део је процеса јачања регионалне сарадње на Балкану и југоисточној Европи. Србија је међу суседним и осталим земљама региона препозната као фактор стабилности и општа клима је веома добра, оцењује генерал Понош. Не постоји суревњивост у другим земљама ако билатерални односи између појединих земаља јачају, већ се на то гледа као на допринос укупним позитивним процесима на јачању безбедности. Чланство тих земаља у појединим интеграционим оквирима, као што су Европска унија, НАТО или Партнерство за мир, додатни су разлог за јачање поверења и сарадње.

Регионална сарадња и обавештеност о капацитетима других армија значајни су и за наш процес реформе Војске и сектора безбедности. Нешто од онога што видимо, свакако, можемо применити код нас, неке ствари једноставно нама не одговарају, али размена искуства добро дође да не правимо грешке које су чиниле друге армије у реформском процесу, каже генерал Понош. У поређењу са другима видимо да неке ствари радимо много брже и ефикасније, што због избегавања уочених грешака код њих, што због нашег наслеђа које је другачије, слободоумније, самосталније од већине земаља које су 1994. ушле у Партнерство за мир и то нам сада помаже да се брже прилагодимо стандардима. Занатски ту нема много шта драстично да се мења. Ми треба да постанемо интероперабилни да би се боље разумели, али охрабрује да нема нечега са чим не можемо да ухватимо корак.

Наша управо спроведена реорганизација изазива општу пажњу и позитивне реакције, подсећа генерал Понош, јер смо то урадили врло брзо, знамо куда идемо и шта су нам приоритети. При том је то врло реалистично. Немамо илузије, већ знамо наше проблеме, али знамо и како да их решавамо.

Остваривањем реформских циљева ми хоћемо да постигнемо интероперабилност, а други разлог јесте достизање високих професионалних стандарда. Постоје ствари где идемо веома брзо, као што је усвајање оперативних процедура и штабног рада према НАТО стандардима. Генерал Понош је задовољан напредовањем и подсећа да ми нисмо имали изразиту стручну подршку са стране, као што су имале неке друге земље, већ смо у то кренули релативно сами. Успех је већи тамо где то зависи од субјективног фактора – професионалне спремности људи, док се тамо где то зависи од материјалних средстава, мора чекати на боље могућности за набавке нове технике, опреме, технологија... Добро напредује и учење енглеског језика, а нови програм Управе за обуку и доктрину омогућиће учење енглеског језика у свим гарнизонима наше војске. ■

Р. МУТАВЦИЋ

ЈАВНА РАСПРАВА У МЕДИЈА ЦЕНТРУ О НАЦРТИМА ЗАКОНА О ОДБРАНИ И ВОЈСЦИ

У организацији Центра за цивилно-војне односе у Београдском Медија центру одржана је јавна расправа о нацртима *Закона о одбрани* и *Закона о Војсци Србије*, као део једногодишњег пројекта Центра „Повећање учешћа грађана у безбедносној политици“.

На позив организатора, испред Министарства одбране као предлагача, законе је представио државни секретар Игор Јовчић, посебно указујући на решења у области демократске цивилне контроле сектора безбедности и места и улоге цивилних органа и организација у систему и пословима одбране. Он је најавио да ће закони о одбрани и Војсци ускоро бити достављени Влади Србије и да би за месец дана могли да буду у скупштинској процедури.

У јавној расправи у Медија центру учествовали су и представник Одбора за одбрану и безбедност Народне скупштине Ивица Дачић, проф. др Мирослав Хашић, професор Факултета политичких наука и мр Ђорђе Поповић, истраживач Београдске школе за студије безбедности. ■ С. С.

ОБЈАВЉЕНИ НАЦРТИ ЗАКОНА О ОДБРАНИ И ВОЈСЦИ ПОСЛЕ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Министарство одбране објавило је на свом интернет сајту допуњене текстове *Нацрта закона о одбрани* и *Нацрта закона о Војсци Србије*, након спроведене јавне расправе о њима, која је трајала од 1. до 31. августа 2007. У те текстове интегрисане су прихваћене сугестије, предлози и мишљења за које је оцењено да доприносе побољшању нацрта наведених закона.

Од укупно пристиглих предлога, сугестија и мишљења, око 75 посто је прихваћено и уграђено у текстове *Нацрта закона о одбрани* и *Нацрта закона о Војсци Србије*.

Министарство одбране захваљује свим посетиоцима сајта Министарства одбране, а посебно подносиоцима предлога, сугестија и мишљења, који су знатно допринели побољшању текста предложених закона. ■

ДЕЛЕГАЦИЈА МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ НА ЛОНДОНСКОМ САЈМУ НАОРУЖАЊА

Делегација Министарства одбране, *Југоимпорта – СДПР* и Београдског сајма, коју је предводио помоћник министра одбране за материјалне ресурсе Илија Пилиповић, била је на Сајму наоружања *DSEi 2007* у Лондону, који је одржан од 10. до 15. септембра.

На сајму је учествовало око 1.200 излагача из целог света, међу којима и наша војна индустрија.

На штанду *Југоимпорта–СДПР* представљене су могућности српске одбрамбене индустрије и одржано је више састанака са представницима светских произвођача наоружања и војне опреме.

Представници Београдског сајма су иностране излагаче обавестили о домаћем сајму наоружања *Партнер 2009*, који ће бити одржан у Београду под покровитељством Министарства одбране. ■ М. ЛУКИЋ

ПОСЕТА ДЕЛЕГАЦИЈЕ
НАЦИОНАЛНЕ ГАРДЕ ОХАЈА

ГОДИНА УСПЕШНЕ САРАДЊЕ

Најновија посета заокружује једногодишњу интензивну активност и наставља процес оспособљавања Војске Србије за заједнички рад, вежбе и мировне мисије са другим армијама света

Припадници Националне гарде Охаја, 39 официра, подофицира и цивилних лица, боравили су од 15. до 22. септембра у посети нашим оружаним снагама. Делегацију, која је била подељена у шест тимова: ваздухопловство, Здружене наменске снаге, специјалне снаге, односи са јавношћу, медицинска екипа и подофицири, предводио је командант генерал-мајор Грегори Вејт. Према плану посете тимови су у нашим јединицама и установама развијали конкретне облике обучавања, на чему ће се све више инсистирати током будуће сарадње.

Посета делегације Националне гарде Охаја реализована је у оквиру Програма државног партнерства Србије и САД, успостављеног на основу споразума SOFA, који су 7. септембра прошле године потписали председник Борис Тадић и државни секретар Кондолиза Рајс. Овом посетом обележена је година дана успешне сарадње у оквиру које је реализована 21 активност, како у Србији тако и у Охају. Посебна потврда уважавања Војске Србије представљало је учешће наших официра и подофицира у заједничкој вежби у јуну ове године у Охају, када је наш тим био укључен у штабни процес припреме и провере одређених јединица за извршење наменских задатака, односно мисија.

Најновија активност, до сада најобимнија и са највише садржаја, наставак је започетог процеса едукације и тренинга, ради утврђивања и реализације нових концепата оперативног планирања и употребе јединица. У томе ће помоћ америчке стране и сагледавање начина и метода њиховог рада бити од велике користи у оспособљавању наше војске за заједнички рад, вежбовне активности и мировне мисије са другим армијама света.

Током протекле посете Националне гарде Охаја нашим оружаним снагама, обе стране формирале су тимове за заједничку обуку. Ваздухопловци су радили на аеродромима у Батајници и Лађевцима, тим Здружених наменских снага (JTF) у Здруженој оперативној команди Генералштаба ВС, а специјалци у 63. падобранском батаљону. Представницима Службе за односе са јавношћу Главног штаба Националне гарде Охаја домаћин је била Управа за односе са јав-

ношћу, медицински тим посетио је Војномедицинску академију и војне болнице у Новом Саду и Нишу, а тим америчких подофицира пренео је своја искуства у организовању и раду подофицирског кора, на чему се управо ради у нашој војсци.

Делегација америчких ваздухопловаца, коју је предводио потпуковник Грег Шнуло, посетила је Команду Ваздухопловства и ПВО, 204. и 98. авијацијску базу и аеродроме у Батајници и Лађевцима. Посебне теме у разговорима биле су одржавање авиона, организација и обезбеђење рада у авио-базама, планирање и извођења летачке обуке, затим функционисање везе, противпожарне заштите и других битних функција за безбедан рад. Гости су обишли хангаре, стајанке са авионима, а на аеродрому у Лађевцима и симулатор летења и падобранску секцију.

У америчкој делегацији био је и тим Здружених наменских снага (JTF 73), који је предводио бригадни генерал Џек Ли. Гости су у Здруженој оперативној команди Генералштаба ВС представили представницима наше војске и Министарства одбране начине њиховог рада и конкретне облике ангажовању у подршци цивилним властима на санирању последица урагана Ката-

рина. Предочен је приступ проблему, представљен модел целокупног просеца доношења одлука и анализиран ток активности Здружених наменских снага, са тежиштем на улози и задацима штабних официра. Посебно је указано на место и улогу подофицира тог састава Националне гарде.

Предавања су имала циљ да прикажу начин функционисања тих снага за брзо реаговање у подршци цивилним властима у случају елементарних непогода, катастрофа и разних акцидената.

Амерички тим се упознао са организацијом Здружене оперативне команде ГШ ВС, њеним функцијама и задацима, а присуствовао је и реализацији садржаја штабне ратне вежбе, која је планирана и изведена у духу новог упутства за оперативно планирање.

ПРИЈЕМ КОД МИНИСТРА ОДБРАНЕ

Министар одбране Драган Шутановац примио је 15. септембра делегацију Националне гарде Охаја коју је предводио командант генерал-мајор Грегори Вејт. Састанку је присуствовао и амбасадор САД у Србији Камерон Мантер.

Шутановац и Вејт разговарали су о билатералној војној сарадњи Србије и САД и сагласили се да приоритетни буду школовање и усавршавање српских официра у САД.

Обострано је констатовано да добра сарадња између оружаних снага Србије и САД доприноси унапређењу свеукупних односа између две државе.

САРАДЊА

Генерал Ли са својим сарадницима посетио је Команду Копнених снага, Трећу бригаду и Центар за мировне операције.

Тим специјалних снага Националне гарде предводио је мајор Лери Хенри. У 63. падобранском батаљону заједнички су реализовани садржаји из падобранске и ватрене обуке, самосталне исхране у природи, а изведено је увежбавање тима Службе трагања и спасавања. Уочене су специфичности у методама и садржајима обуке, корисне и примењиве и за једну и за другу страну.

Приказ заједничке обуке специјалаца, изведен 20. септембра на аеродрому у Нишу, био је завршни чин септембарске посете делегације Националне гарде Охаја, коме су присуствовали председник Србије Борис Тадић, министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Здравко Понош са сарадницима, амбасадор САД у Србији Камерон Мантер и генерал-мајор Грегори Вејт са свим члановима америчке делегације.

Директор Службе за односе са јавношћу Главног штаба Националне гарде Охаја др Марк Вејда и његови сарадници посетили су Управу за односе са јавношћу Министарства одбране. Након што су гости стекли увид у организацију и начин рада Управе, разматране су могућности унапређења сарадње конкретним пројектима чија би реализација била у функцији боље информисаности јавности о току, плановима и могућностима Програма државног партнерства.

Истакнута је потреба интензивније размене информација и видео и фото материјала о спроведеним активностима. Било је речи и о међусобном укључивању у радне тимове за реализацију појединих активности из области односа са јавношћу, корисних за боље информисање и обучавање припадника две службе.

Доктор Марк Вејда са сарадницима обишао је и Новински центар „Одбрана“ и „Застава филм“, где су такође разговарали о потреби размене информација на web-сајтовима, новинама и другим средствима јавног информисања. ■

Р. МУТАВЦИЋ

ПОСЕТА ГЕНЕРАЛШТАБУ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош састао се 17. септембра са командантом Националне гарде Охаја генерал-мајором Грегори Вејтом.

Генерали Понош и Вејт разговарали су о заједничкој обуци специјалних јединица, у оквиру Програма државног партнерства Србије и Охаја.

Двојица генерала сагласили су се да је досадашња једногодишња сарадња Војске Србије и Националне гарде Охаја била изузетно корисна за обе стране и да је постигнут висок ниво поверења.

Генерали Понош и Вејт изразили су уверење да ће будућа сарадња бити у већем обиму усмерена на практичне облике.

Заједничка вежба специјалаца УЧИМО ЈЕДНИ ОД ДРУГИХ

На нишком аеродрому, 20. септембра, одржан је приказ заједничких вежбовних активности припадника 63. падобранског батаљона Војске Србије и Националне гарде Охаја. Обуку специјалаца на падобранском полигону и у хангару, садржаје у вези са исхраном у природи и поступке службе за трагање и спасавање, пратили су и председник Републике Србије Борис Тадић, министар одбране Драган Шутановац, амбасадор САД у Србији Камерон Мантер, начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Здравко Понош, командант Националне гарде Охаја генерал-мајор Грегори Вејт и други гости.

У обраћању новинарима након завршетка вежбе начелник ГШ ВС генерал-потпуковник Здравко Понош најавио је наставак активности и у наредној години.

Обука у преживљавању у природи: на менију је и месо корњаче

СНИМЦИ З. ПЕРЋЕ

СНИМЦИ С. ЂОРЂЕВИЋ

– Програм државног партнерства између Србије и Охаја започет је пре годину дана, а до сада су Војска Србије и Национална гарда реализовале 21 заједничку активност у областима размене малих јединица, развоја подофицирског кора и организацији резервног састава – рекао је генерал Понош. Он је подсетио да је прва вежба реализована у Охају, јуна ове године, и да је на њој учествовало 16 припадника Војске Србије.

Генерал Понош је подсетио да између Србије и САД постоји још један споразум у оквиру ИМЕТ програма, који обухвата обуку и образовање, те да смо претходних месеци имали двадесетак припадника наше војске на обуци и школовању у САД.

– У оквиру програма државног партнерства са Охајом имамо идеју да наставимо са разменом малих јединица идуће године и то повезивањем сродних састава попут АБХО и сличних јединица – истакао је генерал Понош. – Ове године урадили смо много више него неке друге земље у оквиру сличних програма.

Командант Националне гарде Охаја генерал-мајор Грегори Вејт захвалио се на гостопримству током боравка припадника Националне гарде Охаја у Србији и подвукао:

– Када смо почели са реализацијом програма генерал Понош и ја поставили смо циљ да ово партнерство буде најбоље од свих 56 партнерстава које САД имају са другим државама. Сада можемо да кажемо да ниједна друга држава није имала такве активности као што смо то урадили између Србије и Охаја. На нишком аеродрому налазе се припадници специјалних снага Националне гарде Охаја који су заједно са припадницима 63. падобранског батаљона разменили искуства и учили једни од других. То је оно што смо радили ове године – учили једни од других. Током ове посете повео сам 38 сарадника који су разменили знања и искуства у областима здравства, односа са јавношћу и рада здружене оперативне групе, а планирали смо и програм за следећу годину.

За Националну гарду Охаја ово представља историјски догађај и ја се поносим оним што је учињено ове године у размени јединица и целокупном програму државног партнерства. У протеклој години склопљено је доста пријатељства која ће трајати читав живот, баш као што смо генерал Понош и ја постали блиски пријатељи.

Заједничка обука извођена је у Нишу од 16. до 19. септембра и на њој је учествовало 34 припадника 63. падобранског батаљона и 17 припадника Националне гарде Охаја. Током обучавања нишки падобранци објаснили су колегама из Охаја методологију оспособљавања у руковању личним наоружањем. Након тога, заједно су извели гађања из аутоматске пушке и пиштоља. Реализована је и падобранска обука током које је изведен заједнички падобрански скок, а размењена су искуства из обуке у преживљавању и службе трагања и спасавања.

Припадници Националне гарде Охаја оценили су да се рад и обука у 63. падобранском батаљону одвија на високом професионалном и војничком нивоу.

З. МИЛАДИНОВИЋ

ШТАБНА РАТНА ВЕЖБА
ЗДРУЖЕНЕ ОПЕРАТИВНЕ
КОМАНДЕ ГШ ВС

ПЛАНИРАЊЕ ОПЕРАЦИЈА

На вежби је приказано планирање начина употребе наших војних снага за одговор на различите врсте могућих дејстава непријатеља. Када ускоро буду донети документи којима се фазе тог процеса прецизно дефинишу, ВС ће се придружити групи армија које су на савремен начин уредиле фундаменталну област у функционисању сваке војске, а то је планирање њених операција.

Плава земља“ налази се у процесу демократизације политичког живота, либерализује економију и смањује оружане снаге уз њихову модернизацију. Чини се да незадрживо напредује на свим пољима и ствара све боље услове за живот и рад својих грађана. Међутим, све то бива нагло угрожено развојем нестабилности у суседној „црвеној земљи“. После економске и политичке кризе, тамо на власт долази екстремно руководство које води агресивну политику према суседима. Јавља се реална опасност да армија „црвене земље“ нападне део територије „плаве земље“, провинцију „Браво“, под изговором да брани права тамошње црвене националне мањине. Сукоб само што није избио...

Прочитали сте почетак сценарија за извођење штабне ратне вежбе Здружене оперативне команде (ЗОК) у проширеном саставу. Тема тродневне вежбе под називом „Помак 2007“, одржане од 19. до 21. септембра у просторијама Генералштаба ВС у Београду, било је планирање операција. Официри из ЗОК и више организационих целина ГШ током вежбе студиозно су радили на изради планских докумената за извођење операције одбране земље.

Према сценарију „Помака 2007“, Војска Србије употребила је део својих снага за одбрану државе од агресије. Замисљено је да се снаге фиктивних земаља сукобљавају у провинцији „Браво“. Задатак одбране од напада споља изабран је зато што њиме могу бити прорађене све фазе оперативног планирања.

■ КАКО ДОБИТИ РАТ

– Значај штабне ратне вежбе, као најзначајнијег облика практичне обуке у Војсци Србије, пре свега је у конкретизовању размислања о начину употребе снага. По сценарију, ЗОК одлучује о употреби војних ефектива како би ВС одговорила на спољну агресију. Официри који су за потребе вежбе ушли у састав ЗОК планирали су акције на здруженом нивоу, јер је током операције одбране земље неопходно координирати употребу војних снага појединих видова – истиче заменик команданта ЗОК и руководиоца вежбе генерал-мајор Љубиша Диковић.

Сценаријом вежбе, како наглашава генерал Диковић, предвиђено је планирање начина употребе наших снага за различите врсте могућих дејстава непријатеља, што се по терминологији докумената ВС која су у процесу израде, назива курсевима акције. Фактички, према савременим војним стандардима, планирање опера-

ције треба да пружи одговор на питање како да се добије рат, односно војни сукоб. Улога војске у операцији јесте да учини све да би се постигло тзв. крајње жељено стање, онако како га дефинише државно руководство.

Спровођењем својих активности кроз више фаза, војска постиже један по један зацртани циљ. Оружане снаге утичу на непријатељев центар моћи и достижу поменуто крајње жељено стање. Тиме се операција завршава.

Према речима пуковника Братислава Мартиновића, који је током вежбе обављао дужност помоћника команданта ЗОК за операције, превасходни циљ извођења практичних облика обуке, какав је штабна вежба „Помак 2007“, јесте увежбавање појединаца, али и организационих целина ГШ да се радом штабова на планирању операција по савременим процедурама оспособе за квалитетан штабни рад при испуњењу мисија које војска има.

■ ОБУКА ШТАБОВА

„Помак 2007“ прва је вежба тог типа коју изводи ЗОК. До сада су се сличним активностима бавили поједини наши официри током свог школовања у иностранству и слушаоци Школе националне одбране (ШНО). Управо изведеном вежбом планирања операција започео је период у ком ће се српски официри интензивније обучавати за активности које је потребно спровести у процесу планирања употребе снага ВС. Када ускоро буду донети документи којима се фазе тог процеса прецизно дефинишу, ВС ће се придружити групи армија које су на савремен начин уредиле фундаменталну област у функционисању сваке војске, а то је планирање њених операција.

Помоћник за подршку у ЗОК, пуковник Иван Пановић, каже да је планирање операција врло комплексно по свим садржајима. Између осталог, велику важност за њено извођење имају и питања која спадају у домен подршке. Цивилне жртве у сукобу и цивилно војни односи уопште, могућност ометања логистичке подршке две зараћене стране, квалитет информатичке подршке трупа на терену и штабова који руководе акцијом, сарадња војске са осталим сегментима система одбране, само су нека од сложених питања која значајно утичу на успех операције. Зато се и она морају озбиљно размотрити током планирања. ■

Александар АНТИЋ
Снимио Даримир БАНДА

Форум о енергетској безбедности

КАКО УТОЛИТИ ГЛАД ЗА ЕНЕРГИЈОМ

У организацији удружења дипломаца Центра „Џори К. Маршал“ у Србији, 24. септембра, у Центру „Сава“, одржан је осми по реду „Форум безбедност и друштво“. Тема форума је била енергетска безбедност, једно од питања која у савременом свету имају велику важност.

На почетку скупа учеснике је поздравио државни секретар Министарства одбране др Зоран Јефтић. Уводно обраћање Дејвида К. Лита, америчког амбасадора из Европског центра за студије безбедности „Џори К. Маршал“ из Гармиш-Партенкирхена у Немачкој, односило се на повезаност дипломатије и енергетске безбедности. Према његовим речима, дипломатија је инструмент којим се усаглашавају најкомплекснији интереси свих који учествују у производњи, дистрибуцији, трговини и потрошњи енергије. Постизање повољних споразума о снабдевању енергентима постало је знак врхунске вештине једног каријерног дипломате.

На првом панелу скупа у Центру „Сава“, који је био посвећен глобалним аспектима енергетске безбедности, говорио је др Роџер Кангас, професор у Маршал центру, експерт за међународне односе, који се већ дуже времена занима за енергетску безбедност. Помоћу његовог излагања на тему обезбеђења енергије, изворишта, снабдевача и геополитике, учесници скупа могли су да сагледају како се применом дугорочних геополитичких стратегија обезбеђује трајна стабилност у снабдевању енергијом и одрживи економски раст развијених земаља света. Однос људи као корисника енергије и планете која је њен главни извор, истакао је др Кангас, све је сложенији. Земља је и радна и животна средина која због људске активности трпи огромне промене, при чему се јавља опасност да се трајно оштети потенцијал планете за одржавање живог света на њој.

Други панел форума за тему имао је национални аспект енергетске безбедности. О енергетској безбедности Србије говорио је Александар Ковачевић, аналитичар енергетско-економског развоја. Као економски истраживач и консултант за област енергетике, он је своје излагање оријентисао на разјашњење неколико најважнијих чињеница о енергетском систему у Србији. Наша земља се, сматра господин Ковачевић, на дуже стазе суочава са енергетском кризом због слабог квалитета и доступности својих енергетских извора, али и због нерационалне потрошње енергије за потребе домаћинства и у индустрији. Излаз из неозвидне енергетске ситуације у којој се Србија налази, Ковачевић види у бројним мерама рационализовања система управљања енергетским ресурсима, и пре свега у пуном коришћењу транспортних капацитета Дунава којим се енергија лако може допремити из читавог света. ■

А. АНТИЋ

ТАКТИЧКА ВЕЖБА 230. САМОХОДНОГ РАКЕТНОГ ДИВИЗИОНА ПВО

ПРОВЕРА ОПЕРАТИВНЕ СПОСОБНОСТИ

Током вежбе проверен је претходни рад и залагање у процесу обуке, одржавању технике и стварању јединственог тима ракеташа, који је способен да изводи гађања у свим земљишним и временским околностима

Извођење тактичке вежбе са интегрисаним контролно-тренажним гађањем представљало је велики изазов за припаднике ракетне јединице из Ниша, утолико више што сличне вежбе нису реализоване већ неколико година. Пажњу привлачи и податак да је вежба организована после завршетка процеса ре-форми и концентрисања целокупних потенцијала ПВО Војске Србије у 250. ракетну бригаду ПВО којом командује пуковник Миодраг Гордић.

Треме и неизвесности код учесника вежбе није било и поред поменутих околности, зато што су језгра основних јединица, па и нишког ракетног дивизиона, остала иста или са врло малим променама. Услед тога командант 230. самоходног ра-

Старији водници Дејан Пешић и Игор Арсић, на радарској станици за осматрање и навођење

кетног дивизиона ПВО потпуковник Сава Миленковић није имао разлога за забринутост пошто су старешине и војници тог састава небројено пута доказали способност за извршавање наменских задатака у противваздухопловној одбрани и, поготово, за дејства по циљевима у ваздушном простору.

Команда 250. ракетне бригаде ПВО припремила је за нишке ракеташе задатак који је обухватио спречавање прелета терористичких летелица у зони дејстава дивизиона, противваздухопловну одбрану града Ниша и јединица Војске Србије у нишко-лесковачком пољу.

„Вежба је права прилика – каже потпуковник Сава Миленковић – да се у потпуности окренемо струци, наменским задацима и борбеној изградњи“. У процесу доношења одлуке припадници команде дивизиона показали су завидну способност и максималну примену средстава информатичке подршке, док су се у вежбеним активностима јасно указивале и предности професионализације војске. Професионалне старешине и војници ефикасно су обављали све задатке, вршили увезивање система, вешто преводили средства ракетне технике у борбени положај и изводили борбена дејства.

По речима потпуковника Миленковића вежба су на својим плећима изнеле искусне старешине, а млађи официри и подофицири скупљали су драгоцену искуства за свој будући рад. Током тактичке вежбе најбоље резултате остварила је ракетна батерија предвођена капе-

Потпуковник Сава Миленковић, командант 250. самоходног ракетног дивизиона ПВО

Ракетни систем „куб“

таном прве класе Игором Голубовићем.

При извођењу контролно-тренажног гађања ракеташе обављају све радње као и кад би гађали у стварној ситуацији, осим, наравно, самог лансирања. На основу познавања могућности система КУБ и карактеристика циља у ваздуху могуће је са великом вероватноћом донети закључак о успешности гађања. Зато и тактичка вежба са контролно-тренажним гађањем представља врхунац и најважнију проверу једногодишњег обучавања у ракетној јединици.

„Током вежбе – тврди командир 3. самоходне ракетне батерије поручник Радмило Митровић – види се сав уложени труд, рад и залагање у процесу обуке, одржавању технике и стварању јединственог тима који је способан да изводи гађања у свим земљиним и временским околностима“.

За успешно дејство по циљевима у ваздушном простору, потребно је да више карику у ланцу успешно обави сво-

Старији водник Срђан Коцић, оператор справе за навођење радара

ИНОВАЦИЈЕ

Припадници ракетног дивизиона из Ниша постигли су запажене резултате у инвентивном раду попут израде справе за визуелно навођење нишанског радара и стенда за испитивање специјалних електронских цеви и побољшања унутрашњих веза у самоходним ракетним батеријама ПВО. Учињен је и значајан помак у систему обезбеђења људства и објеката применом техничких средстава заштите.

Носиоци инвентивног рада су заставник Бојан Марковић, цивилно лице Бранислав Марковић и мајор Саша Перовић. Посебно је значајна справа за визуелно навођење нишанског радара која повећава могућност откривања циљева у „мртвој купи“ и омогућава захват циљева без зрачења, што, наравно, смањује опасност од откривања радара.

По речима оператора справе за навођење радара старијег водника Срђана Коцића врхунски оспособљена послуга може да смањи време зрачења радаром пре лансирања за двадесетак секунди, што је драгоцено време када се зна да код ракеташа секунде одлучују о животима.

Иноватори из нишког ракетног дивизиона очекују да буду укључени у процес модернизације система КУБ, који би подразумевао повећање отпорности на електронска дејства и укупне поузданости система.

је задатке, како би крајњи резултат био добар. Веома важну улогу имају чланови послуге радарске станице за осматрање и навођење, који по речима старијих водника Дејана Пешића и Игора Арсића осматрају ваздушни простор, врше захват циља

нишанским радаром и предају податке о циљу на самоходно лансирно оруђе. Делује компликовано, али њих двојица седам година стрпљиво уче и вежбају да ефикасно обаве потребне радње када то буде најпотребније. Свака вежба за њих је прилика за стицање практичних искустава, баш као и за командира самоходног лансирног оруђа старијег водника Славишу Станковића и војника Марка Динића, који су вежбу искористили за уигравање послуге и отклањање грешака уочених током обуке и периодичних прегледа.

„Ово је прва тактичка вежба у новоорганизованој бригади – говори заменик команданта 250. ракетне бригаде и руководиоц екипе за контролу тактичке вежбе пуковник Јонел Лазар – и она представља прави показатељ борбене вредности ракетне јединице из Ниша. Утврдили смо да је дивизион успешно извршио све задатке. Похвалио бих овај војни колектив и за успешну имплементацију искустава из досадашњих борбених дејстава и примену иновација“.

Поручник Радмило Митровић, у радарској станици за осматрање и навођење

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

ОБЕЛЕЖЕН ДАН РЕЗЕРВНИХ ВОЈНИХ СТАРЕШИНА СРБИЈЕ

Свечаном седницом Скупштине Савеза резервних војних старешина Србије у Ужицу обележен је 15. септембар – дан те организације. Учеснике седнице поздравили су председник ужичке општине Тихомир Петковић и председник Општинске организације СРВС Слободан Пенезић.

Говорећи о роду организације, њеном историјату и будућој улози у систему одбране, председник СРВС Србије др Мило-

рад Дробац изразио је очекивање да ће новом законском регулативом бити дефинисани место и улога организације. „Ми само настојимо да изградимо истински равноправан партнерски однос, где ћемо водити рачуна о општем друштвеном интегритету“, рекао је др Дробац.

На свечаности су једном броју организација и појединаца уручена признања и захвалнице за допринос у раду Савеза. ■ Р. М.

САРАДЊА ВОЈНИХ САНИТЕТА СРБИЈЕ И ХРВАТСКЕ

Делегација оружаних снага Хрватске, коју предводи начелник Санитетске управе Главног стожера ОС РХ бригадир Маријан Златар, посетила је 27. септембра Војномедицинску академију.

Након пријема код начелника ВМА генерал-мајора Миодрага Јевтића, делегација Санитетске управе РХ обишла је Клинику за анестезиологију и интензивну терапију, Опе-

рациона блок и Центар хитне помоћи ВМА и детаљно разгледала опрему лаке пољске болнице (другог нивоа).

У разговору представника ВМА и гостију из Хрватске разматране су могућности стручне сарадње двеју санитетских служби са посебним нагласком на могућности припремања и едукације медицинског кадра за пушвања у мировне операције. ■

ПРИПРЕМЕ ЗА ЗАЈЕДНИЧКУ ВЕЖБУ ИНЖИЊЕРАЦА МАЂАРСКЕ

На основу Плана билатералне војне сарадње између Војске Србије и Мађарске армије, у новембру је планирано извођење заједничке вежбе „Рад команди и инжињеријских батаљона на уклањању последица од природних катастрофа“.

Тим поводом је у Првој бригади КоВ у Новом Саду, 18. и 19. септембра, одржан састанак коме су са мађарске стране присуствовали пуковник Јожеф Њерш, командант 37. инжињеријског батаљона, потпуковник Ласло Шваб, представник Здружене оперативне команде и мајор Габор Борчук, а из Војске Србије пуковник Драган Нешић, начелник Одељења за обуку у Команди КоВ и пуковник Сретен Егерић, начелник штаба Прве бригаде КоВ са сарадницима.

На састанку је одређен састав заједничке команде, коју ће чинити шест официра Мађарске армије и осам официра Војске Србије.

По речима пуковника Драгана Нешића, вежба се припрема у складу са НАТО упутством, а комуникација у оквиру заједничке команде одвијаће се на енглеском језику.

Заједничка вежба трајаће пет дана и одвијаће се у Центру за мировне операције у Београду и на локацији Стари Град у Шапцу.

Поред 110. понтонирског батаљона из састава Прве бригаде КоВ у вежби ће учествовати и представници Управе за обавезе одбране Републике Србије и других структура обухваћених садржајем заједничке вежбе. ■

Б. М. П.

УКРАТКО

►►► **САСТАНАК ПОВЕРИЛАЧКОГ ФОНДА НАТОА** – Састанак учесника пројекта Поверилачки фонд НАТОа за помоћ вишку војног кадра одржан је 26. септембра у Дому Војске Србије у Београду. Пројекат је осмишљен као специфичан вид помоћи земаља НАТОа систему одбране Србије и реализује се као једна од активности Програма Партнерство за мир.

Помоћник министра одбране за људске ресурсе др Бојан Димитријевић рекао је да ће се после очекиваних смањења броја запослених у систему одбране у најтежој ситуацији наћи изванредан број цивилних лица ка којима треба усмерити помоћ за реинтеграцију у цивилну сферу живота.

Он је нагласио и одређеност војног руководства за наставак безбедносних интеграционих процеса, која је веома важна за успех пројекта какав је Поверилачки фонд НАТОа за помоћ вишку војног кадра. ■ А. А.

►►► **НАУЧНО-СТРУЧНИ СКУП О ОДБРАМБЕНИМ ТЕХНОЛОГИЈАМА** – Од 3. до 5. октобра у Војнотехничком институту се, под покровитељством Министарства одбране, одржава Други научно-стручни скуп *ОТЕХ 2007*, посвећен одбрамбеним технологијама.

Биће изложено 179 радова, а аутори су из јединица и установа Министарства одбране, Војске Србије, института, факултета, наменске индустрије и осталих фирми. Радови су разврстани у 10 секција.

На пленарној седници биће саопштена два рада: „Утицај технологије на одрживи развој“ пуковника др Данка Јовановића и „Визија развоја система одбране, као чинилац стратегије развоја одбрамбених технологија“, пуковника проф. др Митра Ковача.

Планирано је и одржавање округлог стола о теми „Одбрамбене технологије Србије у процесу транзиције“.

Уводно излагање поднеће директор Војнотехничког института пуковник проф. др Младен Пантић. ■ М. Ш.

►►► **ПОМОЋ СЛЕПИМА СРБИЈЕ** – Невладина организација Милосрдни фонд „Светлост“, основана у мају 2004, започела је националну кампању за помоћ слепима Србије са циљем да се поправе услови за живот и рад слепих и слабовидних.

Припадници Војске Србије одазвали су се и на ову кампању, у намери да својим прилогом допринесу реализацији пројекта Милосрдног фонда „Светлост“.

Акцијом, коју је покренула Управа за људске ресурсе Генералштаба Војске Србије (Ј-1), прикупљено је, на нивоу Министарства одбране и Војске Србије, укупно 382.487,00 динара. Начелник Управе за људске ресурсе, генерал-мајор Петар Радојчић уручио је новчана средства председнику Милосрдног фонда „Светлост“, господину Стевану Симићу. ■

АЕРОМИТИНГ У БРНУ

ЗАПАЖЕН НАСТУП СРПСКИХ ПИЛОТА

Међународни аеромитинг у чешком граду Брну још један је у низу традиционалних европских авио-смотре које се одржавају сваке године. Овогодишњи скуп карактерише велика диспропорција квалитета летачког програма и статичког дела манифестације. И док је ваздушна демонстрација летних способности била скромна, статички део био је богат и вредан пажње. Међу оним који су бранили част летачког програма, поред домаћина, били су и српски ваздухопловци. Наступили су са авионима Г-4 и *орас*.

Омиљена туристичка дестинација Брно је, почетком септембра сваке године, домаћин једној специфичној категорији гостију – учесницима и посетиоцима реномираног међународног аеромитинга познатог под скраћеницом CIAF (Czech International Air Fest). За разлику од неких сличних манифестација, CIAF се одржава сваке године, преваходно из комерцијалних разлога. Премда има изразито војни карактер, носилац организације аеромитинга није, као што је уобичајено, војска или министарство одбране, већ специјализована цивилна агенција, која у свом послу тесно сарађује са чешким војним и политичким структурама.

То није и једина специфичност CIAF-а. Наиме, комплетан догађај се одиграва на цивилном аеродрому, иако огромна већина учесника аеромитинга долази из редова војних ваздухопловстава. Такође, током одвијања летачког дела програма на аеродрому Брно-Турањи не прекида се путнички саобраћај.

Програмска шема коју су осмислили организатори овогодишњег CIAF-а није се битније разликовала у односу на оно што је већ виђено на претходним аеромитинзима у том граду. Концепција програма није одступила од неких незваничних правила важећих на већини европских аеромитинга који имају национални карактер. У пракси, то значи да је први део летачког дана посвећен домаћем ваздухопловству, а касније следи међународни блок.

Премда чешка војска, а нарочито ваздухопловство, нису учествовали као директни организатори, њихова логистичка подршка била је од виталног значаја. Заузврат, чешке оружане снаге искористиле су прилику да промовишу оба вида оружане снаге, а нарочито ваздухопловство.

■ ПРЕПОРОД ЧЕШКИХ ВАЗДУХОПЛОВАЦА

Чешко ратно ваздухопловство, иначе, следи као добар пример за успешну трансформацију из гломазне хладноратовске формације у мању, функционалнију и квалитетнију целину. Статистички изражено, бројно стање ваздухоплова чешког ваздухопловства је од распада Чехословачке 1993. године па до данас редуковано са 450 на 150. Међутим, ова последња бројка само мањим делом подразумева летелице из периода Варшавског уговора и Чехословачке. Већи део су потпуно нови ваздухоплови набављени током претходних неколико година. У питању су хеликоптери Ми-17 и Ми-35, затим борбени авиони L-159 и JAS-39 C/D *грипен*, те А319 намењен ВИП превозу. Чеси, међутим, воле да истакну како квалитет није остварен само новим летелицама. Према речима команданта чешког ваздухопловства, генерал-мајора Ладислава Минарика, годишњи налет читавог ваздухопловства износи око 20.000 сати. Далеко импресивнији податак је да током протекле четири године није забележен ниједан удес!

„Орао“ и „супергалеб“ Г-4 у друштву акрогрупе „Брајтлинг тим“

Нуклеарни бомбардер В-1В долетео је директно из америчке базе Елсворт у Јужној Дакоти

Висок ниво оспособљености чешки ваздухопловци демонстрирали су током оба дана одржавања аеромитинга. Посебно занимљив био је налет пара авиона L-159 који су током десетоминутног програма приказали тактику дејства по циљевима на земљи са употребом различитих вођених и невођених убојних средстава. Током налета непрекидно су употребљавани ИЦ мамци док су ефекти дејства на земљи симулирани употребом пиротехничких средстава постављених дуж писте. Оштрим и вештим маневрисањем, те одличном синхронизацијом пара, чешки пилоти оставили су утисак да веома добро владају авионом L-159 у његовој основној намени.

Стратејски транспортни авион С-17 демонстрирао је импресивну покретљивост и веома кратку стазу слетања

Своја знања и умешност у протеклом периоду ови пилоти показали су и на више великих међународних војних вежби где су равноправно летели са партнерима из других земаља Натоа у задацима блиске ваздухопловне подршке. Поред L-159, запажен наступ имао је и чешки грипен, уведен у наоружање пре две године. Посебан део домаћег дела програма заузели су хеликоптери: W-3А сокол и Ми-24/35 из састава ваздухопловства и полицијски Bel-412. Тежиште наступа хеликоптера стављено је на приказ акција трагања и спасавања, те гашења пожара противпожарним ведром. Тиме је домаћим посетиоцима јасно стављено до знања да авијација није мртва својина већ капитално добро од значаја за ширу друштвену заједницу. Модерни полицијски хеликоптери (Во-105, ЕС-135 и Bel-412) иначе су саставни део интегрисаног система спасавања на националном нивоу.

■ АМЕРИЧКЕ ЗВЕЗДЕ

Звезде овогодишњег CIAF-а били су, без сумње, Американци. Иако важе за ретке посетиоце источноевропских аеромитинга, за ову прилику ваздушни пут из САД у Брно прелетели су ни мање ни више него стратегијским нуклеарним бомбардером В-1В и стратегијским транспортним авионом С-17! Амерички детањман био је употпуњен и са паром ловаца бомбардера F-15Е, стално лоцираних у бази Лејкенхит у Великој Британији. У летачком програму аеромитинга учествовао је транспортни авион С-17 (база Марч, Калифорнија) који је демонстрирао запањујућу покретљивост на малим брзинама.

Публици је нарочито упечатљива била демонстрација слетања какво се у пракси примењује у Ираку и Авганистану – након стрмог прилаза на слетање и додиром писте, авион тежак око 160 тона заставио се, уз помоћ тзв. риверса, након буквално 300 метара! Тај

АЕРОДРОМ У НОВОМ ИЗДАЊУ

Посетиоци који су CIAF посећивали и претходних година могли су да констатују да је аеродром Брно-Турањи у међувремену реновиран, а изграђена је и потпуно нова пристанишна зграда. Обим ваздушног саобраћаја у јужноморавском региону је очигледно повећан што је видљиво из великог броја слетања и полетања цивилних ваздухоплова који махом припадају познатим „лоу-кост“ компанијама. Једина веза са војском и асоцијација на прошла времена су оронула армирано-бетонска склоништа за авионе која су преостала из периода боравка совјетске авијације.

Чешки пилоти су приказали употребу хеликоптера у сврхе спасавања и противпожарне заштите

Бомбардер В-1В био је, са разлогом, најчуванији, али и најсликанији део статичког дела изложбе. Дотични примерак је за ову прилику директно долетео из базе Елсворт у Јужној Дакоти. На трупу тог авиона посетиоци су могли да уоче веома интересантан цртеж. Мотив овог цртежа инспирисан је песмом Симфонија деструкције познате хеви-метал групе Мегадет. Кратак поглед на овај цртеж довољан је и лаицима да на сликовит начин схвате намену овог авиона.

Овакву ексклузивну посету поједини војни аналитичари довели су у везу са америчком подршком оним чешким структурама које подржавају постављање инсталација фамозног антиракетног штита.

■ ЛЕТ СРПСКИХ ОРЛОВА И ГАЛЕБА

Српске ваздухопловне снаге су се и овога пута, као и на бројним аеромитинзима до сада, представиле са авионима

маневар је, без обзира на јак чеони ветар и празан теретни простор авиона, оставио изузетно снажан утисак на све присутне. Ретки срећници који су имали прилике да виде унутрашњост авиона и пилотску кабину били су изненађени чињеницом да уместо полуволана С-17 има управљачку палицу сличну оној на борбеним авионима. Такође, све кључне параметре пилоти читавају на горњем приказивачу (HUD) који су, углавном, део опреме борбених летелица.

орла и Г-4 супергалеб из састава Сектора за летна испитивања Техничког опитног центра. У њиховој пратњи налазио се транспортни авион АН-26 из састава ВиГВОО.

Успешан наступ наше екипе крунисан је другом наградом коју је у категорији наступа појединачним авионом освојио мајор Миодраг Ристић, пилот орла. Колико је лет орла био интересантан за публику и организаторе говори и податак да је током другог дана аеромитинга план летења измењен, а дисплеј орла убачен у најбољи термин.

Србију је у Брну представљала и акро-група „Звезде“ новосадског аероклуба „Г-4“ која се појавила са четири олдтајмера галеб Г-2. Заједно са „Брајтлинг тимом“, који је у Брну наступио са шест авиона типа L-39, „Звезде“ су једина европска акро-група која лети на млазним авионима, а не налази се у саставу војног ваздухопловства. Међутим, групно акробатско летење и у таквим случајевима је специјалност војних пилота. Тако су, на пример, од шест пилота „Брајтлинг тима“ петорица бивши војни пилоти ловци. Међу њима се налази и господин Франсоа Понсо, који је нашој публици остао у памћењу као пилот француског миража 2000 који је био несумњива звезда аеромитинга Батајница 97.

■ ВЕЛИКИ НА ПИСТИ

Генерално посматрано, CIAF 2007 је и ове године окупио велики број посетилаца, премда је за улазницу од 300 круна (900 динара) публика реално очекивала бољи програм. Осим домаћих ваздухопловаца и запажених наступа српских ваздухопловаца, част летачког програма спасавали су и Словаци изузетним наступима на авионима L-39 и МиГ-29, те већ поменуте акро-групе. Вредан помена био је наступ белгијског F-16 који је у најбољем маниру репрезентовао огромно искуство које су Белгијанци стекли током вишедеценијске експлоатације овог авиона.

Међутим, за CIAF 2007 је карактеристична и велика диспропорција квалитета летачког програма и статичког дела манифестације која је заиста била богата и вредна пажње. Публика је тако на статичкој изложби могла да види шест британских торнада, немачки F-4, пољски F-16 С блок 52+, француске мираже F-1, грипен, L-159, грчки Т-6А, мађарски МиГ-29 и аустријски РС-6 – уз већ поменуте америчке „специјалитете“.

Централно место на стајанци заузимао је Nato AWACS Е-3А, летеће командно место и станица за рано радарско упозорење,

Пилот „орла“ мајор Миодраг Ристић освојио је друго место у категорији наступа појединачним авионом

ПРЕДСТАВЉАЊЕ СРЕДСТАВА КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ

Своје ефективне представило је и чешка копнена војска која је за ову прилику приказала стандардан, добро познати асортиман: тенк Т-72 модернизован у чешкој режији, затим борбено возило БМП, ПВО систем СА-8, КУБ, као и самоходну хаубицу „Дана“ чехословачке производње. Од новијих средстава приказан је преносни систем ПВО типа РБС-70 набављен у Шведској.

Awacs је био отворен за посетиоце оба дана аеро-митинга

кроз који су посетиоци слободно могли да прошетају. Дугачка колона заинтересоване публике није се смањивала до затварања капија аеромитинга.

На другој страни аеродрома, наспрам ВИП ложе био је паркиран и заграђен тактички транспортни авион С-27Ј, италијанске производње. Честе прес конференције и затворен круг посетилаца високог нивоа асоцирају на већ виђени сценарио по којем ће Чешка постати још један у низу купаца овог авиона. Да је потписивање споразума на виду говори и аранжман кроз који је домаћа ваздухопловна индустрија ангажована на изради делова структуре авиона С-27Ј.

Куповина транспортног авиона ће за чешко ваздухопловство вероватно означити својеврстан крај једне важне етапе реструктурисања и опремања новим ваздухопловима. Са друге стране, за организаторе CIAF-а ово значи губитак још једног спонзора који по закљученом послу хрли ка новим тржиштима. Ипак, несмањени интерес публике која је за улазак на аеромитинг спремна да плати озбиљну суму новца даје основе за закључак да ћемо и наредних година бити у прилици да гледамо ову манифестацију. ■

Мр Славиша ВЛАЧИЋ

ДРУЖЕЊЕ ГРАЂАНА И ВОЈНИКА

Новом акцијом омогућен је по много чему другачији вид комуникације војске и грађана, јер тако млади Врањанци али и они старији имају прилику да се читав дан друже са војницима, подофицирима и официрима, да виде како они живе и раде

У акцији „Отворени дан“ капије касарне „Први пешадијски пук књаза Милоша Великог“ отворене су од раног јутра, а река дечака, девојчица и њихових родитеља кренула је према пунктovima где су војници и старешине Четврте бригаде КоВ ВС демон-стрирали своја знања, вештине и способности. Тешко је рећи шта је малишане највише привукло, али највећа гужва била је на тенковима, пешадијским препрекама, полигону борилачких вештина и поред службених паса.

Деца нису пропустила прилику да обуку панцире, пробају дво-гледе, рукују пушком, седе за командама борбених оруђа, попију чај или дегустирају чувени војнички пасуљ. Војницима и грађанима дружење су улепшали и чланови културно-уметничког друштва „Аска“.

Акција је успела већ самим доласком у војну средину више од 1.500 основаца, средњошколаца и грађана Врања и њиховим једнодневним дружењем са припадницима војске. Не треба заборавити и позитивне сигнале у правцу популарисања војног позива, што се посебно видело у интересовању дечака и девојчица за пријем у војне школе и академије и статус професионалног војника. Гости касарне могли су на сваком кораку да се увере у гостопримљивост врањских пешадијанаца, али и у њихову спремност за одбрану отаџбине.

Беспрекоран покрет колона тенкова и борбених возила пешадије, постављање носача моста за прелаз тенкова, приказ обуке извиђача и диверзаната и други садржаји оспособљавања нису се могли увежбати преко ноћи, тако да су грађани могли да виде да у касарни влада савршен ред, рад и организованост.

На крају акције осмеси на лицима војника и грађана говорили су више од било каквих речи. Командант гарнизона Врање пуковник Милосав Симоновић изразио је задовољство одзивом грађана и њихове деце, док је начелник врањске канцеларије за цивилно-војну сарадњу потпуковник Горан Станковић нагласио да ће се сличне активности организовати и убудуће.

Акција „Отворени дан“ организоваће се и у другим гарнизонима Војске Србије и преко ње грађани остварити непо-

ПЛАН АКТИВНОСТИ

У програму акције Војске Србије „Отворени дан“ прецизирано је да ће се активности реализовати октобра и новембра 2007. и то у Београду (6. октобра), Краљеву (13. октобра), Нишу (14. октобра), Врању (20. октобра), Новом Саду, Бачкој Тополи и Сремској Митровици (27. октобра) и Панчеву (10. новембра).

средни контакт са припадницима војске и начином њиховог живота и рада.

— Атрактивност програма акције гарантују планирани прикази вештина у руковању наоружањем и оспособљености за извршавање дела наменских задатака — каже референт за односе са јавношћу у кабинету начелника ГШ ВС потпуковник Роберт Срећковић.

Тако ће у Београду припадници Гарде приказати борилачке вештине специјалног тима „Кобре“, ескорт моторних возила и рад почасне јединице при дочеку страних представника. Занимљиво ће бити и у Панчеву, где припадници Специјалне бригаде, између осталог, припремају приказ гађања, док ће припадници Прве бригаде из Новог Сада демонстрирати обуку у верању специјалних јединица. Подједнако интересантан програм очекује посетиоце и у гарнизонима Краљево, Бачка Топола, Сремска Митровица и Врање, где ће своје вештине показати посаде тенка М-84, одељења БВП М80 и послуге самоходних хаубичких артиљеријских дивизиона. Грађани ће имати прилику да виде и услове за смештај војника, војничке клубове, спомен-собе са приказом историјата јединица и видео презентације. Уз бесплатну поделу промотивног материјала посетиоцима ће бити понуђени сувенири Војске Србије и фотографисање у авионима, хеликоптерима, на тенковима и другим средствима ратне технике.

Дружење војника и грађана биће употпуњено спортским сусретима, а припадници Војске гостима ће понудити и чувени пасуљ из војничког казана. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

КАПИЈЕ НАШИХ СУДБИНА

Својим монументалним архитектурама, комплексним фортификацијама и војним стратешким положајима, тврђаве на Дунаву вековима доминирају непредвидивим простором цивилизацијског размеђа европске историје. Оне су статусне капије разноликих граница: цивилизације и варвара, хришћанства и ислама, Балкана и Европе, али и неминовне раскрснице главних путева. Одређујући на тај начин судбине својих савременика, оне су с временом постајале и капије наших судбина.

Дунав

РЕКА КОЈА СПАЈА

У збивањима испуњеним немирима, сеобама, бојевима, Дунав је на разне начине улазио у европску историју.

Сувише споро је сазрела мисао да крваве странице прошлости која се збивала на Дунаву и улогу да служи као граница народима, треба заменити смислом реке која спаја.

Мисао о Дунаву као реци која спаја изречена је у Савету Европе 1956. године, када је састављена њена Програмска карта вода (Wassercharter). Тамо је објављено и начело: „Вода не познаје државне границе. Она захтева међународну сарадњу, заједнички напор да се сачува њен угрожен живот“.

За испуњене тако образложеног начела нема важнијег задатка од оног који уједињену Европу обавезује на заједничку бригу о очувању њене најважније реке. Није спорно да ли Дунав припада Европи, већ да ли Европа припада Дунаву. Доживљена злоупотреба Дунава, која га је претварала у магистралу европске прошлости, протумачене тако да у њеном језгру остану нетакнуте могућности изазивања будућих сукоба, не сме се понављати. Такву будућност Дунав не заслужује!

То је исувише стара, поштована достојна река. То су споменици који ублажавају мрачне странице људских падова, свих оних немира који су на њеним обалама учвршћивали неспокојство и гасили утопије о бољем свету. Постоји и археологија Дунава која

неће трагати само за материјалним остацима, као потврдама људског постојања. Треба се заложити за друге задатке ове науке, која је окренута духовним вредностима, чији докази сведоче о узајамном примању и давању, без којег нема живот-ног опстанка.

Овакво схватање даје Дунаву виши смисао и допуњава веровања да та река извире из раја. Онај ко је то први написао, хтео је да свет упозори на величину дарова који могу да потекну као знамење небеске милости и дарожљивости. Исто-времено, била је то опомена људима да својом лакомошћу не проиграју вредност онога што им је природа подарила и да својој реци прилазе као брижни чувари. Повест збивања на Дунаву ствара могућност да се идеја протицања схвати као знак за одступање од тежњи које у себи носе трајно ишчезавање. Нови смисао који треба открити и дати, пробудиће у тој реци

нове живоносне токове, који дају нову снагу.

Судбину Дунава најчешће су кројили освајачи. У уверењу да је прошло време њихових монопола, уједињеној Европи предстоји напор да што пре прихвати симболичку вредност коју су открили и неки стари народи, дивећи се светим рекама. За Европу, Дунав је једна таква река, која тече кроз њено средиште. Духовни мостови које Дунав ствара међу народима могу да буду трајнији од оних које је човек сазидео с намером да споји обале, да савлада препреке које су ограничавале спајање људи. Дунав треба волети као судбоносну реку европског јединства. Само заједничка брига о његовом очувању може нас лишити бахате самовоље и безобзирног пљачкања његове снаге. У таквом безумљу неповратно би нестао читав један природни свет, тај чин био би добровољно пристајање на сопствено уништење.

Треба се борити да и данашњи нараштаји допринесу неу-мањеном сјају Дунава, чија прошлост открива и нуди разлоге за нове стваралачке напоре. Јер сви ти културни слојеви низани уз обале Дунава сливају се у величанствено европско плетиво, чије су појединачне шаре делићи који припадају целини и тек тако откривају свој прави смисао. ■

Дејан МЕДАКОВИЋ

Петроварадинска тврђава

КРАЉИЦА БАРОКА

Петроварадинска тврђава,
као Гибралтар на Дунаву, својом
монументалном архитектуром,
комплексном фортификацијом и
војностратегијским положајем,
вековима доминира непредвидивим
простором цивилизацијског размеђа
европске историје. Изграђена је на
десној обали велике реке, на
Петроварадинској стени – истуреном
североисточном обронку планинског
венца Фрушке горе.

Својим судбински одређеним положајем граничног утврђења, она је статусна капија разноликих граница: цивилизације и варвара, царства и империја, хришћанства и ислама, Балкана и Европе, Бачке и Срема, али и неминовна раскрсница главних путева: сувоземних друмова и речних саобраћајница, укрштених у ковитлацу историјских збивања, некад освајачких, некад трговачких.

Петроварадинска тврђава је крунисана краљица барокних тврђава. Херојска и са својих 112 хектара површине грандиозна, од светаца узвишена и заточеника проклета, у тешким ратовима и опсадама окрвављена, али и поред свих покушаја, никада војнички освојена. Победивши сва искушења, и оно најгоре, да нестане са лица земље – до данас је већим делом сачувана. Мењајући у својој историји само војске и команданте, наметнула се као жива легенда светских размера, која као стена, на којој лежи и чију снагу и у имену носи, постојано околином и судбином нашом господари.

Данас је, и поред високог степена запуштености који је уследио настале девастације, најбоље очувана тврђава војног барокног наслеђа у Европи, ремек-дело Вобанове ексклузивне школе фортификације. Комплексна и за своје време савремена, по свим захтевима оновремене тактике ратовања, у стратешким је констелацијама

Доња тврђава

ВОДЕНИ ГРАД

Васерштат – Водени град, Субурбиум или Унутрашњи град, уобличен у фортификациону форму Доње тврђаве, низијски је део комплекса Петроварадинске тврђаве. Велики грађевински пројекат утврђивања Петроварадинске стене, изградњом моћног војнооперативног граничарског утврђења са масивним фортификацијама изразито одбрамбеног карактера, подразумевао је бројан мултиродовски гарнизон и функционалан војноадминистративни центар.

Током прве половине 18. века цео комплекс Доње тврђаве уобличије се у урбанистички пројектовани војностамбени арондисман, са бројним репрезентативним зградама, монументалним самостанима, уређеним улицама и трговима, али и масивним петугоаоним утврђењем са моћним бастионима, заштитним равелинима, импресивним капијама, и огромним трослојним зиданим опкопима – воденим шанчевима са оштроугаоном формом. Док Горња тврђава користи узвишење као тактичку предност, а Хорнверк велике ровове и развијен мински систем, Доња тврђава свој положај командног и коморског центра штити грандиозним одбрамбеним системом Васерштата, који у своје борбено постројење утврђених објеката, бедема и шанчева увлачи водену масу, стварајући при томе систем природних препрека, смишљено укључених у јединствени одбрамбени механизам Петроварадинске фортификације.

инсталирана. Савршено војно одбрамбено постројење истурено на граничном положају, од пресудног је значаја за судбину царства које је штитило.

Она је последња у низу петроварадинских фортификација, последица миленијумског утврђивања поменутог Петроварадинске стене, постављена као круна над свим утврђењима подизаним на простору тог уздигнутог, стеновитог платоа, с инстинктивном људском намером да свој животни простор заштити снажним утврђењем.

У темељима Петроварадинске тврђаве, захватајући простор Горњег града, археолошким истраживањима потврђене су људске насеобине још од средњег палеолита, затим неолита, и посебно значајног енеолита – бакарног и бронзаног доба (око 2.500 година пре нове ере), периода из кога потиче откривено земљано утврђење са дрвеним палисадама.

Келти, као прва организована војна сила на овом поднебљу (око 100 година пре нове ере), препознајући супериорни положај утврде, обнављају земљани бедем на Петроварадинској стени. За

њима, формирајући подунавски Лимес, нови господари – Римљани, почетком нове ере, подижу утврђење са бројним објектима на истом простору, називајући га Кузум. Тај се историјски процес наставља успоном Угарске државе на простору Срема и Бачке током 13. века, када се подиже веома јак утврђени самостан, као средиште опатије Белафонс. То велелепно утврђење красило је Петроварадинску стену све до доласка Турака, који је у свом походу на Беч освајају 1526. године. Више од 160 година Османлије господаре Тврђавом на Петроварадинској стени, све до Великог бечког рата и 1691. године, када она, после упорне борбе, дефинитивно прелази у руке аустријске царевине.

Стална опасност од контраудара турске војске условила је ефикасну реакцију Дворског ратног савета у Бечу, у виду трајнијег решења у одбрани новограничних области. Наметала се потреба изградње потпуно нове фортификације, пројектоване тако да својим тврђавским постројењима сломи евентуални продор турске армаде. Тако је 1692. године положен камен темељац савреме-

Прва линија одбране ХОРНВЕРК

Хорнверк је један од капиталних делова Петроварадинске тврђаве који са Горњим и Доњим градом чини комплексни систем утврђења, фортификационо усклађених у неодвојиви систем одбрамбених постројења. Као најистуренији део Тврђаве има позицију чеоног, али и најјачег бастионског фронта, који први прима удар непријатељевих јединица.

Највећа опасност Петроварадину претила је из правца југа, од стране граничних утврђења турског царства. Сходно томе, први градитељи Петроварадинске тврђаве и фактички утемељивачи тог истуреног тврђавског комплекса, с почетка 18. века изводе тај велики фортификациони пројекат – војни полигон у облику тестерастих маказа, тј. двоструких рогова (*хорн* – рог, *верк* – дело).

Спајајући се, у архитектонском смислу, са подножјем Горње тврђаве, Хорнверк се лепезасто шири у велики тврђавски простор ограђен моћним побочним бедемима – левим и десним крилом, који се продужују у бастион Св. Карла и бастион Св. Елизабете, те оформљује Дворожни бастион Хорнверк. Бастион је троредно опасан најширим и најдубљим сувоземним рововима на Тврђави и заштићен масивним бедемима: равелинима Св. Еугеније и Св. Катарине, редутима, контрагардима, лунетама, Царским шанцем и најкомплекснијим подземним војним галеријама, са минским системом и мрежом слушних канала. Хорнверк је као саставни део тврђавског ансамбла фортификационо неодвојив, али у функционалном смислу је компактан, и са својим одбрамбеним постројењима, касарнама, магацинима, капијама и подземним и надземним комуникацијама борбено је био самосталан.

ном и моћном фортификационом комплексу – данашњој Петроварадинској тврђави. Изградња је текла по пројектима најпознатијих ауторитета аустријске војне архитектуре (Кајзерсфелд, Марсили, Вамберг...), који су у масовним, али темељним радовима подизали најсавршеније утврђење Хабзбуршке монархије.

Импресивно утврђење систематски је грађено на три повезана нивоа: Горња тврђава на врху Петроварадинске стене, у подножју Доња тврђава – Васерштат са подграђем, и на јужној страни истурено утврђење – дворожни бастион Хорнверк. Ради борбеног садејства подигнута су и издвојена утврђења: на левој обали Дунава, троугласти мостобран Брукшанац и острвско четвороугаono утврђење Инзелшанац. Према Дунаву, испред Хорнверка, био је назидан заштитни појас Кронверк. Као најатрактивније архитектонско дело, изграђене су подземне војне галерије, компликован комуникациони и мински систем дужине од 16 км, распоређен у четири нивоа под земљом. Цео пројекат подразумевао је

Последња линија одбране

ГОРЊА ТВРЂАВА

Првоизграђени део Петроварадинске тврђаве – Горња тврђава, заокружен и утврђен комплекс бастиона, бедема, капија и објеката – постављена је на највиши ниво Петроварадинске стене. Она је концептуално, у војнооперативном смислу последња линија одбране, коначно упориште бранилаца у структуралном систему одбрамбеног фортификационог система. Са свечаним салонима у официрском павиљону и утврђеним бедемом Кавалиром представља елитни простор Петроварадинске тврђаве.

Простор Горње тврђаве заузима површину од близу седам хектара, налази се на 50 м изнад нивоа Дунава, фортификациран је почетком 18. века са пет бастиона (Леополдовим, Иноћентијевим, Јосифа I, Лудвиговим и Марије Терезије), пет капија (Леополдовом, Дворском, Лудвиговом, Молинаријевом и Карла VI), те са масивним бедемима и озиданим сувим шанчевима третираним подземним минским системом, савршено постављеном унакрсном топовском ватром и низом пушкарница за плутну сапуницу. Сачувани су објекти: Топовњача, Дуга касарна, Једноставна касарна, Официрски павиљон, Леополдова барутана, Магазин за храну, Кавалир и Велики ратни бунар, изграђени током 18. века. Демилитаризацијом Горње тврђаве, средином 20. века, порушени су објекти: Артиљеријска, Инжењеријска, и Транспортирна касарна, Главна стражара и два анекса, грађевине наслоњене на Дугу касарну. Горња тврђава је као културно-историјска целина, богата барокном архитектуром, уз постојеће установе културе, сликарске ателее који подсећају на париски Монмартр, зеленило, угоститељске објекте и Парадни плац, најлепши и најпосећенији простор Петроварадинске тврђаве.

Подземне војне галерије јесу најкомплекснији фортификациони пројекат, који представља највећу туристичку и архитектонску атракцију Петроварадинске тврђаве. Тај подземни комуникациони систем је моћан одбрамбени механизам, предвиђен за смештај великог броја војника, оружја и опреме. Од 1765. до 1783. године тај сплет подземних просторија изграђен је у виду: коридора, тунела, баријада, борбених линија са пушкарницама, помоћних саобраћајница, магацина, вентилационих отвора, „лифтова“, кухиња са каминима и соба за одмор. Посебно место у одбрамбеном систему фортификације заузимају разорно-ефикасна подземна минска поља, која су заједно са 12.000 пушкарница и великим бројем топовских шаржи чинили Петроварадинску тврђаву неосвојивом. Поред Антверпена, ова тврђава је имала највећи мински систем на свету, укопан испод шанчева и пројектован да регулисаним експлозијама масовно уништава војнике непријатеља.

тактичко садејство брдовитог узвишења, степенастих падина и водене масе Дунава, у јединствени фортификациони систем Тврђавске композиције.

После дуготрајне градње са прекидима, уз много људских жртава, Петроварадинска тврђава званично је завршена 1780. године.

Подигнута као прворазредна оперативно-одбрамбена фортификација, са великим гарнизonom од 4.000 војника и бројном артиљеријом, постаје у својој каснијој историји војни административни центар са генералном командом и бројним чиновничким апаратом. После Првог светског рата у саставу је Југословенске државе.

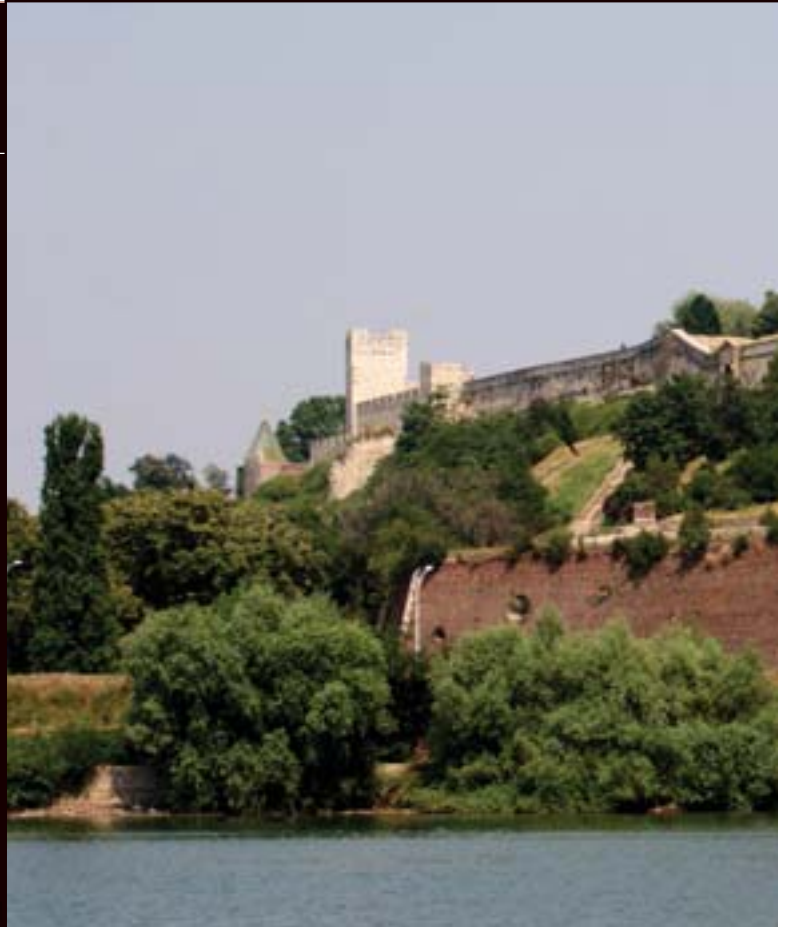
Као изванредна урбанистичко-архитектонска и културно-историјска вредност, Петроварадинска тврђава се средином 20. века демилитаризује и проглашава за споменик културе. Занимљивим културолошким и туристичко-рекреативним потенцијалом, та уникатна вредност представља изузетно значајну националну баштину. ■

Синиша ЈОКИЋ

Београдска тврђава

СВЕДОК ИСТОРИЈЕ ГРАДА

Мало је градова у свету који се могу поредити са Београдом када говоримо о његовом настајању, постојању и опстанку. Мало је градова који имају тако бурну историју. Град на размеђу цивилизација, на ушћу Саве и Дунава, река које доминирају простором панонске равнице и раздвајају јужни, брдовити предео од северног равничарског, одувек је сматран посебним градом, са посебним војничким положајем.

Прва насеља на простору данашње калемегданске тврђаве настала је пре неких 5.000 година. Смештено на бреговима, на ушћу двеју река, због свог положаја вековима је било на мети освајача, али исто тако и полазна основа за даља освајања. Крајем првог века пре нове ере Римљани управо ту подижу надалеко познати Сингидунум. Римска држава се, освајањем тог стратешког положаја у борбама са келтским староседеоцима, учврстила на Балканском полуострву у доњем току реке Дунав. Положај данашњег Београда је несумњиво имао изузетан војни значај. Одбрамбени систем на дунавској граници, а у оквиру њега и Сингидунум, бивао је често изложен варварским нападима, освајан и разаран, најчешће под налетима Авара и Хуна. Са доласком византијске војске у шестом веку у град и тврђаву, поново се покреће процес обнове, али са упадом прво Авара, а потом, у седмом веку, и Словена – поново бива разаран. Данашње име Београд (Бели Град) појављује се тек у деветом веку (878. године у писму папе Јована VIII).

У СРЕДИШТУ РАТНИХ ЗБИВАЊА

Београд се налазио у средишту ратних збивања на византијско-угарској граници, тако да у 9. веку прелази из руке у руку. Са повлачењем Византије ка југу и настајањем јаке српске државе све јаче се сукобљавају интереси тих двеју држава. У 13. веку Београд се дуго налазио у позадини јужне угарске границе и имао је улогу позадинског утврђења без посебног стратешког значаја. Према одлуци угарског краља, 1284. године мирним путем је предат на управу Србима под краљем Стефаном Драгутином. Након Драгутинове смрти Угарска преузима контролу над Београдом, да би тек 1403. године постао престоница српске државе под деспотом Стефаном Лазаревићем. Турци опседају град 1456, а заузима га Сулејман Величанствени 1521. године. Тек 1688. осваја га Максимилијан Баварски, да би га Турци повратили 1690. године. Сталне османлијске најезде са југа терају Аустрију у поход ради одбијања претње од својих јужних граница, па Београд, град и тврђаву, Евгеније Савојски одузима од Турака 1717. године. Када су Аустрија и Турска склопиле мир 1739. године, град је поново припао Турцима. Ослобађају га Карађорђеви устаници 1806. године у току Првог српског устанка, али га већ 1813. Турци поново

заузимају, и стављају под своју контролу. Од 1821. године, за време прве владе Милоша Обреновића, Београд постаје престоница Кнежевине Србије. Због сукоба на Чукур чесми, Турци га бомбардују 1862. године, а 1867. турски командант Београда предаје кључеве града кнезу Михаилу. Од тада се на тврђави, поред турске заставе, вијорила и српска тробојница.

Сам простор Београдске тврђаве након преузимања од Турака био је углавном касарна за смештај војске и војних институција. У Првом светском рату, град Београд и Тврђава, са војним објектима и војним музејом, бивају више пута бомбардовани, а објекти на тврђави порушени (између осталих тешко је страдао и Војни музеј). Освајају их Аустроугарска, потом и Немачка (1914. и 1915. године).

И Други светски рат донео је разарања града, али је делимично поштеђен простор Калемегдана. Управо преко њега су водили путеви ослободиоца Београда 1944. године, тако да се на платоу код Победника, а испред једне од зграда Војног музеја налазила и осматрачница команданта совјетске авијације у операцији за ослобођење Београда (17. совјетска воздухопловна армија).

Након Другог светског рата простор Калемегданске тврђаве све више постаје народни парк, а сама тврђава губи војноодромбени значај и постаје туристичка дестинација за многе заљубљенике у историју и природу. На простору Калемегдана налази се мноштво културно-историјских споменика и институција које обогаћују туристичку понуду не само Београда већ и Србије.

АРХИТЕКТУРА КОЈУ ЈЕ ОДРЕДИЛА СВРХА

Тврђаве су у разним епохама имале и различиту намену. Калемегданска тврђава, у епохи хладног оружја, због самог ограниченог домета наоружања и постепеног ојачавања ратне опсадне технике, развијала се у складу са стратегијским захтевима положаја града и опсадним могућностима потенцијалног нападача. Прву јачу утврду у оквиру одбрамбених положаја на Дунаву стварају Римљани. Римски Сингидунум развија се и еволуира од легијског логора као средишта друштвеног живота, до града са локалном самоуправом, гарнизонам, војском.

Делећи судбину римске империје, од 4. века почиње стагнација у развоју града. Вековима је положај Београда, и тврђаве на ушћу двеју река, диктирао и архитектуру самог утврђења. Ослања-

јући се на римске зидине, наслањајући се на Саву и Дунав, град и утврђење се током средњег века, прелазећи под управу различитих држава, развијају са осетним утицајем војне архитектуре. Чињеница да су у то време против непријатеља који опседа тврђаву најбољи одбрамбени механизми били јаке и високе зидине са ојачаним кулама, са којих се бранило стрелама, камењем и ужареним (врелим) уљем, те да се тежило да дистанца са непријатељем буде што већа, те су ископавани дубоки ровови испред зидина, умногоме је одредила архитектуру саме тврђаве. Оружја нападача за опсаду и освајање градова углавном су биле справе за бацање тешког камења, којима су се пробијали зидови, капије и рушиле одбрамбене куле, а зидови су поткопавани и довлачене лествица за пењање.

Са појавом ватреног оружја и топова већих калибара мењала се и архитектура тврђава. У прво време су грађене високе куле, да би се боље осмотрио нападач, али се касније, због ризика рушења, упадљивости и изложености, поново вратило нижим утврдама, са многобројним отворима за одбрамбене топове. Како је расла ватрена моћ топова, тако су и тврђаве модификоване, смањивани су њихови габарити, а зидови ојачавани земљаним насипима.

СРЕДИШТЕ ВОЈНЕ ИСТОРИЈЕ

Калемегдан је, дакле, прелазећи из руке у руку, током низа векова мењао свој спољни изглед у складу са развојем наоружања и традицијом војних архитеката. Наиме, у време српске и турске контроле развијао се као класични западноевропски тип тврђаве са правоугаоним обликом, ослоњен на две реке. Наравно да је видљив био и утицај турског начина градње тврђаве. Са већим ривалитетом Турске и Угарске, а касније и Аустрије, под ди-

ректним утицајем тих држава, преплитали су се и њихови стилови у изгледу Београдске тврђаве. Данас је најпрепознатљивији турски утицај на архитектуру Тврђаве, јер су од свих освајача Турци заправо и најдуже њоме владали. Не може се занемарити ни аустријски утицај, јер је у периоду владавине Београдом, у 18. веку, настављен процес обнове и реконструкције тврђаве по аустријским војним архитектонским решењима (Корнаров пројекат).

У војничком погледу Београдска тврђава је имала и за Турке и за Аустријанце, у зависности од тога ко је држао под својом контролом, веома велики значај. У првом одбрамбеном реду основни задатак посаде тврђаве био је да издржи опсаду до доласка главних снага у помоћ из дубине територије. У 19. веку губи се такав значај тврђаве, а њена последња опсада била је 1806. године, када је и освојен Калемегдан под налетом Карађорђевић устаника, али је убрзо, са сломом устанка 1813, враћена под турску контролу. У периоду од 1813. године до завршетка Другог светског рата, Калемегданска тврђава је само симболично тврђава, а практично касарна, до 1867. године турска, а након тога српска.

У периоду после Другог светског рата Тврђава је, нарочито после пресељења касарне, изгубила одлике војног објекта. О војничкој традицији и слави коју је на својим плећима носила сведоче бројни споменици подигнути у част војника и војсковођа (Карлова капија, Карађорђева капија, Споменик захвалности Француској, Споменик-обележје предаје кључева Тврђаве, и др.). На простору Калемегдана, од самог оснивања налази се и Војни музеј, који архитектонски подсећа на средњовековне дворце, а у својим збиркама и сталној поставци чува трагове српске војне историје у којој је незаобилазан састојак и Калемегданска тврђава. ■

Иван МИЈАТОВИЋ

Смедеревска тврђава

ЈЕРИНИН ГРАД

Смедеревски град, као своју престоницу, подигао је српски деспот Ђурађ, син Вука Бранковића. Након смрти деспота Стефана Лазаревића 1427. године, његов сестрић Ђурађ Бранковић преузео је власт у Деспотовини. Кад је нови деспот почео да влада Србијом, није имао престоницу, јер су Угри поселили Београд, дотадашњу престоницу деспота Стефана. Место зидања града одређивао је тадашњи положај српске средњовековне државе, који се, због налета Турака, премештао на север. Као повољно место за зидање града одабрано је ушће реке Језаве у Дунав, на самом северу Деспотовине.

Зидање града почело је 1428. године и, уз краће прекиде у изградњи, окончано је турским фортификационим радовима око

У свом завршном издању то је био град облика неправилног троугла, по угледу на Цариград, са 25 кула, а простирао се на површини нешто већој од десет хектара. Због величине простора на којем се налази, Смедеревска тврђава се сматра једним од највећих средњовековних утврђења равничарског типа, не само код нас – већ и у целој Европи.

1480. године. Нема никакве сумње да је планом градитеља предвиђено зидање целог грађевинског објекта, каквог га ми данас видимо, али прво је зидан мањи део данашње тврђаве, познатији као Мали град, односно деспотов замак. Од даље изградње се могло одустати само у случају невоље, пре свега рата. Зато је Мали град предвиђен као посебна целина, која се могла бранити и у случају да буде заузет Велики град. Међутим, у исто време, Мали град је био део Великог, и заједно су чинили један грађевински комплекс.

ДЕСПОТОВА КУЛА

Најзначајнији документ о зидању града налази се на једној од кула Малог града, тачније на Деспотовој (Крстатој) кули, и то је ктиторски натпис градитеља тог монументалног здања, изведен црвеном опеком, а према коме је завршетак зидања Малог града датиран у 1430. години. Чим је завршена изградња, Смедеревски град је постао управно, војно, привредно, културно и црквено седиште српске деспотовине за владавине деспота Ђурађа Бранковића и његових наследника.

У Малом граду су се налазиле просторије за становање деспотове породице и послуге, а репрезентативни део деспотовог замка била је Велика сала за пријеме, која се у млетачким изворима помиње као „sala magna audientiae“. Тај део града је нарочито украшен са три готичке и једном романичком бифором, са којих се пружа поглед на Дунав.

Мали град је имао шест кула, од којих је она најтврђа, Донжон, била намењена последњој одбрани. Према копњу је прокопан

водени ров, подигнута ескарпа, а главни улаз у Мали град имао је двоструку капију. Унутрашња се налазила на главном платну тврђаве, док је на спољној капији постојао покретни део моста који се подизао ланцима. Капија је брањена кулом, познатијом под називом Јеринина кула. Простор Малог града археолошки је истражен и ре-стауриран.

Велики град Смедеревске тврђаве завршен је око 1439. године. Што значи да је дозидано још 19 кула. Неке су биле више од 20 метара, са бедемима ширине и до четири метра, а са копнене стране прокопан је водени ров који је спајао реке Дунав и Језаву. За одбрамбени систем Смедеревског града својствен је заштитни појас у виду нижег спољног зида – ескарпа, зид уз унутрашњу ивицу водених ровова и контрескарпа, зид уз спољну ивицу ровова. Контрескарпа је подигнута уз ровове, док је према рекама постојала само ескарпа.

РУШУИЛАЧКИ И СТВАРАЛАЧКИ ПОРИВИ

Изградња је изискивала велике напоре градитеља, јер се зида-ло веома брзо. Радови су захтевали велике количине грађевинског материјала, кога на лицу места није било, па је готов камен за зида-ње углавном доношен и из старих римских градова у близини Смедерева – из Виминацијума, Маргума, Монс Ауреуса и Винцеје. Поред грађевинског материјала обезбеђеног из античких утврђења, коришћени су бројни антички и средњовековни надгробни споменици. О томе нам сведоче споменици узидани у куле и бедеме Тврђаве, а који се и данас могу видети. Та чињеница изазвала је у народу верова-ње да је за све крива странкиња на двору деспотина Ирена Бранко-вић, народ је прозвао Јерина, рођена Кантакузина, што се види и из начина на који се помиње у литератури – *проклета Јерина*.

У свом коначном издању то је био град облика неправилног троугла, са 25 кула, и простирао се на површини већој од 10 хек-

Кључ Смедеревске тврђаве из XVI века

тара. Због величине простора на којем се простире, Смедеревска тврђава се сматра једном од највећих средњовековних тврђава равничарског типа, не само код нас већ у целој Европи.

У оквиру Великог града, у југозападном углу Тврђаве, налазио се сакрални објекат, чији се остаци и данас могу видети. На основу досадашњих открића и сазнања не може се тачно утврдити да ли је та црква била придворна или дворска, или су то остаци саборне цркве Благовештења, која је била седиште митрополита и место где су се једно време чувале мошти јеванђелисте Св. Луке, и данас заштитника Смедерева. Верује се да је у Великом граду постојала још једна црква већих димензија и да би она могла бити црква Благовештења. Након пада града у руке османских завојевача, те цркве су порушене, а фрагменти цркава су пронађени узидани у турско купатило – хамам, као и у једну од полигоналних кула, познатију под називом Водена, коју су Турци подигли на ушћу Језаве у Дунав, учвршћујући одбрану града.

СУДБИНА НЕЗАВИСНЕ СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ

До пада под турску власт Турци су Смедерево неколико пута опседали. Прва опсада забележена је већ 1439. године, када је султан Мурат II, после три месеца опсаде, заузео град. Тек после неколико година ратовања и преговора са Турцима, 1444. године, склопљен је споразум између деспота Ђурђа и Турака. Тим мировним споразумом, потписаним у Сегедину, у Угарској, деспоту су враћене територије са 20 градова и најзначајнијим међу њима – Смедеревом.

Период мира није дуго потрајао. Са доласком новог султана на престо, жељног освајања, Смедерево постаје поприште тешких борби са Турцима. Мехмед II, познатији као Освајач, 1453. године предузима напад на град, али том приликом шест хиљада Срба успева да одбрани престоницу. Повонни напад је уследио већ 1456. године и био је, такође, неуспешан по Турке. Међутим, тек у трећем походу султана Мехмеда II, пошто је претходно цела територија Де-

спотовине већ била покорена, Смедерево пада у руке османских завојевача 20. јуна 1459. године. Град је пао без борбе, као последица унутрашњих раздора на српском двору после смрти деспота Ђурђа 1456. године. Уједно, пад града 1459. године означава и престанак постојања независне српске средњовековне државе.

КЉУЧЕВИ ГРАДА

Након 1459. године Смедерево је дуго било погранична турска тврђава према Угарској, из које су покретани бројни војни походи на север. Стога Смедеревски град није био порушен. Напротив, додатно утврђиван, нарочито након упада који је извео Вук Гргуровић, познатији као Змај Огњени Вук, 1476. године. Том је приликом град додатно опасан нижим појасом зида, са топовским отворима и полигоналним кулама на угловима Тврђаве и једном код главне капије. Куле су биле прилагођене одбрани ватреним оружјем, а на оној уз Језаву узидана је мермерна плоча са турским натписом и сведочи о времену када су ти радови извођени. Уједно су то били и последњи већи радови на утврђивању Смедерева.

После пада Београда у руке Турака 1521. године, Смедеревски град губи на значају. Током аустријско-турских ратова у 17. и 18. веку, у више наврата Смедерево су поседали Аустријанци, а за време Првог српског устанка 1805. године град ослобађа Карађорђе Петровић. Али већ после 1813. године град је поново у турским рукама, све до коначне предаје Тврђаве српском кнезу Михаилу Обреновићу. Кључеви града предати су испред главне капије према вароши, 12. априла 1867. године.

Све до краја XIX века Смедеревски град је био најочуванија средњовековна тврђава код нас. До првих промена на Тврђави дошло је због неминовног утицаја времена, али и човека. Приликом изградње железничке пруге, после 1880. године, порушена су спољна утврђења са стране према вароши, где је био главни улаз у Тврђаву, а водени ров је засут. Тежа оштећења настала су у време светских ратова. У Првом светском рату Смедерево је 1915.

године гађано артиљеријским наоружањем са дунавске стране. У Другом светском рату Тврђаву су немачке окупационе власти претворили у депо за складиштење муниције и експлозива. Године 1941, 5. јуна, чула се веома јака експлозија, која је нанела велике штете и Тврђави и целом граду. Тада су потпуно уништени делови зида код главног улаза са кулом, јер су се нашли у средишту експлозије. Последњи пут Тврђава је страдала током савезничког бомбардовања 1944. године.

Траг времена је оставио свој белег на зидним платнима и кулама Тврђаве, сведочећи нам о непредвидивости историје. Смедеревска тврђава као војни објекат више није од значаја. Ипак, она је културно наслеђе од непроцењиве вредности. Њени бедеми су симбол пожртвовања неимара, градитељске уметности и уметничке лепоте. Данас је она много више од војног утврђења – споменик културе који наставља да живи и надахњује нове генерације. ■

Мирослав ЛАЗИЋ

Тврђава у Раму

ХРАМ ВЕЛИКОГ СУЛТАНА

Изградња тврђаве може се приписати султану Бајазиту II. Турски путописац Евлија Челеби, који је током друге половине 17. столећа путовао тим крајевима, забележио је народно предање о имену и градњи тврђаве. Он каже да је султан Бајазит Свети дошао на то место, сео на простирач (ихрам) и рекао: „На месту овог ихрама подигните ми једну тврђаву“. Својом „часном руком“ он је на рубове поставио камење „па су зато тој тврђави дали име Ихрам (Храм)“.

Тврђава се налази у истоименом селу, смештеном на обали Дунава, између Костолца и Великог Градишта, недалеко од античког утврђења Ледерата.

Тврђаву Рам су саградили Турци 1483. године да би оснажили одбрану границе између Смедерева и Голупца од угарских упада. Стратешку важност утврђење је имало само до 1521. године, када су се прошириле границе турске империје на север, па је оно изгубило свој значај као погранична препрека. Током 18. века, у аустро-угарским ратовима, оно је поново било стратешки значајно упориште, а затим је живот у њему лагано замирао, све до прве половине 19. века, када су га Турци напустили.

Као изразито војничка грађевина, Рам је сазидан у време пуне примене ватреног оружја и носи одлике артиљеријске тврђаве. И поред тога, у њему се препознају облици старијих фортификација.

Тврђава је неправилне петостране основе, са кулама на угловима. Куле су различитог облика, али су истоветне по укупном одбрамбеном и архитектонском решењу. Имају приземље, два спрата и платформу оивичену зупцима. На сваком спрату налазе се по три засведене топовске нише и једно зидано ложиште. По својој величини и изгледу издваја се улазна кула, која има три спрата и две платформе са зупцима.

Куле повезују бедеми у којима се налази по један топовски отвор. На беме се излазило зиданим степеништем, одакле се могло ући у куле. Око тврђаве је постојао и нижи спољни бедем са скривеним путем, али и ров, преко кога се мостом ступало до капије.

Тврђава у Раму јесте један од првих примера раноартиљеријских утврђења у Србији. По начину градње она се не разликује битно од старијих остварења војне архитектуре, а спољном обрадом зидова одсликава византијске традиције. Главном иновацију представљају облици бедема и кула, који указују на активну примену артиљерије у систему одбране.

У раздобљу турске власти око тврђаве се развило цивилно насеље, о чему данас сведоче остаци једног амама и каравансараја. Иако је релативно добро очувана, тврђава у Раму је изложена тихом пропадању у очекивању отпочињања конзерваторских радова. ■

Гордана СИМИЋ

Тврђава у Бачу

ВОДЕНИ ГРАД

Тврђава у Бачу је најбоље очувани средњовековни фортификациони комплекс у Војводини, који припада типу „воденог града“, намењеног одбрани у мочварним, равним теренима

Бач је веома важан вишеслојни локалитет и историјско место, које припада подунавском појасу. Тврђава са подграђем смештена је на оштром и дубоком бившем речном меандру Мостанге (притоке Дунава), на издигнутом терену који је некада био окружен водом, у непосредној близини древног Бача, по којем је цела Бачка добила име.

На простору под темељима видљивих зидова постојало је насеље из периода млађег неолита – пре шест хиљада година, које је живело и у бронзаном, старијем гвозденом добу и латену, а постоје индиције да је живело и у периоду касне антике током 3. и 4. века. Прва фаза изградње садашњег утврђеног замка везује се за време владавине угарског краља Карла Роберта, за период од 1338. до 1342. године. Дограђивање и ојачавања трајало је два века. Обимни радови предузети су у другој половини 15. и почетком 16. века, посебно за време архиепископа Петера Варадија (1490–1495) и Павла Томорија, када је ојачаван систем одбране од турских напада. Тврђава није претрпела већа разарања ни приликом турских освајања 1529. године, ни приликом ослобођења 1687. године, што јасно потврђује представа тврђаве на гравирима из 1698. године, али фаталних разарања догодила су се 1704. године, током побуне Ракоцијевих курука против царске куће, након чега тврђава никад није обновљана.

Основу тврђаве чини неправилни петоугаоник са четири истурене куле на угловима, грађене опеком, које су међусобно биле повезане обимним зидом. Три углаоне куле имају кружну основу, од којих се издваја она са готичком капелом на спрату, док северозападна има четвороугаону основу. Једини слободностојећи и обновљени објекат унутар тврђаве јесте кула Бранич (или Донжон, што је француски назив за кулу), квадратне основе, смештена у источном делу тврђаве. Са јужне стране налазе се остаци издвојене одбрамбене куле – Барбакане. Током археолошких ископавања 2004–2006. године истражен је објекат прислоњен уз североисточни бедем, дефинисан као палата, али и цистерна кружне основе на простору између Донжона и југоисточног бедема.

На тврђави су у више наврата обављани истраживачки и конзерваторско-рестаураторски радови, а сада се обављају у оквиру развојног пројекта интегративне заштите наслеђа општине Бач „Векови Бача“. Обављају се систематска археолошка ископавања, научна истраживања у области историјских материјала, етнолошка и архитектонска истраживања подграђа, где се планира оснивање центра за негованье традиционалних вредности, а обављају се и конзерваторски радови са циљем статичке санације и ревитализације кула. Планира се повратак воде у ровове око тврђаве, чиме би се рехабилитовао културни пејзаж и увели потребни садржаји за боравак посетилаца и развој културног туризма. Пројекат је ослоњен на локалну заједницу и низом активности, као што су манифестације, радионице, волонтерски кампови, покушава се истаћи да наслеђе представља развојни фактор те општине са јединственим културним добрима, смештеним у подунавском појасу. ■

Славица ВУЈОВИЋ

Голубачка тврђава

ГОВОР КАМЕНА

Средњовековно утврђење у Голупцу подигнуто је почетком 14. века као важно упориште за одбрану границе и пограничних области. Положај на улазу у Ђердапску клисуру, на стрмим литицама Ридана, био је за то најподеснији.

Највишим деловима утврђења у Голупцу готово да и није могуће прићи, а стеновити терен је онемогућавао поткопавање бедема и кула. Једини приступ тврђави је са запада, па су сви елементи одбране истурени ка тој страни.

Тврђава је првобитно грађена за одбрану хладним оружјем, што се огледа у високим четвороугаоним кулама и масивним бедемима са зупцима и стрелницама. Проналазак барута и развој ратне технике условили су накнадно утврђивање Голупца, обзиђивање четвороугаоних кула и изградњу топовске куле на обали Дунава.

У плану утврђења јасно се уочавају две целине – унутрашње и спољно утврђење, чије се куле и бедеми лепезасто спуштају од највише тачке на којој је Донжон, све до обале Дунава. Испред најнижег дела утврђења је водени ров, преко кога се мостом стизало до капије. Капија је, нажалост, уништена пробијањем бедема и изградњом савременог пута кроз тврђаву.

Горњи простор унутрашњег утврђења са Донжоном и три куле представља засебну фортификациону целину. У њему су очувани остаци веће стамбене грађевине уз главну кулу – Донжон, затим житнице и, вероватно, цистерне. У доњој четвороугаоној кули, на првој етажи, налазила се капела. Претпоставља се да је овај утврђени комплекс најстарији део голубачких фортификација.

Другу фазу развоја утврђења представља приобални простор у коме је изграђена монументална палата. Грађевина је имала подрум, где су биле оставе, и приземље које је, вероватно, служило као стан заповедника тврђаве. Тавански простор је коришћен за одбрану палате. Уз грађевину је подигнута четвороугаона затворена шестоспратна кула, која је поред основне функције одбране служила и за становање.

Спољно, или предње утврђење издваја се својом величином и оно је било такође подељено на две целине. У приобалном простору налазило се пристаниште. Ту је било више грађевина, о чему данас сведоче преостали, али недовољно истражени трагови. У последњој етапи ради заштите пристаништа била је изграђена полигонална топовска кула.

Испред тврђаве се с временом развило цивилно насеље, о коме има највише података из времена када се Голубац налазио у турском поседу. Помиње се да су у предграђу тада постојале три махале, затим Хали-Алијина џамија, два месџида, медреса, дервишка текија и амам паше Коша-Махмуда, чији се остаци и данас виде.

Време настанка и етапе развоја тврђаве није могуће прецизно одредити, јер систематска истраживања нису никада предузета. Историјски извори помињу Голубац као изграђену тврђаву 1335. године, што се вероватно односи само на горњи простор унутрашњег утврђења. Приобални део саграђен је, претпоставља се, крајем 14 или почетком 15. века.

Изградња спољњег утврђења свакако је уследила у првим деценијама 15. века, а последњу етапу, као што је већ истакнуто, представља турска топовска кула, чија се изградња може везати за осму деценију тог истог века. Тада су, највероватније, обзидане четвороугаоне куле спољног утврђења, како би се ојачале и прилагодиле заштити од разорног дејства опсадне артиљерије. ■

Гордана СИМИЋ

Пут императора Трајана

НА ОБАЛИ ДУНАВА

На територији десне обале Дунава, која је обухваћена општином Кладово, концентрисана је данас најзанимљивија – јединствена природна и културна баштина читаве регије, која је, због своје посебности, потенцијално на листи Унеска као део светске културне баштине: Трајанова табла, Трајанов мост и тврђаве Понтес и Дијана – Занес, део чувеног Трајановог пута.

Од извора у Немачкој до ушћа у Црно море, на крајњем одсечку свог средњег тока, у дужини од око 120 км, Дунав се пробија кроз стеновите масиве румунских Карпата (српског Мироча) стварајући на граници између данашње Србије и Румуније клисуру Гвоздена врата или Ђердап, једну од највећих и свакако најлепших речних клисура Европе.

На тим просторима израстале су културе. Из њих је, у бројним симбиозама, настала и европска цивилизација. Истрос, Данувиус или Данубиус јесу називи античког Дунава, о коме је римски писац Плиније Млађи у панегирику римском императору Трајану забележио: *Magnum est stare in Danubii ripae* или, у слободном преводу, *Величанствено је стајати на обали Дунава*. Чудесну природу, импресиониран видљивим траговима славне прошлости, описивали су и многи каснији писци и истраживачи од краја 17. до 20. века, остављајући драгоцене скице, слике и белешке које имају вредност извора (Л. Ф. Марсигли, Фелич Каниз, и др.).

ПОД УТИЦАЈЕМ РИМА

После средњовековног Голубачког града тврђаве, подигнутог на самом улазу у Горњу Клисуру Ђердапа, и чувеног праисторијског локалитета Лепенски вир код Доњег Милановца, на територији десне обале Дунава, која је обухваћена општином Кладово, концентрисана је данас најзанимљивија – јединствена природна и културна баштина читаве регије, која је, због своје посебности, потенцијално на листи Унеска као део светске културне баштине (World Heritage Site): Трајанова табла, Трајанов мост и тврђаве *Понтес* и *Дијана – Занес*. Та репрезентативна целина, подигнута на десној обали римског дунавског лимеса пре тачно деветнаест векова, добро је истражена и заштићена од потапања мерама заштите и радовима у оквиру програма великог *Пројекта Ђердап*, који су се одвијали током последњих деценија 20. века, упоредо са изградњом акумулација за потребе Хидроелектране Ђердап.

Изузетно занимљива споменичка целина створена у јединственом пределу Дунава, поред најмлађе институције за заштиту баштине, Археолошког музеја Ђердапа у Кладову, у коме се данас чувају и артефакти археолошке *Збирке Ђердап*, који потичу са претходно истражених, данас потопљених и несталих обалских насеља, старих и више од десет миленија, затим, из познате средњовековне Кладовске тврђаве *Фетислам*, уз Хидроелектрану Ђердап I, градитељског чуда 20. века, сведоче заједно о миленијумском континуитету људског стваралаштва, насталог у оквиру јединственог геостратешког предела у фасцинантно лепом и милионима година непромен-

љивом природном окружењу реке Дунав, у клисурама регије Гвоздених врата.

Река Дунав, у првих шест векова нове ере, била је граница између Римске империје и Варвара, који су настањивали пределе северно и источно од Дунава. Још у раном првом веку, одмах након освајања, ради заштите стратешких интереса, на обалама се постављају мањи или већи војни положаји и техничке инсталације, путеви, пристаништа. Захваљујући положају у војностратешком смислу, али и природним ресурсима, читаво Подунавље доживљава брз успон који доводи до нагле урбанизације, романизације и настанка великих градова, а читав предео се уређује према римском моделу. Дела настала и пронађена на територији регије Гвоздених врата убрајају се у јединствена остварења римског градитељства и архитектуре, или уметности.

ТРАЈАНОВА ТАБЛА И МОСТ

Трајанова табла налази се и данас у најнеприступачнијем делу Доње клисуре Бердапа, десетак километара узводно од данашње Текије. На природној, готово вертикалној стени, високо изнад нивоа Дунава, римски император Трајан, 100. године наше ере, поставља комеморативни натпис на латинском језику, у шест редова (данас су видљива четири), којим је обележио завршетак радова на изградњи непрекидног римског војног пута кроз клисуре Дунава, у најтежој деоници дунавског тока. Натпис носе два крилата бића, а изнад су представљени делфини. У врху рељефне плоче је испуст, украшен розетама, са орлом раширених крила у средини.

Укупна површина рељефа је импозантних димензија, 5 x 1,75 метар. Натпис *Табла Трајана* изнад рељефа, постављен је у време извођења првих мера заштите у Србији, 1891. године. Трајанова табла се од 1969. налази 20 метара изнад првобитне локације, јер је према *Пројекту Бердап* и захваљујући мерама заштите од пота-

пања због подизања нивоа Дунава, измештена исецањем аутентичног лежишта Табле, заједно са делом оригиналног римског пута – каменог монолита тешког више од 250 тона!

Трајанов мост преко Дунава, величанствени споменик античког градитељства, пројектовао је чувени архитекта Аполодор из Дамаска, који је пројектовао и Трајанов форум у Риму. Од моста који је пре 1.900 година повезивао две наспрамне обале римских провинција Горње Мезије (*Moesia Superior*) и Дакије (*Dacia*), код данашњег Кладова (*Kostol/Pontes*) и Турн Северина (*Drobeta*), на обе обале су сачувани, и добро истражени, масивни темељи четири обалска стуба којима се ступало на мост, импозантне висине и монументалности, данас заштићени од потапања изградњом одбрамбеног загата. Из римских литерарних извора сазнајемо да је њихова висина износила 150 римских стопа (45 м, без темеља!). Најбоље је очуван први обалски стуб на десној – српској обали. Са широком платформом за конструкцију првог лука моста над реком и очуваном висином од 10 м, одолева свим ударима већ вековима! Сви стубови моста су рађени од добро печене римске опеке и камених тесаника, постављених на јаке бетонске темеље од чврсте цементне масе (*римски бетон*). У великој реци, овде изузетне ширине, било је 20 стубова, са темељима који су, како то бележе извори и како је потврђено интердисциплинарним истраживањима, рађени применом специјалне технике, уз помоћ дрвених сандука, оплата за темеље (*кесони*).

На Трајановом стубу у Риму, подигнутом 113. године на Трајановом форуму у част његовог тријумфалног похода на Дачане, верно је представљен величанствени камен мост преко Дунава, испред кога велики римски император и стратег Трајан приноси жртву. Мост је завршен 105. године (копија, поклон Италији из 1969. године, може се данас видети у Археолошком музеју Бердапа, у Кладову).

Уз мост је истовремено подигнута камена тврђава класичног типа, позната као Понтес, делом конзервисана.

ДИЈАНА НА ДУНАВСКИМ КАТАРАКТАМА

Дијана се, захваљујући природном положају, убраја у највеће и најбоље очуване и истражене римске војне објекте. Са тврђавом Понтес крај Трајановог моста представља једине две непотопљене грађевине тог типа на линији од Голупца до Прахова. Подигнута је на високој стеновитој литици обале Дунава (*Караташ*, осам километара узводно од Кладова), на месту укрштања главних речно-копнених римских комуникација (*Via Traiana*), са пристаништем, које је имало важну улогу за нормално одвијање речног саобраћаја, те за претовар робе и људи пре уласка у најопасније природне дунавске препреке – *Дијанине катаракте* и теснаце, познате под именом *Гвоздена врата*, које су премошћене изградњом познатог *Трајановог, Сипског канала*, 101. године, у време Трајановог форсирања тог дела Дунава. Служила је за смештај мешовитих помоћних трупа, састављених од пешадије, коњице и морнарице, затим инжењерије и техничких служби за одбрану и регулацију пловидбе каналом. Око тврђаве се развило велико и значајно насеље, које извори шестог века називају градић, *polichnion Zanes*. Археолошка истраживањима откривене су до сада најзначајније тачке тврђаве, дефинисан је габарит и установљене су најзначајније грађевинско-стратиграфске етапе, хронолошки разграничене и документоване добро очуване архитектонске структуре подигнуте још у раном I веку, непрекидно обновљане до средине седмог века. Представља, као и тврђава Понтес, типично трајановску камену тврђаву, са класичном, трипартитном поделом унутрашњег простора, са четири главне копије, повезане улицама које су водиле на све четири стране света и у чијем се центру налазила главнокомандујућа, највећа зграда тврђаве (*principium*). Снажни каменни бедеми били су ојачани са 22 куле (до сада је откривено 18) и уоквирени двојним ровом. Због значаја који има, тврђава се непрекидно истражује, са већим или мањим интензитетом. Обухваћена је програмима ревитализације и презентовања као део римског лимеса и репрезентативне сачуване целине која представља светску баштину. ■

Јелена РАНКОВ-КОНДИЋ
Фотографије: Бранко ЈОВАНОВИЋ

И С Л А М И З А Ц И Ј А   К О С О В А   И   М Е Т О Х И Ј Е

ОБРИСИ ИСЛАМСКЕ ДРЖАВЕ

Упоредо са насиљем, тероризмом, ратом, преговорима, тихо и за многе незапажено, на Космету се одвија још један процес. То је процес његове исламизације. Он није случајан, нити је колатерална штета настала током отимања територије Србији. Реч је о процесу који има вековни континуитет, у складу је са традицијом и мисијом ширења ислама и неће се ограничити само на Косово и Метохију.

Многи су склони веровању да су Албанци мање него остали исламски свет окренути религији. То, наравно, није тачно. Право питање је: због чега се толико упорно негира исламистички карактер албанског тероризма. Одговор је можда у страху од јавног признања да се у срцу Европе назире обрисе једне нове исламске државе, коју су својим новцем (финансирајући рат против СРЈ) формирали порески обвезници секуларног Запада. Међутим, било би претенциозно тврдити да је исламизација нашег простора ексклузивитет 20. века, јер њени корени, ипак, сежу у далеку прошлост.

Исламизација Косова и Метохије одвијала се вековима и у више фаза које су различито трајале. На почетку се мора истаћи да се у појединим фазама исламизација преплитала са решавањем националног питања и била је (а и сада је) у функцији узурпирања територија суверене државе, тј. у функцији ширења *дар ал ислама*. Иако национално питање за ислам није од пресудне важности, његово решавање, заједно са територијалним претензијама, суштински је било у функцији исламизације.

■ ОСМАНЛИЈСКА ОСВАЈАЊА

Прва фаза исламизације Косова и Метохије одвијала се током османских освајања на Балкану. Масовним прихватањем ислама, наспрот Србима, Албанци су стекли предност у односу на остале становнике Косова и Метохије хришћанске вероисповести. Као муслимани, имали су обавезу да на различите начине учествују у насиљу над покореним хришћанима и за то су добијали одговарајућу награду. Постепено, вековима, из сиромашних албанских

предела спуштају се на богато и плодно Косово и Метохију и ту учествују у разарању српских културних и других добара, на све начине затирући трагове постојања Срба.

Велики број Срба ипак је дочекао пад Османског царства, а потом, после балканских ратова, враћање Косова и Метохије у састав Србије. Таквим решењем Албанци нису били задовољни, између осталог, зато што су се и они ангажовали на ослобађању од Турака, али са другачијим амбицијама. Наиме, сан о формирању Велике Албаније, државе која ће обухватити све територије на којима живе Албанци, било да су у већини или мањини, остао је лишен реалности. То је, свакако, био извор фрустрација за велики број Албанаца, поготово за њихове идеологе и лидере заслепљене циљевима Прве призренске лиге.

Иако је формирана нова и респектабилна држава, што је доказано на делу, нарочито током балканских и Првог светског рата, клица њених будућих проблема била је управо нераскидива веза са исламом појединих њених мањина. Албанци су у новој држави били убедљива мањина, чак и у оквирима Косова и Метохије (крајем 19. века било је 415.000 Срба хришћана, 236.420 Срба мухамеданаца и 106.270 Албанаца). Са завршетком Првог светског рата (сетимо се њихове улоге у том рату), они постају још убедљивија мањина, али то није значило престанак невоља за Србе, који су на Косову и Метохији и даље малтретирани, понижавани, исељавани, а о томе су говорили и писали многобројни, чак и инострани ауторитети.

■ ИСЕЉАВАЊЕ СРБА

Нарочито тешка и можда одлучујућа фаза у исламизацији Косова и Метохије дешава се током Другог светског рата. Због специфичних односа са Албанијом и сопствених интереса, италијански окупатори дозволили су масовни погром и исељавање Срба, а у исто време пристигао је и населио се огроман број Албанаца из Албаније. На тај начин учињен је значајан вештачки демографски поремећај, који ће, некажњен, показало се касније, имати можда и одлучујућу улогу у нарастању тероризма и спровођењу сепаратистичких амбиција. У том периоду убијено је око 10.000 Срба, исељено је 70.000, порушено је или спаљено око 30.000 кућа и других објеката. У исто време, у неконтролисаним, али намерно изазваним миграционим таласима, насељено је око 300.000 Албанаца из Албаније, а знатан број населио се и на подручју данашње западне Македоније.

У борби против Срба, односно хришћана, тадашњи албански лидери, веома лукаво, мобилисали су све Албанце – муслимане и хришћане. За хришћане је та борба приказивана као борба против тобожњег српског угњетављања и за стварање Велике Албаније, а у уским круговима, међу муслиманима, истицана је потреба стварања

ОРУЖАНИ ЦИХАД

На 18. исламској конференцији, одржаној у Пакистану, албански сепаратизам окарактерисан је као оружани сихад и на тај начин је читав исламски свет позван да помогне њихову борбу за „слободу на окупираним муслиманским територијама“. У складу са порукама из Курана, Албанци не признају власт Републике Србије, јер на КиМ треба да живе муслимани у исламској држави.

МУЏАХЕДИНИ У ОВК

Несумњиво је велики број муџахедина учествовао на страни тзв. ОВК током рата на КиМ и њихово учешће мотивисано је, између осталог, и верским побудама. Има података који указују да их је најмање 50 прешло у КЗК, што значи да се и даље налазе у Покрајини и да активно учествују у креирању стања безбедности, не само на КиМ већ и у Македонији, где је такође регистровано њихово присуство током терористичких акција тзв. ОНА. Уосталом, после 1999. године, на Косову је забележено више афера са шверцом оружја и експлозива, чији су актери били муслимани – припадници међународних мисија.

исламске државе, што је у потпуности у складу са деловањем ислама као религије. Као израз тежње за оснивањем такве државе, између осталог, формирана је Скендер-бег дивизија, а она је у свом саставу имала војне имаме који су радили на идеолошком уздизању бораца. Наравно, непрекидно је истицан панисламски и иихадски карактер борбе против безбожника – партизана, што је виђено на бројним примерима. Прва акција те јединице, којом је она потврдила своју оријентацију, била је хапшење и потом ликвидација 281 приштинског Јевреја у мају 1944. године.

■ ЗАБРАНА ПОВРАТКА

Панисламски карактер Скендер-бег дивизије огледао се и у чињеници да је у њеном саставу било скоро 150 Таџика и Туркмена. Вероватно и под њиховим утицајем, дивизија је остала запамћена по бројним злочинима и масакрима над српским становништвом, па чак и женама и децом.

После окончања Другог светског рата, супротно очекивањима, у новоформираној наглашено атеистичкој држави, за Косово и Метохију и Србе наступио је

ништа мање тежак период. Закон о забрани повратка колониста, који је ступио на снагу после рата, онемогућио је повратак великог броја Срба на своја огњишта, а уједно омогућио и легализовао боравак и даљи живот огромног броја Албанаца на туђим (српским) имањима. Бољи сигнал од нових власти Албанци – терористи нису могли да добију. Уместо да буду сурово кажњени за сва недела која су починили и да добију статус какав су, бар у почетку, добиле мање-више све нације које су биле на страни поражених сила, у потпуности је дат легитимитет демографској неравнотежи успостављеној насилно током рата и то на штету државотворне нације – Срба.

Да се о Албанцима као муслиманима и следбеницима ислама и те како водило рачуна и то на уштрб хришћана, говори и то што им је толерисано многоженство, које је у традицији ислама. Док су у другим деловима СФРЈ ради ширења „братства и јединства“ мешовити бракови били и више него пожељни, на Косову и Метохији је то било могуће само једнострано – да Албанац узме Српкињу за жену. Обрнута ситуација била је ретка и готово незамислива због познатих разлога, чије је извориште у Курану.

■ ЕСКАЛАЦИЈА ТЕРОРИЗМА

О исламизацији Албанаца и Косова и Метохије и њиховој припреми за тероризам, који никада у суштини није престао (само је мање или више ескалирао), говоре и други примери. Из Албаније Енвера Хоџе, која се такође декларисала као изразито атеистичка, на Косово и Метохију долази више шеика дервишких редова, који током 1956. године бивају осуђени у Призрену због помагања терористичких банди.

Председник тадашњег ЦК СК Космета Махмут Бакали испословао је, као комуниста, да се у српском селу Витомирици код Пећи сагради џамија, чиме је послешено разбијање Срба у том делу Покрајине. Забележено је више његових анти-српских испада, којима је као наводни комуниста и атеиста подилазио Албанцима – муслиманима и у којима је показивао своје право лице и намере.

На различитим скуповима, предавањима и *округлим столовима* који су приређивани поводом решавања питања Косова и Метохије након 1999. године, често су се могле чути неутемељене оцене које негирају исламизацију тог простора. Такве поруке су често стизале и из иностранства, из кругова који су имали политички интерес да не говоре отворено о исламизацији и да актуелни сукоб представе искључиво као национални. За негирање исламизације Косова и Метохије, ма одакле долазило, постоји једноставан контрааргумент. Довољно је упитати се шта је са Албанцима – католицима, познатим златарима из Јањева. Да ли су остали на Косову и Метохији? Нису, иако су Албанци, јер то није довољно – морају бити и муслимани да би тамо безбрижно живели. Као католици, нашли су уточиште у Хрватској.

Присуство радикалног исламског фактора на КиМ потврђено је у многим приликама на делу, али и у анализама, проценама, изјавама експерата и политичара.

Ал каида је својевремено најавила терористичке акте против „неверника“: САД, Велике Британије, Француске, Израела, Индије, Русије и Србије. Сам бин Ладен је током 1995. године на позив Салија Берише боравио у Албанији и сусрео се и са Хашимом Тачијем и Рамушом Харадинајем.

Нескривена веза са исламским фактором потврђена је и на прослави 118. годишњице Призренске лиге 1996. године у Скопљу, којој су присуствовали и представници Албанаца са КиМ, где су се поново заклели да ће се борити за остваривање њених идеја. Ово је значајно зато што се као политички субјект у документима Призренске лиге појављују муслимани, а не Албанци, тако да је јасно да је и том приликом исказана жеља за стварањем исламске државе.

Америчка администрација је 1998. године била принуђена да свог савезника, тзв. ОВК, стави на листу терористичких организација, а као разлог наведено је да постоје подаци о њеном финансирању новцем исламских земаља које се баве прометом дроге. Тада је наведено да је један од финансијера и Осам бин Ладен. На основу података Интерпола, једну од елитних јединица тзв. ОВК предводио је Мухамед ал Завахири, брат Ајмана ал Завахирија, једног од идеолога Ал каиде.

ВЕЛИКИ ЗАШТИТНИК АЛБАНАЦА

Очигледно је да су Албанци код Тита имали статус повлашћене нације. Иако је у његовим намерама да Албанце цивилизује и еманципује било и нечег доброг, то је, дугорочно гледано, представљало подршку и охрабрење сепаратизму који се код њих никада није угасио. Зашто се српски политичари нису томе одлучније супротставили, показаће суд историје.

Током 1998. године потврђени су подаци о постојању јединице „Абу Бекир Сидик“, која је деловала на подручју Дренице, те да је финансирају, између осталог, и „Исламски балкански центар“ из Зенице и „Активна исламска оmlадина“. У саставу јединице било је око 40 страних држављана, а њен командант био је Екрем Авдија. Када је јединица расформирана, Авдија је ухапшен, а са њим и велики број припадника јединице, али су сви амнестирани под притиском међународне заједнице током 2001. године. Одмах после изласка из затвора, Авдија је водио организацију „Косовски исламски биро“, која је имала бројне испоставе широм КиМ, а затим је реактивирао своју бившу јединицу са седиштем у јужном делу Косовске Митровице. Екрем Авдија је и данас фактор нестабилности на КиМ.

Велики број исламских организација и сада делује на територији КиМ. Под плаштом хуманитарног рада баве се шверцом оружја, недозвољеном трговином и финансирањем екстремних и терористичких активности.

■ ДВОСТРУКИ СТАНДАРДИ

Завршни чин дефинитивне исламизације и албанизације Косова и Метохије одвија се управо пред нашим очима, без озбиљнијих могућности да се томе ефикасно супротставимо. Проблем Косова и Метохије у последњих неколико година увек се замагљивао, како би било простора за туђе мешање и „арбитражу“. Питање Косова и Метохије решавано је применом политике силе и двоструких стандарда на штету Срба, али нам је отворило и друга питања која су сада средством комуникације великих сила са нама.

Према томе, исламизација Косова и Метохије одвијала се у потпуном складу са тежњама за ширењем *дар ал ислама*. Албански терористи не желе да признају безбожничку власт државе у којој живе, а будући да процењују да се са таквом влашћу могу обрачунати, кренули су ка њеном рушењу крајње агресивно. При томе мета нису само Срби (500.000 исељених од 1945. до 1987), као представници и носиоци власти, већ и Албанци који је подржавају, без обзира да ли се изјашњавају као муслимани или хришћани. ■

Предраг КАРАЦИЋ

ШПАНСКА ПРОТИВТЕРОРИСТИЧКА ЈЕДИНИЦА

ПОСЛЕДЊА БРАНА ОД ТЕРОРИЗМА

Јединица за специјална дејства (Unidad dEspecial de Intervention) оружаних снага Шпаније тренутно се сматра једном од најбоље обучених и опремљених јединица ове врсте у свету

Јединица за специјална дејства оружаних снага Шпаније има 82 припадника и налази се у саставу Цивилне гарде. Штаб и центар за обуку јединице су у Валдемор, око 25 км јужно од Мадрида. Њену основну структуру чине две групе за специјална дејства од по 25 људи и група за техничку подршку. Током извођења борбених дејстава група за специјална дејства може бити подељена у две тактичке подгрупе. Свака подгрупа има шест људи у нападном тиму и пет снајпериста у снајперском тиму.

Јединица за специјална дејства одговорна је за: интервенције приликом терористичких напада, укључујући отмице и киднаповања; подршку другим безбедносним структурама у борби против тероризма и организованог криминала, укључујући високо ризична хапшења опасних криминалаца; помоћ другим безбедносним структурама у обезбеђењу великих свечаности од националног и међународног значаја (Олимпијске игре у Барселони 1992); обезбеђивање ВИП личности током посета; помоћ у гушењу побуна, талачким ситуацијама; извођење обуке са другим структурама Цивилне гарде.

■ ОБУКА

Сви кандидати за пријем у јединицу морају бити искусни официри Цивилне гарде, који су већ на дужностима у јединицама широм земље. Једном годишње, обично у мају, одржава се квалификационо такмичење ради селектовања најбољих кандидата за јединицу.

Након селекционог периода почиње шестомесечни период основне обуке. Процес обуке је врло ригорозан и дизајниран тако да код припадника јединице развија борбене способности потребне у борби против терориста и криминалаца. Укључује и врло ин-

тензивну физичку обуку, стрелачку обуку, борбена гађања у различитим условима у борби против терориста, верање, употребу хеликоптера, роњење, скијање, познавање и употребу средстава везе, руковање експлозивом, познавање остале опреме, прикупљање обавештајних података, те тактички поступци при нападу на зграду, авион и друго. Ова фаза завршава се обуком у борби у градским условима, током којих се тестирају професионалне способности кандидата до крајњих граница физичких и психичких могућности.

Након овог дела обуке нови оперативци распоређују се у једну од група за специјално дејство, где настављају са специјалистичком обуком. Специјалистичка обука обухвата тактичку обуку, технике спасавања талача и решавања талачких ситуација и симулацију напада на различите објекте: авион, брод, аутомобил, аутобус, воз и друге градске објекте.

Програм за обуку јединице изводи се на територији читаве Шпаније. Јединици подршку пружају ваздухопловне и копнене снаге Цивилне гарде, укључујући хеликоптере ВО-105 и ВК-117 и возила.

■ АРСЕНАЛ

Јединица је опремљена најпознатијим оружјем и опремом која постоји у области противтерористичке борбе. Оружја су опремљена савременим оптоелектронским и нишанским справама, тако да могу да се користе дану и ноћу.

Такав је на пример аутомат FN P 90 5.7 мм, који се претежно користи за сусретне борбе у градским условима до 150 метара. Ово оружје има булпап механизам и оквири од 50 метака. Такође може бити опремљен са ласерским нишаном за дневне и ноћне акције.

Аутоматске (јуришне) пушке (5.56 хеклер и кох Г41, 5.56 хеклер и кох Г53, 5.56 сигсауер 551) јединица користи за борбе на већим растојањима и онда када се захтева већа ватрена моћ. Иако су пиштољи тренутно у другом плану, поседују их сви чланови јединице. Користе се у одређеним ситуацијама када се захтева дејство из једне руке (дејство у соби, верање и друго), када постају основно оружје. Реч је о деветмилиметарском глогу 17, 357 магнум астра револверу са шест метака, који је један од најпоузданијих револвера данас, а производи се у Шпанији.

АКЦИЈЕ

Шпанска противтерористичка јединица је учествовала у бројним међународним безбедносним мисијама и противтерористичким акцијама и операцијама на шпанској територији. Највећи успеси јединице у противтерористичкој борби су хапшење 127 чланова терористичке организације ЕТА, спасавање 104 таоца која су отета током побуне у затвору; успешно решавање пет случајева отмица авиона (четири су решена преговорима између припадника јединице и отмицара).

Јединица је била укључена и у решавање пет талачких ситуација, у којима су били отети авиони.

У арсеналу су и снајперске пушке, које могу да дејствују на великим даљинама, што је од пресудне важности за дејство против отмицара. Јединица је опремљена са најбољим снајперима који постоје данас (сигсауер 3000, SAKO МКЗ и 0.308 Accuracy International AWP).

Пулпарице се користе претежно као нападно оружје за блиско дејство. Њихово најефектније дејство је при упаду у различите објекте, када се користи за разваљивање брава, реза, шарки и другог.

■ ОПРЕМА

Поред софистицираног оружја, јединица располаже и са доста специјалистичке опреме и електронских средстава. Стандардна опрема укључује и заштитне маске, гасне и шок бомбе, 37 мм и 40 мм лансер граната, унапређени моторола XTS 3000P комуникациони систем, оптоелектронску опрему за дневно и ноћно осматрање, ронилачку опрему, експлозиве, пробојна средства за упаде у објекте, заштитне прслуке и друго. Јединица је опремљена и са изузетном личном опремом, као што су касони шлем са III А балистичком заштитом и чеоним визиром; номекс противпожарном заштитом за колена, рамена и лактове; федура панцир са III А балистичком заштитом са посебном заштитом од КТВ муниције; модуларни тактички заштитни прслук са кабаницом...

За оперативну употребу јединица располаже са различитим возилима, укључујући ситроен C5V6 седан, ситроен C8 ван и نيسان GR који има специјалну платформу за напад на зграде, аутобусе и авионе. За поморске акције, јединица је опремљена чамцима на надувавање са ванбродским моторима 350 HP. Ваздухопловни транспорт углавном обезбеђује Цивилна гарда и то хеликоптерима ВО-105 и ВК-117 који брзо могу транспортовати подгрупе на краћа одстојања. За дејства на већим одстојањима јединица користи војне ваздухоплове, као CASA CN-25 и CASA CN-295 (који су стационарни у ваздухопловној војној бази Гетафе).

Јединица за специјална дејства један је од најважнијих елемената у шпанској безбедносној структури за борбу против тероризма, која се позива да разреши најтеже случајеве. ■

Др Милан МИЛОШЕВИЋ

ЛИБЕРИЈА

ЗЕМЉА СЛОБОДНИХ РОБОВА

Мајори Живко Божић и Слободан Шкрбић вратили су се из Либерии, где су провели годину у мировној мисији Уједињених нација. Оцењују да крхки мир није довољан за опоравак либериијског народа који више од две деценије крвари у тешким грађанским сукобима. Охрабрује поверење које већина становништва има у мисију UNMIL. Плаве беретке су донеле мир, али је благостање још далеко.

Почетком 19. века Америчко колонијално друштво донело је одлуку да се територија данашње Либериие насели црначком популацијом бивших робова који су слободу стекли после грађанског рата. Иако су се многи од њих противили исељавању, према доктрини тадашњег америчког председника Џејмса Монроа, на подручје између Обале Слоноваче, Гвинеје и Сијера Леонеа постепено су стизали контингенти „слободних људи“.

Убрзо су досељеници, који су себе називали „Americo-Liberians“, наметнули локалном становништву културу и обичаје, прогласили независност републике Либериие. Нова држава, иако је уживала подршку америчке владе, нашла се на удару британских и француских колонијалних власти у окружењу, које су чиниле све да је економски и политички ослабе, што је довело и до анектирања дела либериијских територија крајем 19. века.

■ КРВАВЕ ДЕВЕДЕСЕТЕ

Новија историја те западноафричке државе обележена је многобројним политичким превратима и обрачунима међу племенима, у којима су највеће жртве поднели цивили. Нова власт по правилу није доносила бољитак у животу обичних људи, него се углавном бавила обрачунима са политичким неистомишљеницима.

После грађанског рата 1993. године и потписивања мира, Уједињене нације (УН) су успоставиле UNMIL (United Nations Observer Mission in Liberia) чија је примарна мисија завршена 1997. инаугурацијом председника Чарлса Тејлора. Настојање изасланика генералног секретара УН и мисије UNOL-a (United Nations Pe-

ace-building Support Office In Liberia) да помогне стабилизацију земље нису уродили плодом. Аутократски и бруталан режим председника Тејлора, те изостајање консензуса између власти и опозиције у погледу управљања земљом, довели су 2003. године до ескалације сукоба и хуманитарне катастрофе што је приморало УН да поново успостави мисију UNMIL. Мировни споразум од августа 2003. и оставка Чарлса Тејлора прекинули су племенске обрачуне.

Нова председница Елен Џонсон Сирлиф, и сама једна од побуњеничких лидера, добила је тежак задатак – изградња мира и демократије у сиромашној и политички дубоко подељеној земљи.

Од 14. маја 2006. мајори Живко Божић и Слободан Шкрбић били су укључени у једногодишњу посматрачку мисију UNMIL-а. Мајор Божић је првих шест месеци провео као транспортни официр у Бонг Каунтију, једној од континенталних области Либерije, а остатак у Кемп Шефелину на дужности официра за персонална питања.

Мајор Слободан Шкрбић је у првој половини мисије обављао дужност комуникационог официра у Тапити, а преосталих шест месеци боравио је у престоници Монровији где је радио у Штабу војних снага УН.

Двојица старешина деле мишљење о ситуацији у тој западноафричкој земљи. Утисак сиромаштва и неразвијености, према њиховим речима, обузима свакога ко први пут долази у Либерију. Током бројних сукоба уништен је или оштећен велики део инфраструктуре земље који је настао у периоду између Другог светског рата и 1980. године. Мали број насеља је електрификован, а си-

ЧАРЛС ТЕЈЛОР

Бивши председник Либерije Чарлс Тејлор, који је 2003. године добровољно напустио власт и добио политички азил у Нигерији, отпужен је пред Хашким судом за ратне злочине у Сијера Леонеу. Тејлор је два дана пред хапшење покушао да побегне, али су га нигеријске власти ухапсиле и пребациле у Фритаун, главни град Сијера Леонеа.

Чарлс Тејлор је положај председника напустио суочен са америчким притиском и напредовањем побуњеника, који су били на прилазима либерijsком главном граду Монровији.

Потом је отишао за Нигерију, која му је пружиала азил, али је истовремено обећала да ће га предати Либерiji када у тој земљи, која се опоравља од грађанског рата, буду одржани демократски избори.

ПРОТЕСТИ У ФАЈЕРСТОУНУ

Америчка компанија Фајерстоун („Firestone plantation company“) је 1926. године добила концесију за експлоатацију каучука у Либерiji. Плаћа шест центи по хектару на име надокнаде за сакупљање ове драгоцене течности која је основна сировина за производњу гуме.

Ниску цену делимично објашњава чињеница да радници који су запослени у тој компанији имају обезбеђено здравствено осигурање, а њихова деца се бесплатно школују. Остали становници немају ове привилегије. Такса која је неопходна да би се остварила здравствена заштита неколико пута премашује просечну зараду.

Током неколико протеклих месеци запослени у Фајерстоуну су изразили незадовољство захтевајући побољшање услова живота и рада, а крајем априла је дошло до демонстрација испред седишта компаније и сукоба између обезбеђења и демонстраната, у којима је повређено 13 демонстраната.

Блема Божић и Шкрбић наводе нерегуларну експлоатацију злата и дијаманата по којима је ова земља светски позната. Налазишта тих природних блага су у рукама бивших побуњеничких вођа, па је веома тешко над њима успоставити државну контролу.

Експлоатација каучука, за који је америчка компанија Фајерстоун добила концесију почетком прошлог века, такође је један од тамошњих проблема. У пограничном појасу истоимене

туација је слична и са снабдевањем пијаћом водом. Путна мрежа је неразвијена и осим једног асфалтног пута који је главни комуникациони правац, скоро све саобраћајнице су неууређене и тешко проходне, нарочито у кишним периодима.

Либерija према подацима УН има око 3.200.000 становника, од којих готово половина живи у главном граду. Међутим, како наши посматрачи кажу, овај број вероватно није тачан јер су, бавећи се пописом, често наилазили на битно различите податке. Велики број људи је незапослен, а просечна месечна примања не прелазе 30 америчких долара.

Снаге безбедности и судство такође имају веома ниске плате што доводи до корупције. Осим тога, веома мали број грађана уопште долази до судова, било због неупућености и необразовања, или велике удаљености и недостатка превозних средстава. У складу с тим доста се примењује традиционално право које је често непримерено и сурово, а и државни правосудни органи, према извештајима УН, углавном су некомпетентни и нестручни.

Као један од значајних проблема области неретко долази до оружаних сукоба корпорацијског обезбеђења и побуњеника који сматрају да им припада део прихода од овог стратешког производа. Уједињене нације су због тога биле приморане да у ту област упуте снаге за брзо деловање како би обезбедиле мир.

На брифингу који су двојица српских официра одржали по повратку из Либерije, у Центру за мировне операције, оценили су да крхки мир није довољан за опоравак либерijsког народа који више од две деценије крвари у тешким грађанским сукобима. Охрабрује поверење које већина становништва има у мисију UNMIL-а. Плаве беретке су донеле мир у земљу слободних робова, али је благостање још далеко. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

МЕРИДИЈАНИ

Припрема Благоје НИЧИЋ

МОСКВА ПОД НОВИМ „РАКЕТНИМ КИШОБРАНОМ“

Главни град Русије је добио нову ракетну и ПВО заштиту. У Подмосковљу на бојно дежурство ступа први ракетни комплекс пете генерације С-400 „Тријумф“, произведен у конструкторско-производном бироу „Алмаз“. Он ће заменити чувене ракетне системе С-300, који је у совјетско време направљен да штити Москву.

Предвиђено је да се у будућности С-400 ангажује на дежурству и у другим деловима Русије. Системи С-400 биће повезани у јединствени радарски систем, који ће информације добијати од великих радарских станица из Габале (Азербејџан), затим станице из Лењинградске

области, а идуће године почеће да ради радарска станица и у Армавиру на југу Русије.

За разлику од С-300, који је истовремено могао да гађа шест циљева, С-400 може да гађа двоструко више. Домет модернизованих С-300 био је 200 км, а новог система „Тријумф“ око 400 км. Осим тога, С-400 може да обори циљ који лети на малим висинама – чак на десет метара. Замена система С-300 на С-400 „Тријумф“ почеће у близини града Електростал у Подмосковљу. За почетак ће тамо бити два дивизиона, а затим ће се направити прстен око Москве. После Москве, системи ће бити постављани и у другим регионима. Годишње ће на бојно дежурство долазити по два пука С-400. Планира се да у ближој будућности Русија опреми 35 пукова системима С-400.

Због добрих перформанси система С-400, његову куповину су најавили Јордан, Иран и Арапски Емирати. ■

КАНАДА И АКТИВНОСТИ НА АРКТИКУ

Канадски премијер Стивен Харпер је, као одговор након што су Руси исказали претензије на подморје Арктика, најавио повећану активност у изградњи војне инфраструктуре у тој области. Према његовој најави, Канада ће у граду Резолут изградити Арктички војни центар за обуку, са могућностима да у њему једновремено борави око 5.000 резервиста. Осим Центра за обуку у плану је изградња нове подморничке базе и станице за снабдевање бродова горивом у Нанисвику, област Нунавут. Најављене активности показују јасне намере Канаде да са САД, Данском и Норвешком оспоре руски суверенитет на области Арктика, у коме се, према проценама, налази више од 25 посто резерви светске нафте и гаса. ■

КИНА ЈАЧА СВОЈЕ СТ

Кинеско ратно ваздухопловство, односно њихова бомбардерска компонента, ускоро би требало да буде ојачано новом варијантом бомбардера и новим крстарећим пројектилом, чиме се постиже могућност напада на стратегијски важне циљеве противника. Према изворима из њиховог Министарства одбране, Кина приводи крају програм модернизације постојећег бомбардера Xian X-6, на који се једновремено уграђују нове, интегрисане погонске групе и нови оружани системи. То се понајпре односи на крстарећи пројектил великог домета ДХ-10.

Кинески бомбардер Xian X-6 јесте лицензно произведена копија руског бомбардера тугољев Ту-16 Бадгер, и Кина је, свесна његове технолошке застарелости, последњих година водила безуспешне преговоре с Русијом о набавци бомбардера

ХРАБРИ ОСВЕТНИК

Почетком септембра у ваздухопловној бази Орлан у централној Норвешкој изведена је заједничка вежба „Храбри осветник“ (Bold avenger) ваздухопловних снага 13 земаља НАТО-а: Белгије, Велике Британије, Немачке, Грчке, Шпаније, Канаде, Норвешке, Пољске, Румуније, САД, Турске, Француске и Чешке.

На вежби је било ангажовано више од 100 авиона различитих типова и 1.500 војника, а све под руководством америчког генерала Вилијама Хобинса. Циљ је био разрада заједничких активности ради повећања искуства у провођењу тактичких ваздухопловних операција, постизања нивоа стандарда Снага за брзо реаговање и међусобне сарадња у области здружених ваздушних операција. ■

РАТЕШКЕ ПОТЕНЦИЈАЛЕ

Ту-22М Бацкфире. Због тога је одлучила да самостално крене у програм модернизацију авиона Х-6 и досад је произведен најмање један прототип који носи ознаку Х-6К. Постојећа погонска група, коју су чинили мотори WP-8 турбоцет замењени су дериватом мотора D-30, какав се уграђује на иљушине Ил-76.

Кинески крстарећи пројектил нове генерације ДН-10 за навођење у терминалној фази лета, односно захвату циља, користи кинески развијен електрооптички систем навођења, односно за навођење пројектила комбинује се инерцијални и ГПС систем. Сама конфигурација тела пројектила подсећа на амерички пројектил *tomahawk*, а према доступним информацијама на једно крило могу се подвесити три пројектила ДН-10. Нема података да ли ће се уз класичне у ДН-10 уграђивати и нуклеарне бојеве главе. ■

МЕЂУНАРОДНА ВОЈНА ВЕЖБА У ХРВАТСКОЈ

У Хрватској је у првој половини септембра изведена међународна војна вежба земаља потписница *Америчко-јадранске повеље „Adriatic Eagle 07”*, у којој су, уз припаднике хрватских, учествовали и припадници специјалних јединица из Албаније и Македоније. Вежба је изведена на војном полигону у Удбини и касарни „Драгомаљ” у Делницама, центру Батаљона за специјална деловања хрватског Копнене војске, која је уједно организатор и учесник у вежби. То је редовна планска активност и проводи се ради увежбавања борбених вештина и стицања искуства у заједничком раду припадника специјалних јединица. На вежби су обрађени задаци руковођења и планирања, затим гађања (по дубини, у страну, те ситуацијско гађање) пиштољем, аутоматском пушком и снајпером, блиска борба и извођење операција у урбаним срединама с употребом хеликоптера.

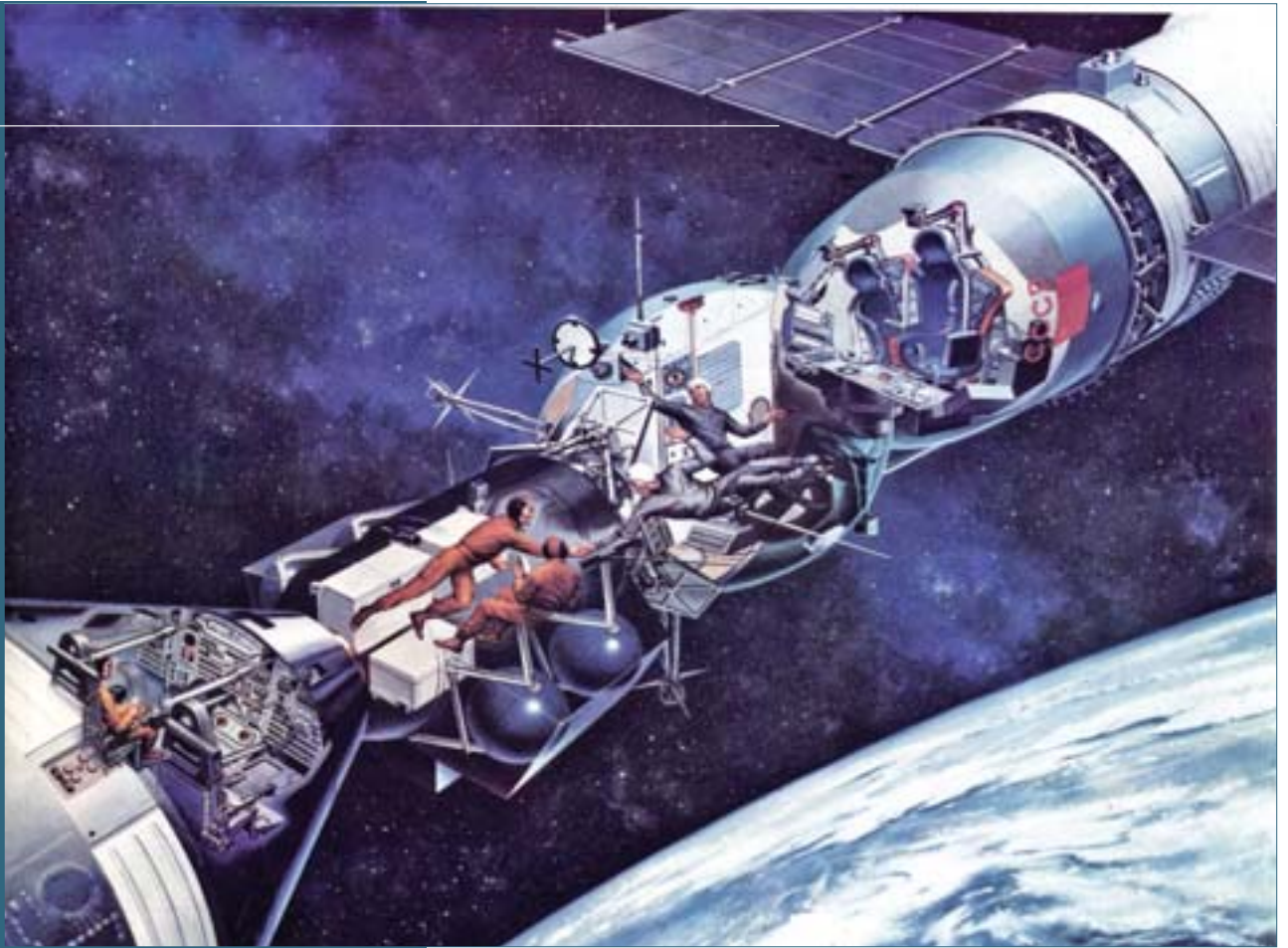
ВЕЖБА СПЕЦИЈАЛНИХ ЈЕДИНИЦА РУСИЈЕ И ИНДИЈЕ „ИНДРА 2007”

У Псовској области, у бази 76. гардијске ваздушно-јуришне бригаде и полигону „Завеличе”, изведена је заједничка вежба припадника руских ваздушно-десантних и падобранских јединица и 50. падобранско-десантне бригаде индијских ОС.

Јединствена тема заједничке вежбе индијских и руских специјалаца јесте борба са терористичким групацијама у различитим условима.

Први пут на заједничким вежбама припадника специјалних јединица двеју држава индијски специјалци ће скакати руским падобранима, изводити гађања из руског оружја и изучавати наоружање и тактичка дејства паравојних јединица које делују на руској територији. У завршној фази вежбе учесници ће, распоређени у четири мешовита одреда, извести марш од око 100 км, уз провођење сценарија уништавања база и група терориста на тим подручјима. После завршетка вежбе, припадници 234. десантно-јуришног пука ваздушнодесантних јединица Русије, извешће практичне демонстрације руског наоружања, технике и десантних средстава. ■

П Е Т Д Е Ц Е Н И Ј А О С В А Ј А Њ А К О С М О С А

ПРОДОР У ТАЈНЕ СВЕМИРА

Користи од освајања непрегледних просторстава васионе јесу вишеструке, почевши од сталног напредовања у фундаменталним и примењеним истраживањима, па до практичних остварења у многим индустријским и привредним гранама, чији је крајњи резултат бољи и дужи живот на нашој планети

Иако су теоријска и практична истраживања, затим изградња наменских постројења и конструисање техничких средстава (ракетних пројектила) уследила знатно раније, ипак се за почетак космичке ере и човековог освајања васионе узима 4. октобар 1957. године, када су експерти ондашњег Совјетског Савеза лансирани у орбиту око наше планете први Земљин вештачки сателит „Спутњик 1“ (лоптастог облика, пречника 58 цм и масе 83,6 кг). Кружио је око Земље 93 дана. Пошто је око ње облетео 1.400 пута, ушао је у густе слојеве атмосфере и у њима сагорео 4. јануара 1958. године.

Био је то догађај од изузетног значаја за цео свет, пре свега са научног и техничко-технолошког становишта. У то време, када су се две највеће силе света – Совјетски Савез и САД – у много чему, а понајпре у снази оружја, бесомучно утркивале, никако нису могли да се пренебрегну политички, али ни војни аспекти тог великог догађаја. Знало се да се неће дуго чекати на сличан подухват Американаца, који су већ 31. јануара 1958. у орбиту око наше планете послали свој први вештачки сателит – „Експлорер 1“. Био је то сателит у облику издуженог цилиндра, пречника 15,24 цм и масе 13,86 кг.

■ ВИШЕ „ПРЕЛОМНИХ ТАЧАКА“

Ниједна од двеју великих светских сила није у освајању космоса хтела да заостане, па су бројни научноистраживачки тимови увелико ангажовани, најпре на изградњи космодрома (у Америци је камен темељац за космодром у Кејп Канавералу постављен маја 1950. године, док је одлуку о градњи првог космодрома Бајконур СССР донео три године касније), затим конструи-

сања све снажнијих ракета за лансирање вештачких Земљиних сателита и васионских бродова (без људске посаде и са њом), да би се, на крају, дошло до орбиталних станица – претече будућих космичких насеља.

Ако се осврнемо на мноштва подухвата везаних за човеков продор у космос, видећемо да су неки догађаји у остваривању космичких програма двеју водећих земаља, осим лансирања првог Земљиног вештачког сателита (*Спутњика 1*), били, ако тако можемо да кажемо, „преломне тачке“ у низу веома сложених техничких и технолошких процеса. Ту се, пре свега, мисли на 12. април 1961. године, када је са космодрома Бајконур, бродом „Восток 1“, у орбиту око Земље лансиран први човек – мајор Јуриј Гагарин, који ју је облетео једанпут и успешно се, после 108 минута лета, спустио недалеко од Саратова. Тај подвиг је показао да човек може да поднесе лансирање и да се после извесног боравка у бестежинском стању безбедно врати на Земљу.

Трећи историјски догађај космичке епохе је, свакако, прва експедиција на Месец. Амерички космички брод „Аполо 11“, са посадом коју су чинили три астронаута – Нил Армстронг, Мајкл Колинс и Едвин Олдрин – полетео је са Земље 16. јула 1969, а спустио се на Месечеву површину 20. јула. Дан касније на Месечево тло закорачио је први човек, Нил Армстронг, изговоривши чувену реченицу: „Ово је мали корак за човека, а велики за човечанство“. Њему се убрзо придружио и астронаут Едвин Олдрин. Пошто су провели два и по сата у шетњи по Месецу, прикупљајући узорке Месечевог тла (ради анализе на Земљи), два америчка астронаута (истраживаче васионе Американци називају астронаутима, док су се Руси уопште делили за назив космонаути) вратила су се у Месечев модул (посебан брод направљен искључиво за спуштање на Месец и полетање са њега) и кренули пут „Апола 11“, где их је све време, кружећи око Месеца, чекао Мајкл Колинс. Прешли су у свој космички брод, оставивши Месечев модул да кружи у Месечевој орбити, активирали ракетне моторе „Апола 11“ и упу-

ЕНЕРГИЈА СА МЕСЕЦА

Експедиције америчких астронаута и руске аутоматске станице из серије „Луна“ на Месец, допримиле су узорке тла са нама најближег небеског тела, на основу којих је утврђено да је већи део Месеца покривен слојем реголита засићеног инертним гасовима, међу којима је и изотоп хелијума – „хелијум 3“ – којег нема на Земљи, а који се може ефикасно искористити за добијање електричне енергије у нуклеарним реакторима, што функционишу на принципима дириговане термонуклеарне синтезе.

Сагоревањем само килограма тог изотопа ослобађа се огромна количина енергије довољна да се електричном струјом, шест и по година, осветљава један десетомиллионски град.

„ШАТЛ“ ТРЕЋЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ

Америчка агенција за свемирска истраживања (НАСА) недавно је представила модел новог „шатла“ – космичку летелицу треће генерације, која се састоји из два дела. Један чини капсула са четири члана посаде, а други је модул у коме је смештена сваковрсна опрема. Нова летелица је намењена за истраживање Месеца и Марса, а први пробни лет предвиђен је за 2011. годину.

И Руси имају јединствен пројекат „Марс 500“. Реч је о слању шесточлане посаде на пут дуг 500 дана, колико је потребно да космичка летелица „Клипер“ са Земље стигне до Марса. „Клипер“ је, иначе, предвиђен за виšekратно коришћење. Треба да замени најпоузданији космички брод из породице „Сојуз“, који је, пошто се користи пуне три деценије, иако стално усавршаван, већ застарео.

„Клипер“ ће се у орбиту лансирати помоћу нове руске ракете „оњега“ (модернизована верзија ракете „сојуз“), биће уведен у експлоатацију 2015. године, а моћи ће да се користи 25 пута.

Астронаут Едвин Олдрин излази из Месечевог брода

тили се ка нашој планети на коју су се безбедно спустили у поподневним часовима, 24. јула 1969. године.

Лансирање и боравак астронаута на Месецу показали су, поред осталог, да се космички брод са људском посадом на Месечеву површину може безбедно спустити и са ње се исто тако вратити, односно да човек, ако је посебно опремљен, може да обави разне задатке на Месецу, те да Земљин природни сателит једнога дана може, попут одскочне даске, да послужи за даље освајање васионе.

Међу значајне догађаје космичког пута дугог лет деценија спадају и лансирање првог биолошког вештачког Земљиног сателита „Спутњик 2“, у коме се налазио пас Лајка (3. новембар 1957), затим суборбитални лет америчког астронаута Алана Шепарда (5. мај 1961) бродом „Меркјури 3“, који је приликом лансирања био подвргнут оптерећењу силе земљине теже од 6 г, а при повратку двоструко већем (12 г). Том приликом су амерички стручњаци проверили функционисање ручног командног система за промену положаја космичког брода. Годину дана касније Американци су у васионска просторства упутили прву међупланетарну станицу из серије „Маринер“, која је поред Венере прошла на удаљености од само 35 километара и на нашу планету послала, између осталог, и податак према коме се дебели слој облачног покривача Венере налази на висини од 70 до 95 км, да је температура на доњој граници облака плус 93, у средњем делу плус 35, а на горњој граници минус 53 степена Целзијусових.

После тога је уследио лет прве жене у космос. Валентина Терјешкова је, у броду „Восток 6“, лансирана са Земље 16. јуна 1963. Тада је први пут омогућено упоређивање утицаја космоса на организам жене и мушкарца, при чему су научници установили да никаквих разлика нема. Програм којим је било обухваћено лансирање шест космичких бродова са људском посадом серије „Восток“ завршен је управо слањем у васиону прве жене, а показао је, сем осталог, да је људско биће (без обзира на пол) посебно да уз одређене припреме поднесе

све напоре везане за извођење васионског брода на путању око Земље, затим за лет око ње и повратак на њу, да дуготрајан боравак у космосу не штети људском организму и да човек у бестежинском стању може да обавља сваковрсне послове, чиме су постављени темељи нове космичке технологије, која ће касније послужити за сложеније васионске подухвате. Један од њих свакако је био излазак космонаута Алексеја Леонова из кабине космичког брода „Восход 2” у отворени васионски простор (18. марта 1965), у коме је провео нешто више од 12 минута. Био је везан специјалним ужетом (названим „космичком пупчаном врпцом”) дугим нешто више од пет метара. Циљ тог експеримента био је да покаже како ће космонаут, опремљен посебним скафандром и алатима, моћи да обавља мање сложене поправке на бродовима, а стечена су и прва искуства у техници напуштања космичког брода, кретања човека у слободном васионском простору и начину повратка у кабину брода, коришћењем прелазне коморе.

Ту се, дакако, није стало. Напротив, уследили су нови летови и сложенији космички програми, при чему ваља скренути пажњу и на то да се ни Руси нису одрекли подробијег испитивања Месеца, али су се, за разлику од Американаца, определили да на њега, уместо људе, шаљу самоходне лабораторије, које ће на површину нама најближег небеског тела бити допремане аутоматским станицама типа „Луна”.

Даљи развој астронаутике и остваривање сложенијих подухвата на путањима изнад наше планете, као и човеков дубљи продор у космос, нису били могући без стварања извесних космичких упоришта, односно неке врсте вештачких „васионских острва”, која ће својим изузетно повољним положајем у односу на Земљу и њен атмосферски омотач умногоме олакшати остваривање нових и све сложенији космичких програма. А то су истраживачима васионе могле да омогуће само орбиталне станице.

Прва експериментална станица те врсте изнад Земље настала је спајањем двају космичких бродова „Сојуз 4” и „Сојуз 5” (16. јануара 1969). После спајања, космонаути Алексеј Јелисејев и Јевгениј Кубасов су из командне кабине „Сојуза 5” прешли у његов орбитални одсек, навукли скафандре, изашли у васиону, да би се нешто касније домогли орбиталног одсека „Сојуза 4”. Скинули су затим скафандре и ушли у командну кабину „Сојуза 4”, где их је чекао Владимир Шаталов, који је дан пре њих ланси-

Унутрашњост првог вештачког Земљиног сателита „Спутњика 1”

БАЗА НА МЕСЕЦУ

Према изјави првог човека Руске космичке корпорације „Енергија” Николаја Севастјанова, Русија планира да направи базу на Месецу, која ће стално да функционише, а која ће, сем осталог, послужити и за допремање изотопа хелијума 3 на Земљу. Стална база на Месецу требало би да проради до 2015. године, а да пет година касније почне индустријска производња хелијума 3’

Значајну улогу у стварању Месечеве базе имаће међународна космичка станица, која се већ дуго налази у Земљиној орбити и која ће до 2009. године имати 12 одсека. Тада ће посаду те станице чинити шест људи, који ће на орбити монтирати основну конструкцију будуће базе. Према мишљењу руских експерата, на Месецу има најмање милион тона хелијума 3’, што у потпуности може да задовољи потребе становника на нашој планети за најмање хиљаду година.

УТЕМЕЉИВАЧ КОСМОНАУТИКЕ

Константин Циолковски (1857–1935), руски научник и проналазач у области аеродинамике, ракетодинамике, теорије авиона и дирижабла – утемељивач је савремене космонаутике. Поставио је основе теорије ракета и ракетног мотора на течно гориво и први је решио проблем слетања космичких апарата на планете без атмосфере, разрадивши, пре тога, теорију конструисања вишестепених ракета.

Истраживања Циолковског удариле су темеље међупланетарних путовања. Први је изнео идеју о стварању вештачких насеља на орбити око Земље, размотривши уједно и медицинско-биолошке проблеме током дугих космичких летова.

ран са Земље. Донели су му из домотине писма и новине.

Прва експериментална васионска станица путовала је четири часа и 30 минута око наше планете. За то време космонаути су обавили низ опита и проверили какве су могућности маневрисања тим васионским објектом. После успешног одвајања, „Сојуз 4” се спустио на Земљу, док се „Сојуз 5” приземљио дан касније.

ЗАЈЕДНИЧКИ ПОДУХВАТ

Убрзо после тога Руси су кренули ка сложенијим орбиталним станицама типа „Саљут” којима је могло да се пилотира (укупно их је било 15), да би након лансирања орбиталне станице „Мир”, са ракетом носачем „протон” (20. фебруара 1986) започело ново поглавље у истраживању

ЈАПАНСКА „ПРИНЦЕЗА“ НА МЕСЕЦУ

Јапан је недавно лансирао своју прву космичку сонду „Кагуја“ (Месечева принцеза из једне старовремене јапанске бајке), тешке три тоне. Она ће истраживати површину Месеца, гравитацију и друге параметре на основу којих би требало да се донесу закључци о постанку нама најближег небеског тела и његовој еволуцији.

Јапанска агенција за истраживање свемира (ЈАНА) саопштила је да се нада да ће до 2025. године и своје астронауте послати на Месец.

Иначе, јапански стручњаци су планирали да Месечеву сонду „Кагуја“ лансирају још пре четири године, али је подухват одлаган неколико пута због кварова на ракети носачу и неких других техничких проблема.

ДОСТИЖАН ЦИЉ КИНЕЗА

Водећи кинески научник Хуанг Чунпинг изјавио је недавно да је искрцавање Кинеза на Месец циљ који се „сигурно може достићи за 15 година“. Програмом „Чанге“ (названом по вили са Месеца из једне кинеске легенде) предвиђене су три фазе.

Прву фазу чини само лансирање вештачког сателита у Месечеву орбиту. Кружећи по њој, сателит би обезбедио прецизне податке о микроталасима и дебелини Месечеве коре. У другој фази, која би почела 2012. године, моторизовани роботи би скупљали узорке са Месечевог тла, док би се у трећој фази, после 2017. године, сателит вратио на Земљу са узорцима тла. Истовремено би се убрзале припреме за слетање првог (или првих) Кинеза на Месец.

У тој фази ће се, сматрају светски експерти, кинески космички програм знатно приближити космичким програмима Америке и Русије.

васионског простора. У међувремену се и у Америци успешно остваривао програм изградње орбиталних васионских станица („Скајлаб“, „Фридом“ и „Алфа“), а средином деведесетих година прошлог века, када се дошло до закључка да су трошкови истраживања ко-

смоса веома велики и да их ваља делити са другима, Руси и Американци су се договорили о заједничком програму везаном за лет космичких бродова са људском посадом, под називом Шатл-Мир. Један од првих резултата тог договора била је међународна орбитална станица „Алфа“, настала комбиновањем елемената америчке станице „Фридом“ и руске „Мир“.

Ниједан космички програм, међутим, није било могуће остварити а да нису конструисана средства која ће, најпре Земљине вештачке сателите, а затим и космичке бродове, лансирати у васионски простор. Реч је, дакако, о ракетама и читавим космичким транспортним системима као што су *Спејс-шатл* (Америка) и *Енергија-буран* (Русија). При томе се пошло од захтева да се направи такав космички транспортни систем који ће се користити вишестрано, а не само једном, као што је, рецимо, било приликом лансирања сателита помоћу вишестепених ракета, јер оне нису биле ништа друго до веома скуп потрошни материјал. Слично је било и са космичким бродовима, од којих су се, после лета, на Земљу враћале само њихове кабине са посадом.

Комплет *Спејс-шатла* чине орбитер (ракетоплан), односно летилица која улази у путању око Земље, затим спољни резервоар са горивом и две помоћне ракете бустер, са чврстим горивом. Главни део тог комплета је, свакако, орбитер или ракетоплан. Осим што

му је намењена улога космичког транспортера, ракетоплан (орбитер) је, сам за себе, космичка летилица опремљена тако да на путањама око наше планете остане од 7 до 30 дана. Први *Спејс-шатл* „Колумбија“ лансиран је 12. априла 1981. године. У наредних 13 година било је укупно 80 лансирања, од чега се један врло трагично завршио, када је 26. јануара 1986. „Челинџер“ експлодирао само 73 секунде након лансирања. Свих седам чланова посаде, међу којима и једна жена, том приликом су погинули. То је највећа катастрофа у досадашњим истраживањима космоса. И један руски космонаут је своју одважност платио животом – Владимир Комаров, који због квара космичког брода није могао успешно да се приземљи, него је брзином од 50 метара у секунди ударио у тло.

—■ ОДУСТАЈАЊЕ ОД „РАТА ЗВЕЗДА“

Суштинска разлика између америчког космичког транспортног система *Спејс-шатл* и руског *Енергија-буран* јесте у томе што амерички сам за себе чини тај систем, док је „буран“ (ракетоплан) само једна од могућих врста терета који ракета носач „енергија“ може да понесе у васиону. „Буран“, дакле, у космос може да стигне само уз помоћ огромне ракете, каква је „енергија“. Користан терет који амерички *Спејс-шатл* може да понесе у космос ограничен је на 30 тона, колико стаје и у руском „бурану“. Међутим, ракета „енергија“ може у космос да понесе сваковрсне терете, рецимо, делове за орбиталну станицу, дугачке више од 30, а широке до 8 метара, чија је укупна маса чак 105 тона.

И Европска васионска агенција (ESA) за свој космички транспортни систем одабрала је концепцију сличну руској, али се средином деведесетих прошлог века одустало од даљег развоја ракетоплана „хернес“, а самим тим и од космичког транспортног система „аријана 5“.

Човек је, дакако, од вајкада упирао поглед ка звездама и непрегледним васионским просторствима, а своје многобројне снове и маштања претакао у митове, бајке и научнофантастичне приче и романе. Приче о летовима ка небу могу се наћи у старокинеским записима, у асирско-вавилонском епосу, стариндијској поеми „Махабхарата“ и другде, док је старогрчки мит о Икару и његовом лету ка Сунцу вероватно најраспрострањенији. Зато данас никога не треба да изненади настојање човека да, користећи се огромним научним и техничко-технолошким остварењима, што дубље продре у васиону, јер су користи вишеструке, почевши од напретка у фундаменталним и примењеним истраживањима до практичних остварења у многим индустријским и привредним гранама, чији је крајњи резултат бољи и дужи човеков живот на планети. Зато је добро што се, кад је реч о војној примени резултата космичких истраживања, коначно схватило да се ни тзв. „ратом звезда“ не би ништа постигло, осим што би се улудо потрошила огромна новчана средства, а човечанство осиромашило. ■

Влада РИСТИЋ

WAR ROCK

САМО НА ИНТЕРНЕТУ

По жанру ова игра је вишекорисничка симулација у првом лицу. Након регистрација, која је бесплатна, добијате извесну суму динара за које купујете оружје. Али опрез, запитајте се да ли вам треба баш то оружје и колико дуго ћете играти, јер након истека одређеног времена губите своје наоружање.

Снимљива симулација War Rock може се играти само на Интернету. Представљамо вам је јер је легална, бесплатна и сасвим солидно урађена. По жанру спада у тактичку вишекорисничку симулацију у првом лицу. Након регистрација, која је бесплатна, добијате извесну суму динара за које купујете оружје. Да, добро сте прочитали, валута у овој игри је динар. Уколико се одлучите да купите неко оружје, запитајте се да ли вам треба баш то оружје и колико дуго ћете играти, јер након истека одређеног времена губите своје наоружање. Нека од средстава могу се купити (односно изнајмити што је тачнија дефиниција) на неколико дана, а нека чак на цео месец.

Да би имала бољи рејтинг по ESRB рангирању, симулација има смањен ниво насиља, односно крви, па спада у „Т” односно „Teen” групу, што у преводу значи да је прихватљива за децу од 13 година навише. У игри постоје две зарађене стране. „Derbaran Military” су представници регуларне војске, а „NIU Mercenaries” су попут терориста без одређених униформи, у неку руку борци за слободу. Обе „стране” су и добре и лоше и на почетку можете бирати ону за коју се борите.

■ ТРИ ВЕЛИЧИНЕ МАПЕ

Понуђене су три величине мапе. На најмањој не постоје возила или летелице, на средње великој возила су „редовна појава”, а на највећој имате велики избор превозних средстава – хеликоптере, тенкове, транспортере и многобројна оруђа којима можете управљати, што пружа добар осећај реалности. Тако *M2 Humvee*,

Humvee Avenger, Humvee TOW, Motorcycle, Covered Truck, Gepard, Wiesel, K1A1 Tank, Luchs, Chunma, Leopard, A10 Warthog, AH-64 Apache, Blackhawk, CH-47 Chinook, F-15 Eagle, RafaleLSSC, Mark V, Leclerc, K200, MD500 и Оерликон чине ваш возни парк који се разликује од мапе до мапе.

Лично наоружање је такође врло разноврсно – Colt .45 , Glock, Desert Eagle, Magnum .357, MP5K, Dual Beretta , MP5, P90, Uzi, K1, G36C, G36 D, MP7A1, K-2, AK-47, M4A1, G36, FAMAS, M-60, M249 Minimi, M24, SSG, PSG-1, AWM (Arctic Warfare Magnum), Steyr AUG A1, Winchester shotgun, Panzerfaust, RPG-7, Stinger и M134. Можете га користити у зависности од тога колико сте спремни да платите и који сте изабрали лик.

Инжењер је лако наоружан и примарна улога му је да поправља оштећена возила. Болничар је такође лако наоружан, а његова улога је да лечи себе и саборце. Извиђач има улогу снајперисте и на већим мапама скоро да је обавезан избор. Војник је добро наоружан, средње брз лик, и универзалан је избор за све мапе. Тешка оружја су код лика који носи против-

ПОТРЕБНА КОНФИГУРАЦИЈА

За ову игру потребан је следећи хардвер: процесор на 800 Mhz и 512 MB меморије, графичка карта било која у класи Радеон 8500LE, Geforce MX400 и, наравно, све преко тога. На вашем хард диску игра ће заузети нешто више од 900 MB, што је у данашње време заиста врло скромно.

тенковско наоружање и уз доплату противавионске ракете. Користан је само на већим мапама где постоји велики избор превозних средстава.

Убијањем противника и уништавањем противничких возила добијате поене и чинове. Ваш лик ће с временом имати мирнију руку, већу отпорност на рањавање и брже кретање. Уколико „погинете“ губите поене, а уколико изађете из игре пре краја, губите све поене које сте стекли у току играња. Од могућег варања у игри заштићени сте системом PunkBuster који избацује варалице чим покушају неку превару.

— ■ ЈЕФТИНИЈИ ОД КОНКУРЕНЦИЈЕ

Постоје плаћене и слободне верзије. У зависности од тога колико ћете платити, имаћете више или мање новца којим ћете купити додатно оружје и опрему, брже ћете добијати чинове и моћи да направите свој клан тј. вашу борбену групу која ће имати свој амблем и чланове. Такође, играчи који плате имају и могућност играња на неким од специјалних мапа. Једини проблем је што након месец дана од куповине губите оружје па морате поново да уплатите да бисте се играли.

У овој игри биће вам лакше да научите управљати неким возилом него у другим конкурентским симулацијама. Конкуренције има много, али је овде могуће легално да играте без плаћања претплате и/или куповине оригиналног софтвера који ће из вашег џепа извући неколико хиљада динара.

Ако сте заинтригирани овим текстом и желите да се опробате у занимљивој симулацији War rock, посетите <http://www.warrock.net> и након преузимања потребног фајла бесплатно се региструјте. ■

Игор ВАСИЉЕВИЋ

ТРЕЋА ДИМЕНЗИЈА НОВА СТАЛНА ПОСТАВКА НАРОДНОГ МУЗЕЈА У ВАЉЕВУ ПРОШЛОСТИ

Прихватили смо гледиште и праксу по којима музеј не треба публици да понуди само информације, већ и догађаје. По том принципу, потрудили смо се да у новој поставци уместо класичних витрина, мањим или већим амбијенталним реконструкцијама догађаја, посетиоцима прикажемо што живљу слику прошлости – каже директор Народнoг музеја Ваљево Владимир Кривошејев.

У књизи „Музеји и публика“, музеолог др Ирина Суботић пише: „Музеји данас усмеравају сву пажњу на публику, тражећи начина да, поред постављања својих експоната, поставке и изложбе буду и догађаји... Први такав догађај у нашој музеологији је поставка сеча кнезова у Муселимовом конаку Народнoг музеја Ваљево“.

Поставка у Муселимовом конаку уследила је после отварања добро осмишљеног комплекса у Бранковини, музеја на отвореном посвећеног породици Ненадовић, али и Десанки Максимовић и животу у ваљевском крају уопште. После та два пројекта, стручни тим Народнoг музеја Ваљево одлучио је да освежи садржај који се свакодневно може видети у просторијама музеја и осмисли нову сталну поставку.

РЕКОНСТРУКЦИЈЕ ДОГАЂАЈА

– Ми смо прихватили гледиште и праксу по којима музеј не треба публици да понуди само информације, већ догађај. По том принципу, потрудили смо се да у новој поставци уместо класичних

Директор Народног музеја
Ваљево Владимир Кривошејејев.

витрина, мањим или већим амбијенталним реконструкцијама догађаја, посетиоцима прикажемо што живљу слику прошлости. Отуда назив поставке: *Трећа димензија прошлости – поглед из будућности* – каже директор Народног музеја Ваљево Владимир Кривошејејев.

Нова поставка доследна је у разоткривању тајни прошлости на начин који је савременом посетиоцу близак. Предмети нису само изложени, већ је приказана и њихова истинска функција. Посетилац може и сме да додирне одређени предмет и тако доживи приказани догађај.

Аудио и видео материјали оживљавају предмете из прошлости и помажу да се приближи атмосфера минулих времена.

Тако, на пример, микроамбијенталне реконструкције у витринама садрже приказ археолошке сонде или налаз средњовековног новца. Макроамбијенталне целине, каква је изглед ваљевске улице 19. века, посетиоца уводе у окружење које одговара том добу. Док ковачки мех потпирује ватру у ковачкој радњи, са другог краја улице допире звук виолине првог апотекара који је свирањем привлачио муштерије.

Болнички штатор који дочарава атмосферу чувене Ваљевске болнице, у којој је болесницима од тифуса помагала, разболела се и

умрла позната сликарка Надежда Петровић, у непосредној је близини ратног кабинета војводе Мишића. У грађанском салону с почетка двадесетог века чује се цез музика коју домаћица пушта с плоче. На питање заинтригираног посетиоца да ли се у Ваљево заиста у то доба слушала цез музика, одговор пружа фотографија иза угла на којој се виде чланови цез оркестра који се звао „Хаваји бенд“.

Ваљево је, према речима директора музеја, било те судбине да вековима остане један од просечних градова у Србији. Од његовог првог помена у 14. веку до данас, оно је увек било место средње величине. Никада није било највећи град Србије, али није се ни претворило у незнатно насеље. За то време многи велики центри су настајали и нестајали. Дobar пример за то је Ново Брдо на Косову, које је некада било веће од Лондона.

Основни разлог стабилности у развоју Ваљева, како истиче директор Кривошејејев, јесте то што се оно налази на чворишту природних путева. Каква год била историјска дешавања, кроз Ваљево су увек пролазили и војници и трговци, и најмоћнији и сасвим обични људи, у њему су се сусретали и иза себе остављали вредна дела. С друге стране, Ваљево није имало у свом залеђу никакве веће привредне капацитете, као што су значајни рудници или простране житнице, те стога никада није прерасло оквире регионалног центра.

СЕЧА КНЕЗОВА

У појединим историјским епохама, Ваљево се ипак издигло из те своје, на неки начин блажене просечности, и било поприште догађаја важних за много шири простор. Кључни разлог за важну улогу Ваљева у време пред избијање Првог српског устанка било је постојање врло широке кнежевске самоуправе у Србији крајем 18. века, уз постојање локалне жандармерије па и локалне војске која

је помагала паши у Београду да се бори са одметнутим јаничарима. Локална војска Ваљевске нахије наставила је да постоји и после укидања таквих војски у другим нахијама, након што су јаничари преотели власт у Београду. Јаничари су, на име, бојећи се интервенције босанског паше који је био лојалан султану, дозволили да раја задржи своју милицију под условом да им помогне у очувању власти.

Сеча кнезова била је превентивни удар јаничара који су погубљењем организатора отпора и потенцијалних војничких вођа хтели да српски бунт сасеку у самом зачетку. Тачан број побијених кнезова ни до данас није утврђен. Поименично је познато тридесетак људи, а претпоставља се да је страдало њих седамдесетак. Историја се никад не бави претпоставкама, али ако се реално сагледају општи токови предустаничких догађања, може се закључити да је Ваљевска нахија тада била центар устаничке акције.

Сама сеча кнезова за повод је имала пресретнуто писмо кнеза Алексе Ненадовића у којем је он договарао сарадњу с Аустријом у случају подизања устанка против Турака. Турски прорачун да се делатност на подизању устанка може пресећи показала се погрешном. Остали завереници, пре свих чланови породице убијеног кнеза, прота Матеја, Сима и Јеврем Ненадовић, већ су били добро припремљени да преузму руковођење народном побуну у ваљевском крају.

Друга, веома битна улога Ваљевске нахије у устанку тиче се изласка те територијалне јединице на Саву, преко које је остваривана веза са Аустријском царвином и целим хришћанским светом. Срби који су живели преко Саве обезбедили су прве испоруке муниције за устанике, управо преко тог савског дела ваљевског краја. Само Ваљево устаници су лако заузели, те тако није било већих борби у том крају. Највећа чарка била је код Чучуга, а турски упади спречавани су на две стратешке тачке на путу ка Босни, у Братачићу и Буковици. Ваљевска војска учествовала је у многим већим бојевима, као што су ослобођење Ужица и бој код Свилеуве у Шабачкој нахији.

У време Милоша Обреновића, члановима породице Ненадовића због оданости Карађорђевићима није дозвољавано да добију најважније државне функције, иако су им признаване заслуге у борбама за ослобођење. Делећи судбину своје водеће породице и цео ваљевски крај био је помало запостављен. Доласком на власт кнеза Александра Карађорђевића, ожењеног ћерком Јеврема и унуком Јакова Ненадовића, кнегињом Персидом, Ненадовићи се уздижу на највише положаје и напуштају Ваљево. Од тада Ваљево бива остављено да се развија у складу са својим природним и људским ресурсима, и наставља да доприноси укупном развоју Србије која је ступила на пут напретка.

МИШИЋЕВ РАТНИ КАБИНЕТ

Привредним развојем Ваљева управљали су углавном имућнији српски трговци и занатлије који су с временом започинjali да се баве и индустријском производњом. Тако је полуиндустријску производњу пива у Ваљеву започео један кафезија који као технолога запошљава млађег пословођу из београдске Вајфертове пиваре, извесног Ајхингера. Јеврејски и цинцарски трговци нису населили Ваљево, јер су за своје станиште изабрали веће центре. Много већи значај за развој Ваљева имали су имигранти руског и јерменског порекла који су у град пристигли после Првог светског рата. Руси су били професори у ваљевским школама и вредно су обављали различита техничка занимања, док су се Јермени са пуно преданости бавили трговином.

Музеј чува успомену и на епопеју српске војске у Првом светском рату. Ваљево је тада било ратна позорница на којој су се одиграле важне битке. У њему је основана велика болница за

Митраљез „Максим“

ЈЕДНОМЕТНА „ПИБОДИ“

Један од експоната који се може видети у ваљевском музеју вредан за историју наоружања у Србији, јесте једнометна „пибоди“ пушка из времена српско-турских ратова. Већ у то доба та пушка је била технолошки превазиђена, јер се пунила само једним метком, а Турци су поседовали и „винчестер“ пушке са шаржером од више метака. Војвода Мишић је у својим мемоарима описао како су се турски војници служили ратном преваром. Испалили би пушчани плотун, па затим фингирали пуњење пушка које је тада трајало извесно време. Српски војници су кретали у јуриш, како би искористили паузу између два пуњења пушка турских стрелца, али сачекала би их палба „винчестер“ са шаржером од шест метака. Српска војска убрзо је добила нове модерније пушке, а у музеју у Ваљеву данас стоји „пибоди“ пушка, сведок тих тешких борби од пре сто тридесет година.

оболеле од пегавог тифуса, а Ваљевци су масовно кренули и у албанску голготу, и победоносно се вратили са солунског фронта. Један од предмета у музеју који подсећају на то доба је митраљез „максим“. Конструктор митраљеза „максим“ јесте немачког порекла, али није Немац као што многи мисле, већ Американец, који је свој патент заштитио у САД, и доживео да се по њему митраљез производи широм света.

Ратни кабинет војводе Мишића дуго времена је био заборављени комад намештаја у Министарству одбране. Педесетих година 20. века, одмах по оснивању музеја, кабинет је допремљен у Ваљево. Данас музеј чува још низ предмета који су везани за славног војсковођу, од наочара за вођу аутомобила, који тада нису имали шофершајбне, до зидног сата који је после пробоја солунског фронта војвода добио на поклон од Британаца. Кућиште тог сата направљено је од месинга претопљених топовских граната.

Народни музеј у Ваљеву и убудуће ће имати улогу коју треба да има по постулатима музеологије као науке. Основна компонента мисије музеја је заштита културних добара. Паралелно с том функцијом, они имају и мисију развоја и ширења културе у свом окружењу. Трећа основна мисија коју имају сви музеји јесте њихово учешће у образовном процесу. То су установе које доприносе изградњи идентитета, не само у националном, већ и у регионалном и локалном оквиру.

У овом тренутку, по оцени стручне јавности, нова поставка музеја у Ваљеву најбоља је и најмодернија у Србији. Међутим, према мишљењу директора музеја, то је само знак да су поставке српских музеја у лошем стању. Ваљевска поставка би у том смислу могла да буде позитивна провокација за друге музеје. ■

Александар АНТИЋ

ЗАЉУБИТЕ СЕ У ЈЕДАН ГРАД

„Како се често дешава да путник посети неко чувено место очекујући много, а одлази из њега потиштен и разочаран. Овакви случајеви су са: Атином, Рајном, Св. Петром у Риму. Међутим, отишао сам у Београд не очекујући ништа – ни декор, ни призоре, ни веселост, нити ишта занимљиво – а сада сам тако потпуна жртва његовог заводљивог шарма да од њега морам да се одвојим са највећим болом. Ово је неко ново осећање: *заљубити се у један град.*”

Херберт Вивијен, *Србија, Рај сиромашног човека, 1896.*

Како се у Београду живело и како је Београд изгледао током 19. и првих деценија 20. века из угла путника који су у њему боравили? Како су нас други видели и шта су о нама писали? Која јела су била омиљена тадашњим посетиоцима и у које кафане су најчешће залазили? Колико су реке биле важне и грађанима и посетиоцима тадашњег Београда? Одговоре на ова занимљива питања, која врло често дефинишу неки простор, описујући оно чега најмање има у историји – живот, понудиће и изложба „Заљубити се у један град – европски путници у Београду (1815–1914)”, организована у *Сали под сводовима* Конака кнегиње Љубице, поводом званичног отварања централне европске прославе *Дана европске баштине 2007.*

Изложба и каталог речју и сликом прате описе града, од првих деценија 19. века, па све до Првог светског рата. Одабрани текстови потичу из пера најпознатијих европских путописаца који су у Београду боравили или само пролазили кроз град. Међу њима су Ото Дубислав фон Пирх, Сигфрид Капер, Едмунд Спенсер, Густав Раш, Емануел Дормесон, Ђузепе Барбанти-Бродано, Херберт Вивијен, Габор Егреш, Мери Е. Дарам, Феликс Каниц – који је речју и цртежом оставио можда и најинтензивнији траг о Београду и Србији тог времена.

Изложба је заједнички пројекат Музеја града Београда, Народног музеја у Београду и Народне библиотеке Србије, а ауторски тим предводи др Ђорђе С. Костић.

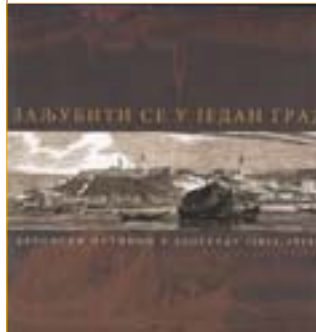
Вероватно је данас најтеже одговорити на питање шта је у ствари све био Феликс Каниц, пише у тексту каталога Ђорђе С. Костић:

„Истраживач река и рудних богатстава, заљубљеник у античко наслеђе, будни посматрач народних обичаја, картограф, уметник који је израдио на стотине цртежа предела и зграда које је обишао и видео, научник који је неуморно писао о историји појединих крајева. Таквог Феликса Каница, пуног интересовања за разне области човековог стваралаштва, данашњи читалац може да сретне на свакој страници његових радова, од оних првих у којима је писао о археолошком наслеђу на територији Србије, до последње обимне књиге, *када је завршио коректуру последњег табака* и преминуо почетком 1904. године.

Током својих честих посета Србији, а боравио је у њој током друге половине 19. века више од осамнаест пута, посебну пажњу Феликс Каниц је посветио Београду”.

О том граду је писао:

ОВДЕ СЕ СКУДА ЗАПАЖА ЖИВОТ

„Од раног јутра беше се подигла жестока бура. Дунав је бацао велике таласе који често заплускиваху лађу и који нас бацаху час доле, час горе. Пловили смо према Ратном острву, па затим његовом јужном обалом. После вожње од два сахата стигосмо напослетку на турско земљиште под београдским брегом.”

Ото Дубислав фон Пирх, *Путовање по Србији, 1829*

„Црвенило вечерњег јесењег сунца лежало је на пољима с друге стране Саве. Оно се преламало на воденим површинама равничарских мочвара, а одблесак му је треперио на лименим површинама торња Саборне цркве, на прозорима Богословије и најзад на врху минарета и на полумесецу највише тврђавске иамије, док су се на западу у магловитим плавичастим тоновима сливале нејасне контуре амфитеатрално распоређених планинских огранака. Прелазак из дана у вечерњи сутон био је невероватно брз.

Издајека привлачан раскошан цвет, губио је готово сву своју лепоту чим се, преко полузатрпаних јарака са трошним дрвеним мостићима, кроз једну од три запуштене варошке капије ступи на тло Дорћола, настаненог већином муслиманима, где се, тако рећи, сав јавни живот одвијао на улицама уз највећу вреву, док су у споредним улицама и сокацима владали јавашлук и пустош. Дуги земљани зидови без прозора; високи плотови кроз које се нигде није могло ни провирити у дворишта; иамије, минарета, чесме са турским натписима и посветама, крчме са неограђеним терасима, накривљене баракe са дућанима у којима су се наочиглед свих обављали и прљави послови; ашчине са тешким мирисима белог и црног лука, опседнуте дроњавим турским војницима и чопорима гладних и прождрљивих паса; хамали, бучни телали, шарене гомиле.

Али већ и природним, постепеним развико Београда, уклањањем ружног шанца и турских махала, регулацијом улица и улепшавањем онога што је остало новоградњама, парковима, тротоарима итд., уклоњени су последњи остаци из оног времена кад је шаролика мешавина његових оријенталних и западњачких елемената подстицала живу игру маште.

Светлуцави врхови минарета слали су у сусрет странцу поздраве илирског истока, а живописна гужва по уским турским улицама, оживљавала је већ избледеле слике Шехерезаде, која је некад распаливала нашу младалачку машту. Захваљујући тихом жуборењу шедрвана које годи сваком уху, и захваљујући необичним призорима у јеврејским и циганским махалама са женама ватрених очију, човек је био спреман да заборави муке које му задају ужасна калдрма и непријатни мириси из ашчинеца, које држе Арнаути вредни Верешчагинове кичице”.

Д. МАРКОВИЋ

ГРАД У ЗАГРЉАЈУ РЕКА

„Укрцао сам се на брзу руку, и са каквим сам задовољством посматрао, у провцу Београда, бели град, који се благо спушта на обалу реке и нестaje некуд у пољу, са његовим високим стеновитим брегом овечанним турском тврђавом, зелене мрље његових вртова, његова позлаћена кубета, чудесну водену масу ушћа Дунава и Саве, пресечену красним острвцима на којем живе чапље у великом броју – читав тај призор који се купао у најлепшој плавој светлости”.

Јозеф Ренак, *Путовање на Исток, 1879.*

ЗАТВАРАЊЕ КОСОВСКЕ РАНЕ

Пише
Крстан МИЛОШЕВИЋ

Кумановска битка убраја се у најзначајније битке које је Српска војска водила и имала је велики значај за даљи ток рата. Куманово је било кључ турске одбране, па када је она пробијена, решена је судбина Турака у Македонији. Победа у тој бици снажно је појачала самопоуздање и борбени морал у редовима Српске војске и савезника, подигла њихов углед и трасирала пут свим каснијим победама.

Еалкански савезници нису имали заједнички план за рат против Турске. Дејствовали су према својим засебним плановима, на посебним војштима, без чвршће оперативне везе и неопходне координације, па је то Турцима олакшало ситуацију. Укупне снаге балканских држава износиле су око 578.000, што говори о њиховој надмоћности у људству. Борбе су се одвијале на три одвојена простора: Бугари су кренули према Тракији и Цариграду, Грци према Македонији и Епиру, Црногорци и Срби према Саниаку, Косову, Албанији и Македонији.

ПЛАН СРПСКЕ ВОЈСКЕ

Српска страна је свим силама настојала да докаже приоритет вардарског надмаричким војиштем, док је начелник бугарског Генералштаба, генерал Фичев, цењен као способан и обзрив, упорно тврдио супротно. Обе стране су остале при свом ставу. Ипак, после утврђивања одлука о груписању снага и помоћи Србије Бугарској (Друга армија), генерал Фичев се обратио речима: „Ето тако, господине Мишићу... нама двојици предстоји или да се у овоме рату прославимо, или да будемо обешени, ви на Теразијама, а ја на Софијској пијаци“.

Замисао ратног и почетног операцијског плана Врховне команде Српске војске може се изразити овако: снажним концентричним дејством главних снага, развијених у три оперативне групе (три армије са укупно 282.000 људи и 406 топова), косовским, моравско-вардарским и криворечко-брегалничким правцем, наметнути турској Вардарској армији битку на простору Скопље–Велес, где би српска Прва армија наносила главни удар с фронта, док би крилне армије (Друга и Трећа) обухватиле оба крила турских снага. Помоћне снаге (Јаворска војска и Ибарска бригада) требало је да дејствују према Рашкој области (Саниаку), колевци средњовековне српске државе. Очигледно, идеја је била заснована на процени да ће главне турске снаге бити груписане на простору Овчег поља. У стварности, догодило се нешто друго.

Концентрација Српске војске отпочела је и завршена веома уредно и благовремено. Већ 18. октобра Српска војска је била спремна да отпочне операције. Са концентрацијом обављен је и стратедијски развој.

Фуд-беј
заробљен
на Куманову

Српска Прва армија (командант престолонаследник Александар, начелник штаба – пуковник Петар Бојовић), састављена од Моравске, Дринске и Дунавске дивизије првог позива, Тимочке и Дунавске дивизије другог позива и Коњичке дивизије, јачине око 132.000 људи, груписана је у рејону Врања, са задатком да наступа правцем: Врање–Куманово–Овче поље и „туче главне турске снаге на вардарском војшту“.

Српска Друга армија (командант генерал Степа Степановић), састављена од Тимочке дивизије првог позива и бугарске Седме (Рилске) дивизије, јачине око 76.000 људи, груписана је на простору Ћустендил–Дупница, са задатком да наступа правцем: Крива Паланка–Кратово–Овче поље и „дејствује у десни бок главних турских снага“.

Српска трећа армија (командант генерал Божидар Јанковић), састављена од Шумадијске дивизије првог позива, Дринске и Моравске дивизије другог позива и Моравске бригаде првог позива, јачине око 76.000 људи, распоређена је у две оперативне групе. Са простора Топлице, Мердара, Медвеђе и Тупалског виса имала је задатак да наступа преко Косова и „дејствује на леви бок турских снага“.

Ибарска војска (генерал Михаило Живковић), састављена од Шумадијске дивизије другог позива и Петог прекобројног пука, јачине око 25.000 људи, прикупљена је у рејону Рашке, са задатком да надире према Новом Пазару и Косовској Митровици. Јаворска бригада (пуковник Миливоје Анђелковић), јачине око 12.000 људи, концентрисана је на Јавору, са задатком да продре у Санџак.

Црногорска војска била је организована у три одреда. Приморски одред (Митар Мартиновић, око 8.000 људи) налазио се на простору Бара. Зетски одред (престолонаследник Данило, око 15.000 људи) био је у рејону Подгорице, а намењена му је главна улога у освајању Скадра. Источни одред (Јанко Вукотић, око 12.600 људи), груписан је према Пљевљима, Мојковцу, Беранама и Плаву, са задатком да штити границу. Црногорска војска имала је укупно око 36.600 људи, 106 топова и 32 митраљеца.

ЧАС ОСВЕТЕ

У духу основне идеје ратног плана, српска Трећа армија, концентрисана у две оперативне групе (Топличка и Медвеђка), отпочела је наступање ка Приштини. Према подацима које је имао српски Генералштаб, пред том армијом налазила су се „слабија одељења“, чију је главнину чинила „гомила Арнауца“. Но, у стварности није било тако. Требало је савладати одбрамбени појас на коме је изграђен низ граничних караула. Земљиште којим се протезала гранична линија, у ширини већој од 100 км, веома је испресецано, брдовито, делом планинско.

На целом фронту вођене су тешке четвородневне граничне борбе, од којих посебно треба поменути оне које су вођене за Преполоца, Мердара, Превитачки вис, Подујево, Боровац, Мировац, Васиљевац, Голак, Мачју стену, Лисице, Свирце, Вељу главу, Луково... Највеће напоре и губитке имала је Моравска дивизија другог позива, која је изгубила 941 војника (209 погинуло). Највереднији резултат граничних борби представља разбијање и осипање Шиптара, што ће бити изузетно важно за развој битке код Куманова.

О борби наших „комита“ код Мердара, Мустафа Голубић, четник родом из Стоца, бележи: „Чета Војина Танкосића, прва је огласила час освете Косова. Она је у овом рату прва ступила у борбу... Око 3.000 Арнауца опсели су нашу караулу на Васиљевцу... Кад су Арнаути били од карауле свега 50 корака, видели су како међу њих пада неколико великих предмета у виду спљоштене флашице. Када су видели да предмети мирно падају, ослободили су се и пошли даље, али, небо проломи страшна грмљавина. Чу се дивљи крик хиљаде Арнауца. Тако боји српска бомба коју су Арнаути са Косова први пут чули и видели.“

После објављивања рата Турској (18. октобра), Врховна команда Српске војске је ноћу 18/19. октобра наредила генералу Јанковићу да 20. октобра крене у наступање за заузимање Приштине.

Наилазећи на разбијене и деморалисане турске и шиптарске саставе, српска Трећа армија је 22. октобра ослободила Приштину и пригинула турске снаге на повлачење према Урошевцу. Избијање на Косово остварено је са два дана закашњења у односу на план и замисао Врховне команде. Са тим закашњењем Трећа армија је отпочела планирани маневар према Скопљу и Куманову.

Према наређењу генерала Јанковића, на месту погибије кнеза Лазара, код Муратовог турбета, одржан је свечан помен Србима изгинулим у Косовском боју (1389). Парадни улазак у Приштину, Сотир Аранђеловић овако бележи: „Приштина неће видети свечанији дан од овога дана. На челу штаба јаси на коњу седи ђенерал, у чијој су пратњи команданти Шумадијске и Моравске дивизије. На челу штаба војна музика, а за штабом ордонанси и војска. Све што је живо, изашло је да дочека и поздрави Српску војску“.

Потпуковник
Александар Глишић

После прегруписавања снага и попуње, настављено је наступање у правцу Скопља и Куманова. Трећа армија се 28. октобра, након дугих и напорних маршева, праћених борбама код Урошевца и на улазу у Качаничку клисуру (25. и 26. октобра), прикупљала у рејону Скопља. На тај начин она је извршила свој наступни марш од Приштине и у долини Вардара дошла у контакт са српском Првом армијом. Иако је каснила три дана, она је испољила извештај на ток Кумановске битке. Наиме, сазнавши за пад Приштине, Шиптари су „масовно и панично“ напуштали турске јединице на кумановским положајима.

Српска Друга армија наступала је главнином на правцу Ћустендил–Крива Паланка–Страцин, а осталим снагама преко Осоговске планине према Кратову. Разбивши турске снаге на правцу наступања, главне снаге су 22. октобра избиле на Страцин, а помоћне су заузеле Кратово. Дошавши у Страцин, Друга армија је преко коњичких патрола дошла у везу са Првом. Како није имала података о непријатељу, известила је Врховну команду о својој позицији. Ибарска војска је до 22. октобра продрла до Новог Пазара, а Јаворска бригада је тог дана ушла у Сјеницу.

Према замисли генерала Путника, српска Прва армија је 21. октобра отпочела наступање првим ешеленом, који су образовале Моравска, Дринска и Дунавска дивизија првог позива, док су се Тимочка и Дунавска дивизија другог позива, уз придату Коњичку дивизију, нашле у другом ешелону. У току наступања, претходнице дивизије првог ешелона водиле су успешне борбе и протерале турске делове са Рујна и Козјака, тако да је Прва армија 22. октобра увече избила на положаје код Куманова, где се задржала и заноћила.

О борбама на Рујну познати извештач Дарко Рибникар пише: „После поразана Рујну, турске групе, измешане с Арнаутима, лежале су испред српских предњих одреда. Иза њих су остале побацане пушке, разбацани сандуци са муницијом, поцепане краве кошуље. Покрај кола, у блату, лежи разбацано 17 унакажених крвавих лешева. Сви су готово убијени бајонетима. Све је ужасно, страшно, грозно“.

И тако, 22. октобра увече, три српске армије заноћиле су доста удаљене једна од друге (Приштина–Куманово–Страцин), без чвршће међусобне везе, уверене да ће се са главним турским снагама тући на Овчем пољу. Слабо организоване извиђачка и обавештајна служба нису обезбедиле податке о подилажењу турских снага кумановским положајима, чиме су довеле у заблуду Врховну команду Српске војске и штабове армија.

НЕОПАЖЕНО ПОДИЛАЖЕЊЕ ТУРАКА

Турска Вардарска армија, главна војна групација, са готово 100.000 људи, концентрисана је 20. октобра на просторији Скопље–Велес–Штип. Турски главнокомандујући, Назим-паша, изменио је ранији план, па је уместо почетне дефанзиве, наредио офанзиву против Бугарске и Србије, уз настојање да „одвојено туче њихове војске“. За команданта Западне војске постављен је Али Риза-паша, а за команданта Вардарске армије Зеки-паша.

Насупрот неизвесности у којој је била Српска војска, Турци су плански припремали битку. Турска Вардарска армија свој стратегијски

план развоја ostvarila је организовано и врло енергично. Форсираним маршевима, остављајући комору дубоко у позадини, за само четири дана успела је да концентрише на кумановским положајима сву главнину својих снага и нападне српску Прву армију пред Кумановом. Положаји за напад били су добро изабрани. То је један огроман плато који се од Табановаца и реке Коњарке постепено уздиже изнад Куманова. Испред турских положаја био је брисан простор од неколико километара ширине, преко којег је Српска војска морала наступати. Тактички посматрано, положај је имао само једну ману: у случају неуспеха, било је веома отежано повлачење према Скопљу.

У своја три корпуса Турци су имали око 93 батаљона пешадије, седам пукова пољске артиљерије и много Арнаута, чији број никада није прецизно утврђен, а кретао се између десет и двадесет хиљада. Да би успели на Кумановским положајима, Турци су на Косову оставили део трупа за спречавање продора српске Треће армије, а једну дивизију су упутили преко Овчег поља да задржава српску Другу армију у наступању. Разуме се, главнину су усмерили у сусрет најјачој српској армији, која је продирала од Врања, између Руђа и Карадага.

Према толикој Турској војсци, као што се види, налазила се српска Прва армија, која је, додуше, била нешто бројнија, али у врло неповољном положају. Четири дивизије налазиле су се на маршу једна иза друге. Гледано са војног аспекта, за борбу су се могле развијати само под ватром. У ствари, само је Дунавска дивизија првог позива била у могућности да одмах прихвати борбу. Развој и анализа догађаја пред битку указују да су Турци били у великој предности, јер су располагали прецизним подацима о јачини и груписању српских снага. Но, ток битке ће показати да Турци то нису знали да искористе.

СНАЖАН ОПОР

Рано ујутру, по киши и магли, 23. октобра 1912. код Младог Нагоричана отпочео је напад турског Петог и Шестог корпуса на истакнуту Дунавску дивизију првог позива. Иако је била веома изненађена и нападнута надмоћнијим снагама, она је крајњим напорима успела да се одржи на положајима. Снажан и пожртвован отпор те дивизије омогућио је да се остале јединице тог дана развију за борбу, чиме је претећи пораз претворен у бриљантну победу. Од мноштва јединица које су се истакле у борби, с правом се може оценити да је Осамнаести пук „понео на својим леђима сву тежину и критичност ситуације“, задржавши напад Кара-Саидових дивизија. Он је тога дана имао 576 људи избачених из строја.

Најдраматичније борбе одвијале су се на Сртевици, где се у почетку налазио само Четнички одред. Благовременом и храбрим интервенцијом Седмог пука, који је извео три јуриша, Турци су одбачени ка Пчињи. На Сртевици је погинуо и потпуковник Александар Глишић, командант тог пука.

Како су сати огорчених борби пролазили, све очигледније је било да то није борба са „неким разбијеним остацима турских јединица“, како се тада процењивало, већ да је реч о огромним турским снагама са којима се води велика битка. Ни у смирају тог дана Команда Прве армије још није била убеђена да је то „главна и одсудна битка“, којом ће бити решен рат. Тако је завршен тај дан (23. октобар), који ће подвигом, храбрим и јуначком борбом Дунавске дивизије првог позива, практично решити Кумановску битку. Учинила је то упорношћу и крајњим пожртвовањем јединица, иницијативом и прегалаштвом нижег старешинског кадра и захваљујући грешкама турског командовања.

Врховна команда Српске војске касно је обавештена о нападу непријатеља „мањих размера“ и о „повлачењу“ турских снага, па није ни могла испољити свој утицај. После свега што се догодило, у штабу Прве армије преовладало је мишљење да 24. октобра треба предузети снажну контраофанзиву, увести три свеже дивизије и „извршити енергичан фронтални напад на целом фронту“, не очекујући при томе јаке турске снаге.

На другој страни, у Команди турске Вардарске армије „процењено је да су битку већ добили“. Петом, Шестом и Седмом корпусу је наређено да „продуже напад и победоносно реше битку“. Била је то велика заблуда. Срби првога дана нису употребили све своје дивизије, насупрот турским снагама које су уведене у борбу после дугог „усиљених маршева“ према Куманову.

ПРОБОЈ НА ЗЕБРЊАКУ

Пошто су обављене потребне припреме, дивизије српске Прве армије су 24. октобра у шест часова кренуле у наступање. Дринска дивизија првог позива кренула је са Никуланских положаја у правцу Зебрњака. И поред свих покушаја Битољске редифске и делова Седминеасте низамске дивизије, Дринци су, око подне, избили пред Зебрњак. Подржана дејством своје артиљерије, после тешких и крвавих борби, Дринска дивизија је успела да овлада тим кључним објектом турске одбране. Пошто је тиме пробијен фронт турске Вардарске армије, Турци су у нереду и панично одступали ка Пчињи.

И тако се други, одлучујући дан битке, завршио поразом турских снага. Седми и делови Шестог корпуса повлачили су се према Ско-

пљу, а Пети и делови Шестог корпуса према Штипу и Велесу. Српска војска је пропустила прилику да енергичним гоњењем оствари коначну победу, па је Турцима дала могућност да се извуку и привремено преброду тешку кризу. Дабоме, разлог је познат. Штаб Прве армије ни тада није уочио да се у бици тукао са главним турским снагама. Пораз Турака је био потпун, а Кумановска битка завршена.

Битка код Куманова, према држању јединица Дунавске и Дринске дивизије првог позива, као и дејству осталих јединица, „чини част српској пешадији“. О томе су писали многи домаћи и страни хроничари, дипломате, историчари, очевици и учесници, па ваља поменути бар неколико оцена и запажања. У оци Живојина Мишића стоји: „Кумановска битка имала је одлучујући утицај на коначан исход ратних операција на Вардарском војишту. Иако је, што се Срба тиче, до битке дошло случајно, Вардарска армија је била тако тучена да је била присиљена да се бекством спасава од потпуног поразу. Обострани губици су били велики... Затворена је страшна рана косовска“.

Опијен победом Српске војске, Иво Ћипико пише: „Младо Нагоричане! Ено, преда мном, тих сретних места, која су преко једне кичмене ноћи славна постала. Ту у нашој великој крви, запечаћен је почетак пропаста једне вековне империје“.

Гвелфо Чивинини, извештач, на Куманову је „...видео освету Косова. Било је и неке величанствене лепоте. Испунило се оно што су Срби пет векова очекивали. Куманово је осветило Косово“. Вацлав Клафач, један од бројних страних извештача, пише: „Војници иду хладнокрвно под кишу граната. Нигде нема страха и малодушности. Необично храбро држе се војници по примеру својих официра. Паника која је обузела турске снаге после поразу, нечувена је у ратној историји“.

Радоје Јанковић, извештач, пише: „Фанатични Анадолци учинили су последњи покушај пред сам врхунац трагедије. У само падање мрачне завесе, када је пораз Турака на Зебрњаку био извештан, главни јуначки радње је пао. Једно смртоносно зрно, стишло је храброг команданта Седмог пука Александра Глишића“.

(Наставак у следећем броју)

ДОГОДИЛО СЕ...

1. октобар 1949.

У Пекингу је проглашена Народна Република Кина под вођством Мао Це Дунга.

2. октобар 1847.

Рођен је немачки државник и фелдмаршал Паул фон Хинденбург. У Првом светском рату био је начелник штаба немачке Врховне команде, а од 1925. до смрти 1934. председник Немачке.

2. октобар 1869.

Рођен је индијски национални вођа Мохандас Карамчанд Ганди, назван Махатма (велика душа). Предводио је борбу за ослобођење Индије од британске колонијалне власти. Најпознатији је поборник ненасиља у постизању политичких циљева. Погинуо је у атентату који је на њега извршио један хиндуистички фанатик јануара 1948. године.

2. октобар 1946.

На свечаној седници Градског народног одбора тадашњег Петровграда одлучено је да град промени име у Зрењанин, у част народног хероја Жарка Зрењанина.

3. октобар 1866.

После седам седмица рат Аустрије и Италије је окончан Бечким уговором, по коме су Италији припали провинција Венето и град Венеција.

3. октобар 1888.

Рођен је немачки новинар Карл фон Осјецки, који је у својим текстовима разоткрио поновно наоружавање Немачке после рата. Ухапшен је 1931. и 1933, после доласка нациста на власт. Умро је 1938. од последица мучења у концентрационом логору. Добитник је Нобелове награде за мир 1935. године.

3. октобар 1932.

Ирак је стекао независност и постао члан Друштва народа после окончања британског мандата.

3. октобар 1952.

Велика Британија је на острвима Монте Бело, поред северозападне обале Аустралије, испробала своју прву атомску бомбу.

3. октобар 1991.

Председништво СФРЈ прешло је на рад у условима непосредне ратне опасности, оценивши да је грађански рат на помолу. Представници сецесионистичких република, Хрватске и Словеније, већ су се искључили из рада Председништва.

5. октобар 1912.

Потписнице Балканског савеза, Србија, Бугарска и Црна Гора, предале су ултимативну ноту Турској. Четири дана касније почео је Први балкански рат.

5. октобар 1915.

Снажном артиљеријском ватром дуж целог фронта на Дунаву, Сави и Дрини, почела је офанзива Централних сила на Србију. Нападом са леђа на Србију, Бугарска се сутрадан укључила у рат на страни Централних сила. Удруженим немачким, аустроугарским и бугарским трупама командовао је маршал Аугуст Мекензен.

5. октобар 1954.

Велика Британија, САД, Југославија и Италија потписале су Лондонски меморандум о тршћанској кризи, којим је дотадашња Слободна територија Трста подељена између Југославије и Италије.

5. октобар 1947.

У Варшави је, на основу одлуке коју су руководства комунистичких партија СССР, Југославије, Бугарске, Румуније, Мађарске,

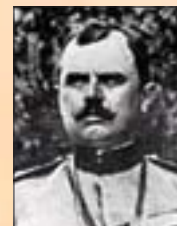
Чехословачке, Пољске, Француске и Италије, донела седам дана раније, основан Информациони биро тих партија (Информбиро).

6. октобар 1973.

Нападом Египта и Сирије на израелске положаје избио је рат Јом кипур, четврти војни сукоб Израела и Арапа, окончан 22. октобра резолуцијом СБ УН о прекиду ватре.

8. октобар 1915.

Командант Другог батаљона Десетог пука мајор Драгутин Гавриловић издао је заповест браниоцима Београда од агресије Немаца, Аустријанаца и Мађара: „Тачно у 15 часова непријатељ се има разнети вашим силним јуришем, разнети вашим бомбама и бајонетима. Образ Београда, наше престонице, има да буде светао. Војници, јунаци, Врховна команда избрисала је наш пук из свог бројног стања... Наш пук је жртвован за част Отаџбине и Београда. Ви немате више да се бринете за ваше животе, који више не постоје. Зато напред у славу!“ У јуришу су изгинули готово сви браниоци.

8. октобар 1856.

Велика Британија је почела „други опијумски рат“ против Кине, у којем јој се придружила и Француска. Када су 1857. англо-француске трупе заузеле Кантон, Кина је капитулирала и потписала мир у Тјенцину.

9. октобар 1854.

Рођен је српски физичар и проналазач Михаило Пулин. Био је професор математике и физике на Универзитету Колумбија. Његов најзначајнији проналазак, самоиндукциони калемови, омогућио је телефонски и телеграфски пренос на велике даљине помоћу кабла.

10. октобар 1918.

Прва српска армија почела је операције ослобађања Ниша, упркос упозорењу врховног команданта савезничких снага на Балкану, француског генерала Луја Франше Д'Епереса, да је то срљање у авантуру. Упркос томе, Српска војска под командом војводе Петра Бојовића ослободила је Ниш у муњевитом нападу.

11. октобар 1899.

Почео је Бурски рат између Велике Британије и јужноафричких бурских држава Трансвал и Оранж. После завршетка рата 1902, бурске државе су стављене под британску власт, а 1910. ушле су у британски доминион Јужноафрички савез.

12. октобар 1865.

Рођен је српски научник географ Јован Цвијих, оснивач антропогеографије и геоморфологије у Србији и Географског друштва у Београду 1910. године. Био је председник Српске краљевске академије од 1921. до смрти и почасни доктор више страних универзитета и академија.

12. октобар 1918.

Уз звуке композиције *Марш на Дрину* у ослобођени Ниш умарширала је Дринска дивизија Српске војске.

14. октобар 1939.

Више од 800 британских морнара погинуло је када је немачка подморница „У 47“ упловила у британску ратну луку и торпедима потопила брод „Ројал оук“.

14. октобар 1944.

Немачки фелдмаршал Ервин Ромел, назван „пустинска лисица“ након спектакуларних победа његовог Афричког корпуса, извршио самоубиство таблетом цијанида да би избегао хапшење због умешаности у заверу против Хитлера.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

НА ЛИСТИ СВЕТСКЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ УНЕСКА

НА ДРИНИ ЋУПРИЈА

Догађаји, људи и њихове судбине, долазе и пролазе. Али, та ћуприја опстаје. Подсећа на пролазност људског века. И Андрић у свом роману на то указује: „Живот је несхватљиво чудо, јер се непрестано троши и осипа, а ипак траје и стоји чврсто, као на Дрини ћуприја“.

На Дрини ћуприја, у Вишеграду, задужбина Мехмед-паше Соколовића, место укрштања Истока и Запада, хришћанства и ислама, напослетку је, после неоправдано дугог чекања, примљена у друштво најзнаменитијих грађевина на свету. Унескова комисија, која је ове године заседала у новозеландском граду Крајстчерчу, уврстила је легендарни мост на листу светске културне баштине. Тако је древна грађевина поново подсетила на стару славу.

О вишеградском мосту, над коритом Дрине, саздао је Иво Андрић роман „На Дрини ћуприја“. После Нобелове награде, о мосту, који је главни јунак и сведок свих дешавања на граници Србије и Босне, чита се на многим језицима. Па тако да није било Андрића, не би било ни чувене приче о мосту, а да није било Мехмед-паше Соколовића, не би било ни моста.

■ ВОЈСКОВОЂА И ДРЖАВНИК

Мехмед-паша, велики везир Османског царства, рођен је око 1505. године у Соколовићима, недалеко од Вишеграда. Према неким подацима, хришћанско име му је било Бајица (Бајо). Кад је имао десет година, као жртва злогласног „данка у крви“, отет је једног јутра (око 1516) од својих родитеља. У повратку из Босне, јаничарски ага, са огромном пратњом, скелом је прешао Дрину код Вишеграда, водећи са собом повећу групу „наочите и бистре хришћанске деце“, између десете и петнаесте године, намењене за аџами-оглан. Као и много пута раније, деца су на далеки пут кренула на малим босанским коњима, који су носили по два плетена сепета у којима се налазио по један дечак. Отети, одлазили су у туђи свет да би били обрезани и потурчени, заборавивши своју веру, порекло и завичај, како би живот провели у јаничарским „одама“. У једном од сепета отиснуо се и „црноманасти дечак“ из Соколовића.

Од тог дечака у сепету постао је млад и храбар „силахдар“ на султановом двору, па капудин-паша, па царски зет, па војсковођа и државник – Мехмед-паша Соколовић (Соколи), који је на три континента водио успешне ратове. За нешто више од шест деценија служио је три султана. Стекавши поверење Сулејмана Другог (1520–1566), постао је адмирал турске морнарице и повео експедицију против Триполиса (1546). Три године касније постављен је за беглербег Румелије. У рату против Аустрије и Ердеља освојио је темишварски Банат (1551–1552), а нешто касније учествовао у походу против Персије. Због ратних заслуга постао је трећи везир (1555), а након гушења побуне принца Бајазита, други везир (1561). За великог везира постављен је 1565. године. Наредне је пратио Сулејмана Другог у

походу против Аустрије, који је завршен султановом смрћу и падом Сигета. За владе свог таста Селима Другог (1566–1574), био је готово неограничени господар Царства. Доласком на власт Мурата Трећег (1574–1596), постепено се ствара јака опозиција против Мехмед-паше и његових сарадника. Убијен је у Цариграду 11. октобра 1579. године.

За време везировања Мехмед-паше, у Вишеграду су подигнути велики караван-сарај, хамам, водовод и камени мост на Дрини. Године 1571. наредио је да се у његовом завичају сагради мост „којем равна нема“. Према предању и записима хроничара, рекао је: „Цркву у Крајчиновићима код Прибоја посветио сам мајци; а мишију у Соколовићима код Рудога – своме оцу, а Ћуприју на Дрини, у Вишеграду, дарујем свом народу, као опште-народно добро, да лакше премошћива плаховиту Дрину“.

Текући кроз дубоке кањоне и тескобне гудуре, Дрина излази у проширење код Вишеграда. Ту, где излази зелена и запењена река, настао је величанствен мост од камена, са једанест складних лукова широког распона. Тај велики, камени мост, јединствене лепоте, за кога се у Царевини говорило да постоје „још само два таква“, вековима је био неопходна копча која везује Босну са Србијом, а онда преко Србије делове турске царевине до Цариграда. Мост је око „две стотине и педесет корака дугачак, а широк око десетак корака“, сем на средини где је проширен и достиже двоструку ширину. Тај део назива се – капија.

Капија је најважнија тачка на мосту. Како је један путописац написао, „капија је срце моста, који је срце касаве (Вишеграда), која сваком мора да остане у срцу“. Не могу прећи преко моста „ни сватови, ни погреб, а да се не зауставе на капији...“ (И. Андрић).

Градња моста о трошку Мехмед-паше трајала је шест година. Сем предања и многобројних легенди, нису сачувана појединости о извођењу самих радова. Остале су упамћене маштарске приче које су вешто грађене и остављане за памћење. Неке од њих кажу да су „мост градили стотине неимара под надзором Турчина Коце Мимара Синана“, кога је смрт претекла да „види довршену грађевину“. Народ прича да је мост „градио Раде Неимар“, као и многе друге грађевине које су опеване у народним песмама. Једна од легенди каже да су „мајстори дању градили, вила бродарица ноћу разграђивала, све док у стубове нису узидали близанце – Стоју и Остоју ...“

И тако, око четири и по века, преплићу се приче о мосту, а он одолева и времену и људима. У прошлости, грађен је и разграђиван. У више наврата покушавали су да га униште и природне силе и човек, несвестан његове вредности. Неколико пута Дрина је плавила мост. Највећи водостај забележен је 1896. када га је Дрина за читав метар подвисила. Мост је највише оштећен у Првом и Другом светском рату. Године 1914. аустроугарска војска потпуно је срушила два централна стуба, а у Другом светском рату смртно је рањен. Немци су током повлачења, под командом генерала Ериха фон Лера, минирали четири стуба. Мост је тек 1952. вратио ранији сјај, а Вишеграђани, као у ранијим временима, наставили да се на њему „друже, тргују, заљубљују, свађају ...“ (И. Андрић).

Но, ни у миру се није много марило за ту легендарну грађевину. Када је грађена Хидроцентрала „Бајина Башта“ (1968), девет каменних стубова заронило је пет метара дубље у корито реке. Хидроцентрала „Вишеград“, три километра узводно од моста, још више је угрозила времешну грађевину. После свега, стубови су појединачно крпљени и „лечени“, али је мост остао тежак „болесник“. Напокон, после много чекања, дошао је на листу светске културне баштине и уврштен у стотину најугроженијих споменика.

■ ОБНОВИТЕЉ ПЕЋКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ

Кад је реч о Мехмед-паши Соколовићу, треба поменути и његове немерљиве заслуге у обнови Пећке патријаршије (1557). Он је „приволео“ султана Сулејмана Другог да изда берат о обнови српске цркве.

Тај чин највероватније није проистекао из његовог великог српског родољубља, како сматрају неки старији српски историчари. Више се може говорити о Соколовићевом трајној везаности за свој завичај, рођаке и земљаке, без разлике на веру, као и свести о свом пореклу, кога се никада није одрекао. Сем тога, његово везировање пада у време превласти високих функционера српског порекла у централној и провинцијској администрацији турског царства. Они су, добрим делом, били зетови царске куће Османовића. Иначе, Мехмед-паша је своју најближу родбину превео на ислам, а његов стричевић Мустафа учинио је то са читавим селима у источној Босни.

Но, било је и изузетака. Макарије Соколовић (?–1574), први патријарх обновљене српске цркве, брат или синовац Мехмед-пашин, што није прецизно утврђено, важио је за „патријарха свих Срба“. Сачувани запис из 1568. помиње га као оног који „придржава престо српске земље“. Био је први од пећких патријарха који се називао и патријархом Бугара. Макарије је према југу и истоку поставио „међе“ Пећке патријаршије да би сузбио превласт Цариградске и Охридске архиепископије.

Према северу и западу српска црква заузимала је простор који је освајала Турска, па се тако подручје Пећке патријаршије протезало од горње Угарске и Будима, до северних граница данашње Македоније и Албаније.

Мехмед-пашин однос према пећкој цркви показује да се код Срба муслимана, у 16. веку, није угасила свест о националном и верском пореклу и да су се они трудили да свој утицај на Порти уложе за добро народне цркве. Мехмед-паша је желео да, преко обновљене патријаршије, окупи све Србе и „ефикасније их стави у службу Царства“.

Било како било, Вишеграђани очекују да ће последње „признање“ које је Мехмед-пашина ћуприја добила омогућити да се и светски стручњаци заинтересују и помогну да се „пукотине у темељима затворе, а стубови ојачају“. Верују да ће мост наставити да одолева вековима. Догађаји, људи и њихове судбине, долазе и пролазе. Али, та ћуприја опстаје. Подсећа на пролазност људског века. И Андрић у свом роману на то указује: „Живот је несхватљиво чудо, јер се непрестано троши и осипа, а ипак траје и стоји чврсто, као на Дрини ћуприја“. ■

Крсман МИЛОШЕВИЋ

Мехмед-паша Соколовић

ЈЕСЕН

Оно је опет овде, сурово, неутешно доба! Оно увек долази пребрзо, да украти наслалу пролазног лета. Оно долази да однесе, и оно што једанпут отме, као смрт, никада не даје натраг. Прелесни цветови! Које они сметају?! Цвркутаве, звонко распеване птичице! Чије срце нису такле? А сада – све је другачије? Кратки дани, сурове ноћи, пуста воља, густе облаци; и свуда баре, баре. Мрачна бесперспективност!

Као дете ропће човек на свим раскршћима живота, спотичући се о мимолетно споредно, позивајући да дође неограничено „предивно“, кратковидо и несрдечно журећи поред чудесности постојећег. Зашто? Треба само отворити очи!..

Дивна је јесен, и сваки дан нам доноси нешто чудесно.

Погледајте како је раскошна шума у свом, дан за дан, мењајућем богатству боја! Ништа слично никада није могло да покаже лето – то злато, ту румен, то лепо укорењено цвеће, ту зелен покривену бронзом, ту радосну светлу жутину, тај неизречен преплет и замршеност светлећих тонова на плавом фону и у нежној игри сунчаних зрака. Тако да је немогуће сагледати то неумољиво богатство! Као да нам је усхтело рећи: „Наслађујте се, људи, учите да пролази све што је било. Али, оно што је благодетно уме проћи у благодетној лепоти, придати свом вођењу изглед раскошног расцвета, отпевати у свом нестајању још и дитирамб Свевишњему! Тако је у природи. А ми који смо себе сматрали паметнима унемо једино туговати и роптати?“

Да, пусти су поља и вртови. Али само што су предали своје дозреले плодове. То није опуштеност пустиње или чак смрти, али јесте осама одмора, захвалног покоја и тихог слабљења, жртвеног, самопрегорног преношења плодова. Све се погружује у себе да би се обновило унутра; све се погружава у себе да би припремило нове дарове – са скромним достојанством, са тихом сигурношћу, више верујући сопственој, унутрашњој снази, него спољашњој празнини и сујетној немоћи. Као да нам све жели рећи: „Наслађујте се људи, тим несумњивим поверењем, тим ослушкивањем! Ослушните ту тајну, тај унутарњи преплет, ту самопрегорну скромност служења. И учите се нечем бољем него што су сета и роптање!“

Да, светли дан постаје све краћи; све касније се на небу појављују шкрти трагови ретког сунца; све раније нас увијају сутони. Али, ако се једанпут пробије сунце – како нежни постају сјај и сенка, како су истовремено прохладни и топли даси ваздуха, каквим сребром блесне паучина, залебдела у ваздуху, како се мирно лишћани ћилим привија земљи!

„Усхићујте се тим изгледом, људи, иначе ће вам промаћи. Радите се нестајућој лепоти. Учите се да прихватите тренутак који нам открива васељенске тајне!“

Ако је дан за вас кратак, ако жудите за сунцем које више не светли и не гори, поступајте као дрвеће и цвеће; поверите се сутону који вас овия, усредсредите се, погрузите се у своје мисли, где се из дубине ваше сопствене душе пробија светли и царује другачији, духовни сјај; погрузите се у своје мисли да бисте се обновили изнутра, да бисте припремили нове дарове; не да бисте се придржавали преживелих ликова постојања; мирно чекајте нове гласове и ново разумевање – са скромним достојанством, у тихој сигурности, више верујући тајанственој сили духа, него замисљеној празнини и немоћи!..

Данас сам лутао по свом јесењем врту. Трпко и оштро било је дисање ваздуха. Миришљаво је шуштао ћилим од листова под јесењим сунцем. Тишина ми је шаптала о вечности. ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге „Пред буктавим загонеткама господњим“
Светигора, Цетиње, 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1–15. октобар

Православни

3. октобар – Свети великомученик Јевастатије

6. октобар – Зачеће светог Јована Претече и Крститеља – Задушнице

9. октобар – Свети апостол и јеванђелист Јован Богослов

12. октобар – Преподобни Каријак Отшелник – Михољдан

14. октобар – Покров Пресвете Богородице

Исламски

12. октобар – Рамазански Бајрам

ПОКРОВ ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ

Црква је одувек прослављала Пресвету Богородицу као покровитељицу и заштитницу хришћана, која је својим молитвама умилостивила Бога према нама грешницима. Безброј пута помагала је појединцима и народима, у рату и миру, свуда у невољама.

Догађај који црква празнује десило се 14. октобра 911. године, у време цара Лава Мудрога (Философа). Било је свеноћно бдење у Богородичиној цркви Влахерне у Цариграду. Црква је била пуна народа, а негде у позадини стојао је Андреј Јуродиви са својим учеником Епифанијем. У четири сата после поноћи, угледао је свети Андреј Пресвету Богородицу са распрострајним омофором изнад народа, као да их покрива том одећом. Била је одевена у златокрасну порфиру и блистала окружена апостолима, светитељима, мученицима и девицама. Свети Андреј је показао руком Епифанију и упитао га да ли и он види „Царицу и госпођу како се моли за сав свет“, што је он зачуђен потврдио. Због тог догађаја уведено је празновање, да нас подсећа на тај тренутак и стално покровитељство Пресвете Богородице, кад год то, у невољама, од ње молитвено тражимо. ■

РАМАЗАНСКИ БАЈРАМ

Реч Бајрам је турског порекла и означава сваки празник. Арапски назив овог благодана је „Иду-л-фитр“ (Благдан престанка поста) и слави се три дана.

Ноћ пред Бајрам рамазански треба провести у спомињању Бога (зикр), покајању (теуба), тражењу опроста (истигфар) и потпуној оданости Алаху (ибодат). Срећом након среће назива се осећај који прожима муслимана на дан бајрамски. Срећа због Бајрама након среће испоштеног Рамазана. Први дан рамазанског Бајрама је забрањено постити.

Пошто је то дан у коме верници очекују награду, окупљају се у иамијама због обавезне молитве у зору (феџир) и ради обављања бајрамске молитве. Затим, окупљају своје породице, обилазе родитеље, не заборављајући при том обавезу посећивања мезара (гробова) умрлих. ■

ОРУЖЈЕ СМАИЛ-АГА ЧЕНГИЋА

У Војном музеју се чувају нож и сабља који су припадали Смаил-аги Ченгићу. Откупљени су 1951. године од Кристе Андрић из Тузле чији је супруг др Владимир Андрић, иначе љубитељ и познавалац старина, ове предмете набавио у Сарајеву још 1925. године. Том приликом је консултовао тадашње стручњаке из Земаљског музеја који су потврдили њихову аутентичност.

На десној доњој страни сечива сабље је сребром тауширан турски натпис „Исмаил Ченгић 1228“ (хиџретска 1228 је 1813. година н. е.). Нож је откупљен као бодех типа агфа, што по изгледу дршке и јесте, али по типу сечива неуобичајено веће дужине, према стручној класификацији, сврстава га у ханџаре.

Смаил-ага Ченгић је био чувени муселим гатачки, пивски и дробњачки који није много марио ни херцеговачког везира Али пашу Ризванбеговића. Незадовољни везировом управом, од Херцеговине су се често отцепљивали Грахово, Никшићка жупа, Дробњаци и Шаранци. Пошто су Граховљани отцепљење потврдили и ускраћивањем харача, Али-паша је крајем јула 1836. године на њих послао војску у којој се нарочито истакао Смаил-ага Ченгић. Применивши тактику лажног повлачења, Али-паша је поразио Граховљане којима су у помоћ притекли Црногорци. Поред осталих, на бојишту су погинули Јоко Петровић, брат владике Рада, синовац Стеван и још осам његових рођака Петровића. Поразу Црногораца на Грахову највише је допринео Смаил-ага Ченгић. Грахово, владичина велика рана, постало је предмет спора. Владика је чекао прилику да освети браћу. Истовремено, у Херцеговини је Али-паша Ризванбеговић почео зазирати од осиноности Смаил-аге Ченгића који је кулучио рају, упадао у погранична црногорска племена. Због Смаил-агиног си-

на Рустем-бега који је понижавао жене у Дробњацима и Пиви, владика Раде је главаре ових племена саветовао да убију оца чиме

би син изгубио моћ. Дробњаци су сковали заверу против Смаил-аге. Главни завереници су били Новица Церовић, Мирко Алексић и Ђоко Маловић који су поручили да по харач лично дође ага. Прихвативши позив, Смаил-ага се са одабраном војском, од око 500 коњаника, улогорио на Мљетичку. Дробњаци су са Црногорцима ноћу (почетком октобра 1840) опколили Смаил-агин логор, погубили њега и део војске. Према изворима, број погинулих турских војника креће се од 40 до 81.

Смаил-агина глава је послата на Цетиње. Пошто је ово сматрао осветом за Грахово, владика је Новицу Церовића поставио за сенатора и војводу Дробњака. После погибије Ченгића, његово оружје је Новица Церовић даривао црногорском владици Петру Другом Петровићу Његошу. Познато је да је он тада од Смаил-агина оружја на Цетиње донео „штук, двије мале пушке и сабљу“. Ово оружје је носио Милорад Медковић који је био у Његошевој пратњи 1848. године, када је владика ишао у Доброту ради измирења Црногораца и Доброћана. Свакако да Смаил-агино оружје у Војном музеју није међу оним примерцима запленим на Мљетичку. Оружница оваквог гласовитог аге морала је бити богата. У литератури се помиње још једна сачувана сабља која је припадала Смаил-аги Ченгићу, необична и ретка, „пламена сечива“, сачувана у Земаљском музеју у Сарајеву.

Новицу Церовића (1805–1895) су после Његошеве смрти уважавали његови наследници. Велики део живота провео је на Цетињу. Смрт Смаил-аге Ченгића овековечена је у истоименом епу Ивана Мажуранића. ■

Анђелија РАДОВИЋ
Снимио Војислав ТРАНДАФИЛ

СВЕ ЗА ДРУГА

Другарство и храброст најчешће се помињу у опису живота под куполама, а хуманост падобранаца додатна је врлина. Како то изгледа показали су на аеродрому „Лисичији јарак“ крај Београда, у акцији прикупљања помоћи старијем воднику прве класе Горану Тодоровићу који је 2003. године задобио тешке повреде на обуци. Средства су неопходна за сложени хируршки захват који ће извести руски стручњаци, после кога би Горан устао из инвалидских колица. Предњачили су његови другови из Специјалне бригаде, 63. падобранског батаљона, а стигли су и поклоници висина са готово свих простора некадашње Југославије.

ани викенда средином септембра. Потиснуто брзим доласком јесени михољско лето се буди у пуном сјају. Поклон природе у добар час. Аеродром „Лисичији јарак“ надомак престонице. Место где се обучавају млади падобранци, љубитељи моделарства, једриличарства, моторног летења и балона. Тамо је атмосфера увек добра, пуно је позитивне енергије, добре воље, лепих речи и још лепших призора на небу. Када је лепо време позорница је неописива.

Тај и такав амбијент изабрали су падобранци да искажу добротинство за свог друга по куполи – старијег водника прве класе Горана Тодоровића. За популарног Фацу нису оклевали, стигли су са свих страна. Најпре припадници његовог 63. падобранског батаљона и Специјалне бригаде, онда чланови бројних аеро-клубова из свих крајева Србије и колеге из Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Македоније... Неки су превалили хиљаде километара, својим превозом, о свом трошку, не питајући за цену. Ваљало је помоћи другу. Када невоља закуца на врата, падобранцима не треба специјална позивница. У време брзе комуникације вест стиже у секундама, а онда зна се – акција!

■ ВРЕМЕ ПОДВИГА

Одавно није забележена таква посета аеродрому. Паркинг простор испуњен до капије. Начичкала се војна возила, па аутомобили са ознакама Пуле, Републике Српске, Марибора, Скопља, Новог Сада, Зрењанина, Параћина... Какав сусрет. Бивши војници тадашње 63. падобранске бригаде где су стекли или усавршили знање, научили шта значи право другарство, оданост јединици, храброст... И они који Горана први пут виде у живом, а чули су и читали како је задобио повреде и на који се начин бори да прохода. Сазнали су и да је први српски параплегичар који је недавно извео скок са инструктором. Задивљујућа смелост, подвиг за свако поштовање, путоказ људима да гледају знак на коме пише: *Нема предаје!*

Циљ је хуманитарне акције да се Горану обезбеде средства за сложено хируршку интервенцију коју, за сада, најпоузданије изводе у једној московској клиници. Кичма је чудо, сложена загонетка коју решавају многи стручњаци а одгонетка лежи у оживљавању осетљивог ткива. Када оно страда, отказује пола тела. То се догодило Горану 18. децембра 2003. током извођења 984. скока. Отказао падобран а пред њим амбис дубине 1.200 метара. Само захваљујући челичном организму врхунског спортисте остао је жив, али у инвалидским колицима. Он се и надаље срча-

но бори и не губи наду. Напротив. Ту су његови другови да му помогну. Замисао је да Војска Србије обезбеди хеликоптер и посаде а сви падобранци ће плаћати скокове. Речено – учињено, уз куповину пригодно штампаних мајица са логом: „Ход по облацима“.

Па, ко да одоли? Нису се постављали рекорди, нити је било важно ко ће се приземљити у савршеном поретку, битно је да се лети под куполом. А лепоте у изобиљу: фигуре на пловетнику, заставе Војске Србије развијене на небу, елементи из свих дисциплина... Ма, скакало се за душу и Горана. У савршеном реду и беспрекорној организацији.

Пуковник Ненад Кузмановић из команде Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, некадашњи припадник чувене Шездесетреће представља строј спреман за полетање: потпуковници Саша Стевановић и Сава Иришкић, капетан прве класе Чедо Сладојевић, капетан Дејан Јовић, поручник Горан Стојановић, заставник Љубиша Душановић, старији водници прве класе Радмила Ђурић, Раде Рађеновић, Здравко Комазец, Драган Ђурчић и старији водник Обрад Баксачлић.

ЧИСТА ДЕСЕТКА ЗА ВОЈСКУ

Акцију је у својству службеног лица пратио Младен Виторовић, инспектор Директората цивилног ваздухопловства. Човек са 40 година падобранског стажа и 1.330 скокова. Његова оцена је била веома висока:

– Замисао је сјајна, реализација одлична. Чисту десетку заслужује Војска Србије! За све, организацију, безбедност, сваку врсту логистичке подршке. Велику захвалност треба изрећи Министарству одбране, Генералштабу ВС, припадницима Ваздухопловства и противваздухопловне одбране. Институције система одбране са суорганизатором акције, Ваздухопловним савезом Србије, дали су не само подршку већ и пуну помоћ. Војска гориво и пилоте, материјално-техничко обезбеђење, а Савез људе који су помогли у осталим видовима сложене организације. Све тече беспрекорно! Иначе, Горана знам од раније, одличан падобранац, диван човек и узоран старешина. Ову пажњу је потпуно заслужио. Само нека нам се опорави и врати тамо где припада – међу падобранце.

ПОДРШКА КЛУБОВА

Шта чине падобранци за свог друга показали су чланови двадесетак аеро-клубова из земље и иностранства. Свој допринос прикупљању средстава дали су представници „Саше Митровића“ из Лесковца, „Наших крила“ из Параћина, „Кикинде“, „Панчева“, „Марибора“, „Крила Кварнера“, „Македоније“, „Приједора“, Београђани из „Феникса“, „Небеског дијаманта“, „Сребрног змаја“.

Наравно, нема падобранства без висине, а за њу ће се постарати летачи. Мораће да проведу шест сати дневно у ваздуху, да обезбеде око 400 скокова у два дана. На њима је велики терет и обавеза да све протекне у најбољем реду. Безбедност на првом месту.

За командама хеликоптера Ми-8, две искусне посаде: пилоти 138. ескадриле мајори Саша Илић и Силард Гуљаш, капетани Драган Марјановић и Марко Драмљић, па авиомеханичари старији водници прве класе Дарко Нинковић и Ивица Стојшин. Веома расположени и мотивисани да дају свој допринос акцији.

— ЗВЕЗДЕ И КУПОЛЕ

Погледи ка небу. Горан разговара са новинарима, радозналим малишанима, гостима који стижу од раног јутра.

Госпођа Јелена Вученовић је стигла из Приједора са породицом. Члан је истоименог аеро-клуба, храбра и хумана жена која се срдечно поздравља са Гораном, као да се знају „сто година“. А чула је за акцију, одложила бројне обавезе на послу, нашла људе добре воље. У тој гужви заборавила је падобран. Одмах су јој обезбедили други.

– Само нека да бог Горану да прохода, он је диван човек. Заслужио је сву ову пажњу и више од тога. Срећна сам што учествујем у овој акцији и хвала свима који су је организовали – у даху изговара Јелена и одлази да се припреми за лет.

Са „Крила Кварнера“, како се зове тамошњи падобрански клуб, стигао је искусни падобранац Јосип Банић. Живи у Поречу, тренира крај Ријеке, човек добре воље и широког срца.

– Возио сам целу ноћ и у мислима ми је једино био Горан. Стаће он на ноге, видећете, такви људи су несаломљиви. Познајем многе падобранце, светске рекордере, асове, али такав дух, ведрину, борбеност и борбени дух нисам срео. Са огромним задовољством ћу скакати за њега – каже видно расположен Јосип.

Опет Југа на окупу, прича у шали Примож Корелц из Марибора. Преко хиљаду скокова је иза стаситог инжењера машинства. Прокрстарио је светом тражећи нове изазове. Када је на Интернету нашао податке о Горану, одмах му се јавио. Е, то се не пропушта, рекао је себи и газди фирме који га је планирао за пут у Аустрију.

Збијају се шале, теку приче... Хеликоптери слећу и узлећу, са разгласа стиже информација о групи која наступа.

Горан ће пред камерама нишке телевизије рећи да нема веће среће од оне када је у дану небо посуто куполама, а ноћу звездама. Хвала свима који су ми помогли. Па рече да планира зорон у свет тишине, потом спуштање у кањон, поход пећинама... Али, у мислима му је пут у Русију...

Нека је са срећом Горане! ■

Бранко КОПУНОВИЋ
Снимимо Даримир БАНДА

ПАДОБРАНСКИ ВИШЕБОЈ

У Нишу је, од 26. до 29. септембра, одржан 10. међународни падобрански вишебој на коме су, осим припадника Војске Србије и Жандармерије, учествовали припадници оружаних снага Русије, Румуније и Кипра.

Такмичење је одржано под покровитељством Министарства одбране и Генералштаба ВС, а отворио га је командант Копнене војске генерал-потпуковник Младен Ђирковић.

Надметање припадника специјалних јединица, које у својој обуци имају падобранску компоненту, почело је групним падобранским скоком на циљ, после чега су петочлане екипе испуњавале војничке задатке на стази дужине педесетак километара.

Падобрански вишебој спада у једно од најнапорнијих и најсвестранијих војничко-спортских надметања, које од такмичара захтева врхунску кондицију, велику издржљивост, војничко знање и снажљивост.

В. КРСТИЋ

АЕРОМИТИНГ У ВРШЦУ

У оквиру традиционалне манифестације „Гро-жђенбал“, која се ове године у Вршцу одржава 50. пут, на локалном аеродрому је 23. септембра одржан аеромитинг

на којем је учествовао велики број домаћих воздухоплова.

Организатор аеромитинга било је Ваздухопловно друштво Св. Архангел Гаврило уз велику помоћ ЈАТ-а и Војске Србије. У летачком делу програма учествовало је више од 20 летелица.

Интересантан двочасовни програм пратило је око десетак хиљада гледалаца. Главне атракције аеромитинга били су ЗЛИН-526, супергалеб Г-4, хеликоптер газела и акрогрупа Звезде која је наступ започела заједничким прелетом са Авиогенексовим Боингом 737.

С. ВЛАЧИЋ

ФАКУЛТЕТ ЗА МЕНАЏМЕНТ МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА

Венизелосова 31 Београд, расписује

КОНКУРС

За припаднике Војске Србије
за упис у школску 2007/2008. годину

На основне академске студије ради стицања цивилне факултетске дипломе у области менаџмента

Упис на I годину

– подофицира, војника по уговору и цивилних лица са средњом стручном спремом

– студената I године Војне академије

Упис на III годину

– официра са завршеном Војном академијом

– студената који су завршили најмање две године Војне академије

– лица са завршеном вишом спремом (војном или цивилном)

На последипломске (мастер) студије

– лица са високом стручном спремом (стеченом у војним или цивилним школама)

– официра са завршеном Командно-штабном школом (уз признавање одређеног броја испита са Командно-штабне школе)

На докторске студије за одбрану докторске дисертације лица која су стекла академски назив магистра наука (војна или цивилна)

На све облике преквалификације и оспособљавања (организовањем курсева и семинара у складу са уговором који је закључен са Националном службом за запошљавање).

Од припадника Војске који не могу похађати редовну наставу формираће се посебне групе (класе) и одредити ментор.

Заинтересована лица могу попунити предуписни образац, почевши од 15. септембра 2007, и тако осигурати место у оквиру уписне квоте.

Информације на телефон: 3392 456 и 3392 460

ВОЈНА ПОШТА 1414 НОВИ САД

Расписује

КОНКУРС

За пријем војника по уговору на службу у Војсци Србије на одређено време (по гарнизонима)

А) НОВИ САД

ВП 1405

ВЕС 71801 (радио-телеграфиста) – 2 извршиоца
ВЕС 71 810 (телепринтерист-шиферер) – 1 извршиоц
ВЕС 72701 (возач вучног воза) – 1 извршиоц

ВП 1947

ВЕС 72110 (механичар за инж. машине уједно возач) – 1 извршиоц

ВП 1421

ВЕС 71701 (пионир) – 1 извршиоц
ВЕС 71704 (возач-послужилац дозера) – 3 извршиоца
ВЕС 71706 (возач-послужилац утоваривача) – 2 извршиоца
ВЕС 71707 (возач-послужилац копача) – 2 извршиоца
ВЕС 71709 (послужилац компресора) – 1 извршиоц
ВЕС 71716 (возач послужилац грејдера) – 1 извршиоц
ВЕС 71741 (послужилац моста) – 1 извршиоц
ВЕС 72102 (механичар за возила точкаше) – 1 извршиоц
ВЕС 72 125 (ел. механичар за возила гусеничаре-ел. механичар за изворе струје) – 1 извршиоц
ВЕС 72701 (возач) – 2 извршиоца

ВП 1413

ВЕС 71310 (возач) – 2 извршиоца
ВЕС 71325 (оператор) – 9 извршиоца
ВЕС 71328 (возач) – 4 извршиоца
ВЕС 72701 (возач) – 2 извршиоца
ВЕС 73801 (послужилац) – 1 извршиоц
ВЕС 73807 (диспечер) – 1 извршиоц

ВП 4100

ВЕС 72103 (механичар за возила гусеничаре уједно возач) – 1 извршиоц
ВЕС 72108 (механичар за арт. наоружање) – 1 извршиоц
ВЕС 72409 (хидротехничар) – 1 извршиоц
ВЕС 72501 (болничар) – 1 извршиоц
ВЕС 72701 (возач) – 3 извршиоца

Б) ПАНЧЕВО

ВП 1407

ВЕС 71101 (стрелац) – 9 извршиоца
ВЕС 71103 (нишанија митраљеза) – 3 извршиоца
ВЕС 71109 (снајпериста) – 2 извршиоца
ВЕС 71118 (нишанија БГА.) – 5 извршиоца
ВЕС 71121 (радиотелефониста-послужилац) – 1 извршиоц
ВЕС 72501 (болничар) – 1 извршиоц
ВЕС 72701 (возач) – 7 извршиоца

В) БАЧКА ТОПОЛА

ВП 1408

ВЕС 71204 (топограф) – 8 извршиоца
ВЕС 71205 (нишанија) – 6 извршиоца
ВЕС 71208 (топограф) – 2 извршиоца
ВЕС 71209 (рачунач) – 1 извршиоц
ВЕС 71214 (возач самоходног оруђа) – 11 извршиоца
ВЕС 71704 (возач послужилац дозера) – 1 извршиоц
ВЕС 71707 (возач послужилац) – 1 извршиоц
ВЕС 71801 (радиотелеграфист) – 1 извршиоц
ВЕС 72102 (механичар за возила точкаше) – 1 извршиоц
ВЕС 72107 (погонски манипулант) – 1 извршиоц
ВЕС 72140 (аутобравар-електрозаваривач) – 1 извршиоц
ВЕС 72403 (кувар) – 1 извршиоц
ВЕС 72501 (болничар) – 1 извршиоц
ВЕС 72503 (медицински техничар) – 1 извршиоц

ВП 1419

ВЕС 71410 (оператор нишанија на БВП) – 1 извршиоц
ВЕС 71451 (стрелац на БВП) – 19 извршиоца
ВЕС 71801 (радиотелеграфиста) – 1 извршиоц
ВЕС 72125 (електромеханичар за возила гусеничаре) – 1 извршиоц
ВЕС 72126 (електромеханичар) – 1 извршиоц
ВЕС 72501 (болничар) – 1 извршиоц

Г) СРЕМСКА МИТРОВИЦА

ВП 1415

ВЕС 71405 (возач борбених возила точкаша) – 1 извршиоц
ВЕС 71417 (нишанија) – 7 извршиоца
ВЕС 71418 (возач тенка) – 16 извршиоца
ВЕС 71731 (возач оклопног возила носача моста) – 1 извршиоц
ВЕС 72501 (болничар) – 2 извршиоца
ВЕС 72503 (медицински техничар) – 1 извршиоц
ВЕС 72701 (возач) – 2 извршиоца

ВП 1417

ВЕС 71410 (оператор нишанија на БВП) – 3 извршиоца
ВЕС 71451 (стрелац на БВП) – 13 извршиоца

Д) ШАБАЦ

ВП 4219

ВЕС 71701 (пионир) – 1 извршиоц
ВЕС 71713 (послужилац бушилице) – 1 извршиоц
ВЕС 72701 (возач) – 1 извршиоц

УСЛОВИ КОНКУРСА

Конкурсати могу држављани Републике Србије који испуњавају следеће услове:

ОПШТИ УСЛОВИ:

– да су здравствено способни за војну службу
– да имају прописану стручну спрему која одговара војноевиденцијој специјалности одређеној за формацијско место за које конкуришу
– да нису осуђивани за кривично дело на безусловну казну затвора од најмање шест месеци
– да се против њих не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности
– да су одслужили војни рок или на други начин регулисали обавезу служења војног рока

ПОСЕБНИ УСЛОВИ:

– да нису старији од 28 година ако конкуришу за дужности у роду, односно 30 година ако конкуришу за дужности у служби
– да су оспособљени за војноевиденцијну специјалност за коју конкуришу
– да поседују положен возачки испит са одговарајућом категоријом (само кандидати за возаче неборбених м/в)

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидати који испуњавају услове Конкурса подносе захтев за пријем у војну службу, војној пошти (гарнизону) за коју конкуришу и прилажу следећа документа:

– аутобиографију
– извод из матичне књиге рођених (не старији од шест месеци)
– уверење о држављанству (не старије од шест месеци)
– уверење из Општинског суда да се против кандидата не води кривични поступак и да није осуђиван и кажњаван (не старије од шест месеци)
– потврду војног одсека да је одслужио војни рок (не старију од шест месеци)
– фотокопију војничке књижнице
– оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању (оверена у суду или општини)
– оверену фотокопију возачке дозволе (само кандидати за возаче неборбених м/в)
– налаз, оцену и мишљење надлежне ВВЛК (ВМЦ Карабурма) о здравственој способности за војну службу
– став и мишљење Војнобезбедносне агенције о извршеној потпуној безбедносној провери кандидата

Надлежне комисије разматраће пристигле пријаве и утврдити који кандидати испуњавају услове конкурса. Комисија ће упутити кандидате надлежној ВВЛК ради оцене способности за војну службу, ако испуњавају остале услове конкурса.

Неће се узимати у разматрање непотпуна и некомплетна документа кандидата. Комисија неће враћати документа кандидатима који не буду изабрани.

Са кандидатима који буду примљени у војну службу, склопиће се уговор на одређено време у трајању од 3 (три) године.

Конкурс је отворен 30 дана од дана објављивања. ■

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА

НЕ БУДИ
ЛАКОМ!Андерсен - Кизерицки
Лондон, 1851.

1.е4 е5 2.ф4

Тако је то било пре 150 и кусур година; у напад се кретало одмах, па ком опанци...

2...еф4 3.Лц4 Дх4

Мало је оних који не би узели пешака шабе, а још мање оних који не би покварили белу рокаду.

4.Кф1 б5

Црни враћа пешака, јер бели ловац нишани најслабије његово поље

ф7 („Катастрофе неке ја увек гледам, кад видим тачку ф7“!).

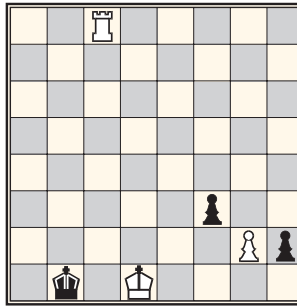
5.Лб5 Сф6 6.Сф3 Дх6 7.д3 Сх5 8.Сх4! Дг5 9.Сф5 ц6 10.г4! Сф6 11.Тг1 цб5 12.х4 Дг6 13.х5 Дг5 14.Дф3 Сг8 15.Лф4 Дф6 16.Сц3 Лц5 17.Сд5 Дб2 18.Лд6 Лг1 19.е5!! Да1 20.Ке2 Са6 21.Сг7 Кд8 22.Дф6 Сф6 23.Ле7

Мат.

И после толико времена ова партија привлачи пажњу због своје оригиналности, великог броја бриљантних потеза и поуке лакомима. Због класичног примера развојне и просторне предности, ова партија је једна од најанилизованијих у читавој историји шаха, често називана бесмртном.

СТУДИЈА

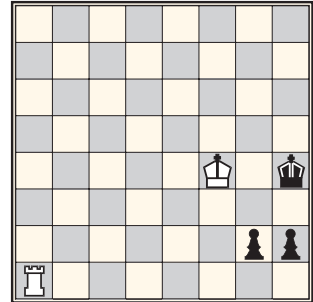
Каспарјан

Бели: Кд1, Тц8, г2
Црни: Кб1, ф3, х2

Бели вуче.

1.Тб8 Ка2 2.Кц2 Ка3 3.Кц3 Ка4 4.Кц4 Ка5 5.Кц5 Ка6 6.Кц6 Ка7 7.Тб1 фг2 8.Та1 Кб8 9.Тб1 Кц8 10.Та1 Кд8 11.Кд6 Ке8 12.Ке6 Кф8 13.Кф6 Кг8 14.Та8 Кх7 15.Та7 Кх6 16.Та8 Кх5 17.Кф5 Кх4 18.Кф4

Бели: Кф4, Та1
Црни: Кх4, г2, х2

Тако би био реми, али погледајмо како бели има добитак!

Бели на потезу.

1.Тб8 Ка2 2.Тх8 фг2 3.Тх2, а на 2...ф2 3.Ке2

Припремио Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ мајстор Фиде

ЦИТАТИ

Када је реч о шаху, до сада сте могли да одлазите у такмичарске дворане и да из гледалишта посматрате окршаје на шаховској табли. Сада – напротив, можете да донесете ту дворану у вашу собу и да уз кафу или неко пиће, у папучама пратите било који шаховски турнир у свету! Притиском на одређе-

но дугме вашим ће очима дефиловати велемајстори, а на ваше задовољство компјутер ће сам вући потезе, па тако можете гледати једну партију за другом.

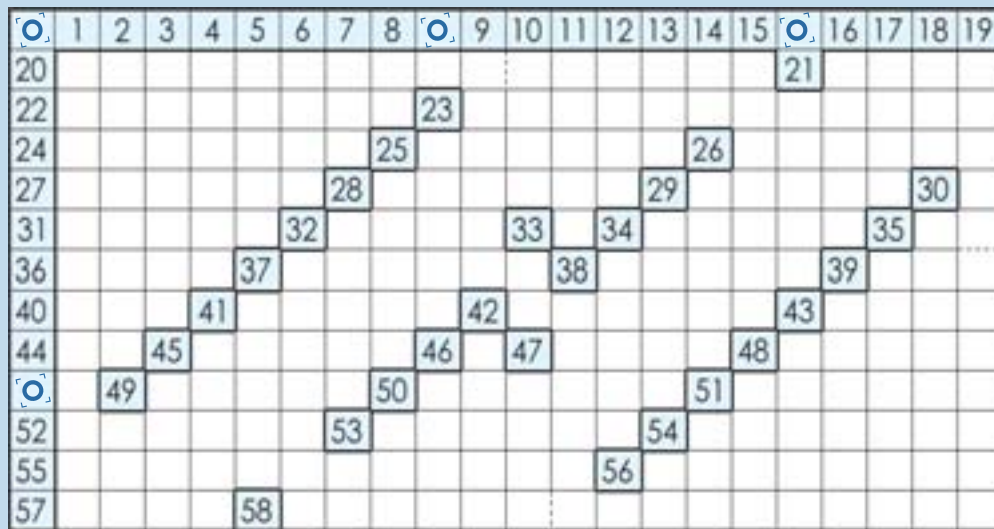
Никола Караклајић,
ИМ и шаховски писац

Шах има огромне предности над другим спортовима који се

данас играју широм света. То је игра компјутера, игра током које могу да седим овде у селу са козама, пилићима и магарцима и, да преко интернета играм против неког водећег руског или филипинског велемајстора.

Велемајстор Н. Шорт

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: парадирале, п, живавост, омотавати, нап, Митић, р, нагонити, Которини, со, етапица, Савара, икасов, сеница, Пелагониа, он, Грја, нова година, Г, те, зи, девоторица, Бинела, лансер, Данија Тел Авив, Ам, планетица, заледити, и, прија, Ија, Велотинац, комунала, а, Боривјебра.

ВОДОРАВНО:

20. Наша глумица, 21. Посмртни лежај, 22. Истраживач порекла и значења речи, 23. Кројње десне политичке снаге, 24. Филмски режисер, Ричард, 25. Статив, 26. Руско мушко име, 27. Врста вештачке тканине, 28. Троцифрен број, 29. Вешто, умешно, 31. Мера за тежину у Мароку, 32. Сукоб, свађа, 34. Мушко име, 35. Веома важан зачин, 36. Место на ушћу Цетине у Јадранско море, 37. Хемијско једињење на бази хрома, 38. Певац, кочот, 39. Домаћа животиња, 40. Вадемекум (скр.), 41. Тешка болест, губа, 42. Место у Херцеговини, 43. Једноцифрен број, 44. Символ индијума, 45. Тематски састав, 47. Владар у емирату, 48. Тапетарска врста, гуртна, 49. Плод од којег се прави мармелада, 50. Кошарка (стр.), 51. Наш одбојкаш, Слободан, 52. Спис, писана уредба (лат.), 53. Осећање моралне одговорности за своје поступке, 54. Врста алкохолног пића, 55. Контролисање властитога рада, 56. Припадник бившег племена на подручју данашње Србије и Македоније, 57. Ономотопеја пада, 58. Девојачко име и презиме научнице Кири.

УСПРАВНО:

1. Садржајност, сажетост, 2. Наркоман који пије или удише етер, 3. Део назива енглеских компанија, 4. Врста коса који се храни имелиним бобицама, 5. Члан соколске спортске организације, соколаш, 6. Који припада али, 7. Војнообавештајна служба (скр.), 8. Иницијали глумца Гулда, 9. Творци, 10. Водопад, 11. Атлета, 12. Најближи род, 13. Лаган, 14. Упишите: и, д, 15. Пелавко, 16. Име писца де Балзака, 17. Име кошаркашке легенде Менегина, 18. Име словеначког пијанисте Бертонцеља, 19. Радио-дифузна установа, 21. Део опреме за коња, 23. Отвор (мед.), 25. Физичка култура, 26. Запаљење слузокоже, 28. Српшћ, 29. Глинаст камен састављен од блато и муља, 30. Састајање, сусрет, 32. Крвни оток, 33. Упишите: д, с, 34. Снежна вејавица, међава, 35. Бивши филмски глумац, Ентони, 37. Лепило, 38. Држава у САД, 39. Који шушти, 41. Град на Пелопонезу, у Грчкој, 42. Заштитни медицински повез, 43. Поносно, 45. Шематски приказ, 46. Лука у Италији, 47. Сеоска насеља, 48. Најугледнији национални песник, 49. Двоје, 50. Страница (скр.), 51. Име кинеског државника Зе Дунга, 53. Одозго, 54. Ознака за децилитар.

НОВИНСКИ ЦЕНТАР

ОДБРАНА

ПРЕПОРУЧУЈЕ
КАПИТАЛНО
ИЗДАЊЕ

ЗЕМЉА ЖИВИХ

310116

Аутори: Владимир Стојанчевић, Љубодраг Динић и Ђорђе Борозан

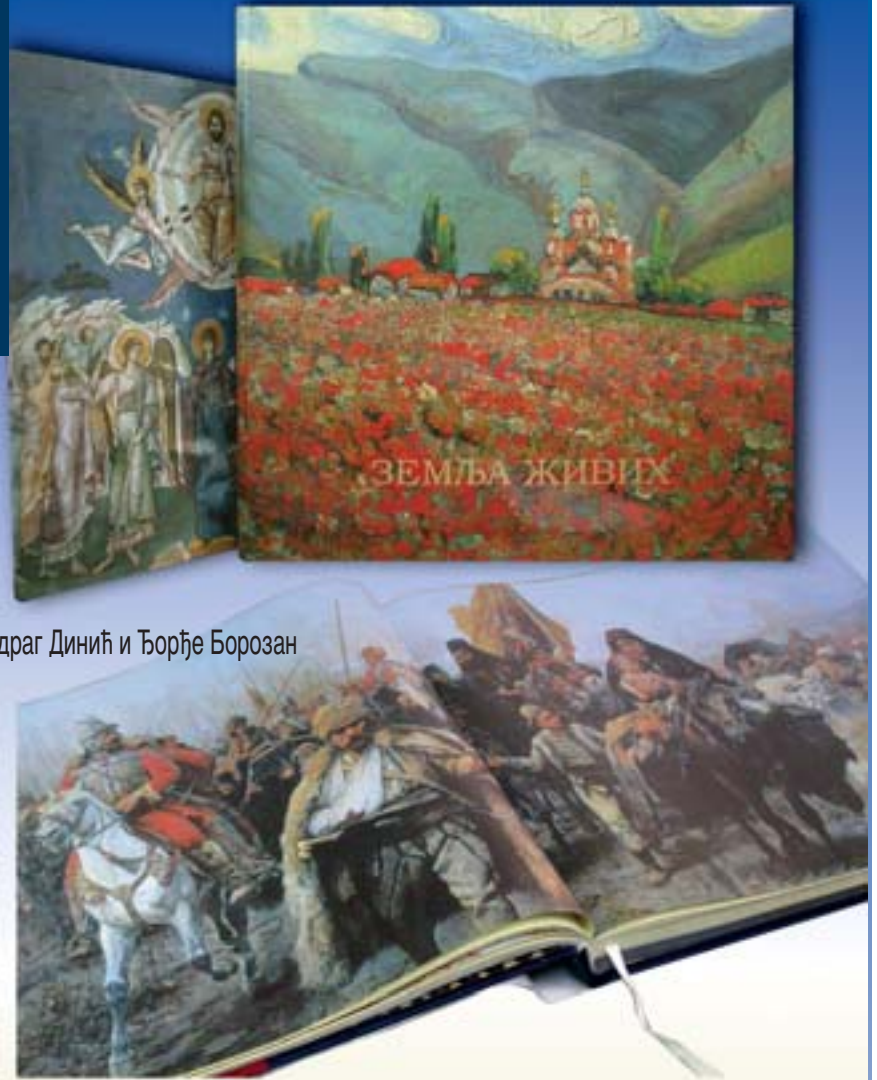
Угледни аутори Владимир Стојанчевић, Љубодраг Динић и Ђорђе Борозан написали су текст за репрезентативно издање „ЗЕМЉА ЖИВИХ“ који је дат у двојезичном слогу на српском и енглеском језику. Писан је на темељу потврђених чињеница и поткрепљен до сада необјављиваним историјским документима који појашњавају сложеност теме. Реч је о генези српско-албанских односа у 19. и 20. веку. Корени садашњих (не)прилика дубоки су више од две стотине година и неопходно је добро их изучити како би неке актуелне појаве биле много јасније. Прецизан научни приступ теми, јасна методологија истраживања и свима разумљива писана реч јесу додатне вредности књиге која садржи поуке и за наредне генерације.

Благослов за штампање књиге дао је Патријарх српски господин Павле.

Књига је врхунски опремљена, у тврдом повезу, смештена у кутију, обима 372 стране, формата 28,3 x 29 cm. Цена књиге је 7.560,00 динара.

Наручбеницу и примерак уплатнице послати на адресу: НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд.

Књига се може набавити и у нашој књижари – у Београду, Васина 22

НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд тел: 011/3241-026,
телефакс: 011/3241-363. жиро-рачун: 840-49849-58

НАРУЧБЕНИЦА

Наручујем ..... примерака књиге: „ЗЕМЉА ЖИВИХ“

по укупној цени од 7.560,00 динара.

Књиге ћу платити (заокружити број): 1) одједном (плаћање унапред)
2) на кредит у ..... месечних рата (највише 6)
по ..... динара, уз оверену административну забрану.

Код плаћања унапред уз наручбеницу послати доказ о уплати целокупног износа
увећаног за поштарину у износу 200 динара. Купци на кредит достављају
административну забрану (обаразац се добија од НЦ „ОДБРАНА“) оверену
у Војној пошти или предузећу у коме су запослени.
Рекламације у случају неуручивања књига примамо у року од 30 дана.

Купац.....
(име, очево име, презиме)

Матични број грађана ..... Број личне карте .....

издате у МУП .....

Улица и број .....

Место и број поште ..... Телефон .....

Датум ..... Потпис наручиоца

Именовани је стално запослен у .....
(назив ВП или предузећа)

Улица и број .....

телефон ..... Место и број поште .....

МП Овера овлашћеног лица

ПРОДАВНИЦА "ВОЈНА КЊИГА"

у центру Београда, улица Васе Чарапића број 22

НУДИ:

- магазин "Одбрана"
- војностручне часописе "Нови гласник", "Војно дело" и "Војнотехнички гласник"
- књиге у издању Новинског центра "Одбрана", "Војноиздавачког завода", осталих војних и других издавача са темама из војне науке и технике, историографије, геополитике, медицине, исхране и друга стручна и популарна издања
- курсеве страних језика на аудио-касетама и компакт-дискovima
- компјутерску литературу
- издања на компакт-дискovima
- географске мапе и планове
- постере и календаре
- склапајуће макете авиона, бродова, возила, војника и прибор за њих
- ауторизоване реплике наоружања
- сабље и бодече
- пословну галантерију и промотивне артикле са ознакама Војске Србије - привеске, значке, футроле за оловке и визиткарте, перорезе, хемијске оловке и упаљаче

Радно време је од 9 до 20 часова, суботом од 9 до 15 часова.

Део издања се може купити и у Новом Саду, у агенцији "Карађорђево", у Железничкој улици број 44.